

Mərhəmətli və Rəhmli Allahın adı ilə

Bu, mənim oğlumdur

*Şəhidlərin pak ruhlarına Allahın salavat
və salamı olsun!*

**Şəhid Rəsul və Şəhid Mehdi Cəfərilərin
həyatı**

Nida Rəsuli

Kitabın adı:.....Bu, mənim oğlumdur
Qələmə alan:.....Nida Rəsuli
Tərcümə edən:.....Fatimə Salahlı
Çap tarixi:.....2021
Çap növbəsi:.....Birinci
Tiraj:.....1000

«Издательство Полипресс»
Тверь, Комсомольский проспект, дом 19.
Тел.: (4822) 58-19-78, 500-250,

ISBN 33-30-024519-33

Mündəricat

Giriş.....	5
Birinci fəsil.....	7
İkinci fəsil.....	14
Üçüncü fəsil.....	20
Dördüncü fəsil.....	26
Beşinci fəsil.....	31
Altıncı fəsil.....	39
Yeddinci fəsil.....	47
Səkkizinci fəsil.....	56
Doqquzuncu fəsil.....	62
Onuncu fəsil.....	68
On birinci fəsil.....	73
On ikinci fəsil.....	78
On üçüncü fəsil.....	83
On dördüncü fəsil.....	95
On beşinci fəsil.....	100
On altıncı fəsil.....	107
On yeddinci fəsil.....	114
On səkkizinci fəsil.....	120
On doqquzuncu fəsil.....	128
İyirminci fəsil.....	136
İyirmi birinci fəsil.....	143
İyirmi ikinci fəsil.....	148
İyirmi üçüncü fəsil.....	155
İyirmi dördüncü fəsil.....	161
İyirmi beşinci fəsil.....	168
İyirmi altıncı fəsil.....	174
İyirmi yeddinci fəsil.....	179
İyirmi səkkizinci fəsil.....	184

İyirmi doqquzuncu fəsil.....	191
Otuzuncu fəsil.....	197
Otuz birinci fəsil.....	205
Otuz ikinci fəsil.....	210
Otuz üçüncü fəsil.....	214
Otuz dördüncü fəsil.....	221
Otuz beşinci fəsil.....	226
Otuz altıncı fəsil.....	231
Otuz yeddinci fəsil.....	238
Otuz səkkizinci fəsil.....	244
Otuz doqquzuncu fəsil.....	252

Giriş

Gözlərim qatarın pəncərəsindən Tehranla Qum arasındakı çöllüklərə dikilmişdi, beynimdə isə günümün ağır keçəcəyini düşünürdüm. İlk dəfə gördüyüm adamlarla ölmüş əzizləri barədə danışmaq, yəqin ki, çətin olacaqdı.

Mənə bu kitabı yazmaq təklif olunanda da bunu hiss etdim; qısa fasilə ilə şəhid olmuş ata-oğul olduqlarını eşidəndə həm atanı, həm də oğulu itirmiş bir ailə ilə danışmağın çətin olacağını anladım. Və əlbəttə ki, çətin oldu! Bunu söhbət zamanı Rəsul Cəfərinin qızının və həyat yoldaşının baxışlarından da bilmək olurdu. Lakin bütün bunları arxada qoyub saçını biz-biz şəklə salıb gitara çalan, tunellərdə qışqıra-qışqıra motosiklet sürən oğlanın dəcəlliklərini duymalı, aramlığa, hüzura çatmış

şəxsiyyətini öyrənməliydim. O elə rahatlıq tapmışdı ki, Suriyaya getmək üçün avtobusa minəndən sonra telefonda bacısına demişdi: "Sanki çiynimdən yük götürülür, azadlığa çıxıram". Ata oğlunun cəsədi başında dayananda isə Alaha şükür və ona qibtə edir. Bu da ata şəxsiyyətinin böyüklüyü!

Digər övladlar ata və qardaşları barədə danışmaq istəmədilər; yəqin ki, keçmiş xatirələrin verdiyi əzablara görə.

Ailə ilə söhbətlərdən sonra döyüş yoldaşlarından müsahibə almalı idim. Lakin 120 nəfərlik batalyonun əksər döyüşçülərinin bir əməliyyatda şəhid olduğu təqdirdə Mehdi Cəfərini tanıyan, təsadüfən, döyüş zamanı yanında olan və yenə təsadüfən, necə şəhid olduğunu görən bir adam tapmaq olardımı?! Bu problemlərə görə bir neçə ay onun döyüş yoldaşlarını axtarmalı oldum. Lakin Busra əl-Hərir əməliyyatı barədə eşitdiklərim o qədər möhtəşəm və təsirli idi ki, onların gələcəkdə xüsusi bir kitab olacağını düşünürəm.

Nida Rəsuli

Birinci fəsil

İnsanların həyatında baş verən hadisələr bəzən eşitdiyiniz qədər sadə olmaya bilər. Bir nəfərin həyatının ikinci onilliyində birdən-birə vətəninə tərk etmək qərarına gəlməsi, həyat yoldaşını və yeddi-səkkiz aylıq oğlunu götürüb başqa bir ölkəyə getməsi ilk baxışdan sadə görünür, amma bu sadəliyin arxasında min cür məşəqqət, min bir dərd yatar.

Bu köçün səbəblərindən biri Əfqanıstandakı bir göl ola bilər. Yenicə evlənmiş iyirmi yaşlı Rəsulun vətəninə bir göl vardı, onun acı xatirəsini illər sonra həyat yoldaşı Zeynəbin dilindən eşitdik:

“Biz Əfqanıstanın Üruzgan vilayətinin Gizab rayonunun Vərəs kəndində yaşayırdıq. Lorəşu kəndində bir göl vardı. Vərəsdən eşşək və qatırla ora

gedəndə günün yarından çoxunu yolda olurduq. O zaman Əfqanıstanda müharibə gedirdi. Lakin biz müharibəyə görə İrana gəlmədik. Biz yeni ailə qurmuşduq. Rəsul çoxuşaqlı ailənin birinci övladı idi. O, anasının başına gələn bir hadisəyə görə, sonra da atası ailə qursun deyə 1993-cü ildə Əfqanıstandan İrana mühacirət etdi”.

Toyla yasın bir-birinə qarışması çox qəribə hadisədir! Əslində, qohum evində toy idi. Kişilər kömək üçün erkəndən getmişdilər, Rəsulun anası, həyat yoldaşı, bir neçə kiçik bacı və qardaşı qalmışdı. Onlar da hazırlaşırdılar. Toy başqa kənddəydi, yolu göldən keçirdi. Bu isə adi bir iş idi; bəlkə min dəfə oradan keçmişdilər.

Ana səkkiz aylıq hamilə idi. Özü geyinir, uşaqlarını da geyindirib evin önündə dayanır, ətrafdakı yaşıl əkin sahələrinə baxır. Sonra isə 13-14 yaşlı gəlininə baxıb təbəssümlə deyir: "Uşaqların əlindən tut, gedək".

Onlar yola düşüb gölə çatırlar. Gölün kənarında dayanıb sərnixin gözləyən adamlara Gölkeçirən deyirdilər. Onlara deyirlər ki, bizi gölün o tərəfinə keçirin.

Orada nə körpü vardı, nə qayıq, nə də başqa bir şey. Gölkeçirənlər adamları öz bildikləri tərzdə bu tərəfdən o tərəfə, o tərəfdən bu tərəfə keçirirdilər. Onlar bu məqsədlə altına yüngül taxtalar bağlanmış böyük qazanlardan istifadə edirdilər.

Ana, gəlin və uşaqlar qazana minirlər. Gölkeçirən demir ki, qazana yetərincə taxta bağlamayıb, bir neçə nəfərin ağırlığına dözə bilməz, üstəlik, hava küləklidir və suyun səviyyəsi qalxıb. O öz belinə də həmin taxtalardan bağlayıb suya girir və qazanı dartmağa başlayır.

“Bir qədər irəliləyəndən sonra dalğa gəldi, qazanın içinə su girdi, ayaqlarımız islandı. Biz qorxduq. Qayınamam dedi ki, qayıdaq. Gölkeçirən isə dedi ki, problem yoxdur, keçəcəyik”.

Ayaqlar islanır, paltarların ətəyini qaldırırlar. Rəsulun anası uşaqları özünə yapışdırır. Zeynəb qazanın ağzından tutub gözlərini ananın gözlərinə dikir. Rəsulun anası başını yelləyib gülümsəyir. Zeynəb də arxayınlaşıb mavi gölə baxmağa başlayır.

Gölün ortasına çatanda birdən başqa bir dalğa gəlir. Gölkeçirən özünə gəlincə isə iş-işdən keçmiş olur; nə irəli gedə bilir, nə də geriyə. Qazanı sahilə doğru itələyir, amma bacarmır. Qazan yarıyacan su ilə dolub ağırlaşmışdı. Gölkeçirən yenidən güc vurub qışqırır. Yoldaşları gölün ortasına gələnə qədər qazan çevrilir, ana, gəlin və uşaqlar suya düşürlər. Gölkeçirənlər əvvəlcə uşaqları tapıb xilas edirlər. Sonra nə qədər göz gəzdirlərsə, bir şey görmürlər.

“Mənim başımda çadra vardı. Suya düşəndə şar kimi şişib qalxdı, gölkeçirənlər də gördülər; yəni çadram məni xilas etdi. Rəsulun anasını isə tapa

bilmədilər. Su onu uzağa aparmışdı. Bir qədər sonra bir kişi onu görüb qışqırdı. Camaat onun başına topplaşdı. Qayınanam qarnındakı uşağıyla birlikdə ölmüşdü. Məncə, 1991-ci ilin yayı idi.

Qayınanamın yeddi azyaşlı uşağı qaldı, Rəsulla birgə səkkiz olurdu. Orada adət beləydi ki, dəfndən sonra üç gün sübh namazından sonra məzarı ziyarətə gedirdilər. Hamımız qayınanamın qəbri yanında oturur, günəş çıxana qədər Quran oxuyur, halva paylayırdıq. Mən, Rəsul, atası və qohumları birlikdə gedirdik. Qırxına qədər hər həftə ona məclis keçirdik.

Rəsul anasını çox sevirdi. Birinci uşaq idi. Anası da onu çox istəyirdi. O çox narahat idi, ancaq qəmini gizlədir, içinə tökürdü. Həm anasını itirdiyinə görə kədərlənirdi, həm də atasının təkliyinə görə. Sonralar atasına təklif etdi ki, evlənsin, ancaq atası o qədər uşaqla evlənmək istəmirdi. Rəsul mənə dedi: "Atam uşaqlardan utanıb evlənmir; böyük olduğum üçün də ən çox məndən utanır. Nə qədər ki mən burada, gözünün önündəyəm, evlənməyəcək". Buna görə İrana köçmək qərarına gəldi".

***

Yeddi azyaşlı uşaq ata, böyük qardaş və qardaşın yoldaşıyla qalmışdı. Əkin sahələrinin yanında, çayın yaxınlığında yerləşən evləri, bir neçə inəkləri və çoxlu qoyunları vardı.

Səhər açılarda Zeynəb oyanıb otaqdan çıxdı, cərgə ilə yatmış uşaqların yanından keçib həyəətə düşdü. Ətraf yaşıllıq idi. O, evin yanındakı üç ağaca yaxınlaşdı. Əriklər hələ yetişməmişdi. Bidonları götürüb çaya su gətirməyə getdi.

“Mən çoxuşaqlı bir ailəyə köçmüşdüm. Özüm azyaşlı olsam da, çox işləyirdim. Səhərin alatoranlığından gecənin qaranlığına qədər ayaq üstə olurdum: inək və qoyunları sağır, qatıq və yağ hazırlayır, hər gün böyük bir təstdə xəmir edib çörək bişirirdim. İşdən yorulurdum. Rəsulun xasiyyəti çox yaxşı idi, mənimlə mehriban davranırdı. Bəzi kişilər xanımlarını söyür və vururdular. Rəsul isə onlar kimi deyildi”.

Bidonlar doldu. Zeynəb onları daşıyıb ləhləməyə başladı. Rəsul görüb bidonları aldı.

– Ver mənə. Nə qədər ki mən sağam, bu işləri özüm görəcəm.

Zeynəb gülümsəmək istədi, amma bacarmadı. Halı həmişəki kimi deyildi. Üz vurmadı. Evin böyründəki mətbəxə keçdi. Bu kiçik otaqda o qədər çörək bişirmiş, təndir qalamışdılar ki, qapı və divarları tüstüdən qaralmışdı.

Rəsul bidonların birini mətbəxə qoydu. Zeynəb xəmir təştinin və təndirin yanında oturdu. Xəmiri yenicə yoğurmağa başlamışdı ki, ağrı və halsızlıq hiss etdi. İşinə davam etdi. Haradan biləydi ki,

hamilədir və bu qədər işlə bərabər hamiləlik də olurmuş!

Vücudunda bir uşaq tumurcuqlanırdı, amma heç kim bilmirdi. Sanki həmin uşaq əvvəldən dünyanın ən əziyyətsiz uşağı olacaqdı.

“Bir neçə aydan sonra ilk övladımız Mehdi dünyaya gəldi; 1993-cü ilin aprelində”.

Zeynəb ağrıdan oyandı. Bu dəfə elə ağrı deyildi ki, əhəmiyyətsiz yanaşsın və üz vurmасыn. Rəsulu oyatdı. Onun yumru üzü təşvişlə doldu. O da qardaşını oyadıb əlinə bir lampa verdi.

– Get, Zeynəbin anasını çağır, tez gəlsin.

Rəsulun qardaşı sübhün qaranlığında lampa ilə yola düşdü. Ancaq onun neçə yaşı vardı ki, zülmət qaranlıqda azmadan qardaşının qayınanasıgilə gedə bilsin?!

Bahar gəlmişdi. Heç kim evdə qalmırdı. Hamı əkin yerində idi. Zeynəb həmin daxmada ağrı çəkirdi. Rəsul hey gəzişdi, hey gözlədi ki, kömək gələr, amma gəlmədi.

“Qaynım gecikəndə Rəsul özü anamın dalınca getdi. Məni tək qoymağa ürəyi gəlmirdi, amma daha çarə yox idi. Mən ağrıyırdım. Rəsul gedəndən sonra uşaq dünyaya gəldi. Nə edəcəyimi bilmirdim. Yalnız göbəyini tutub anam gələnə qədər saxladım. Rəsulla anam çox sevinirdilər”.

Artıq dost-tanışların, qohumların Rəsulun başına toplaşib birinci oğlunun dünyaya gəlişi münasibətilə

təbrik etmələrinin, Rəsulun da sevincdən yerə-göyə sığmayıb, oranın adətinə uyğun olaraq, tufəngini götürüb göyə bir neçə dəfə atəş açmasının, qonaqlara şirniyyat və şokolad paylaşmasının, dönə-dönə Allaha şükür edib, "Allah mənə oğul verdi" deməsinin vaxtı çatmışdı.

"Rəsul uşağın adını Mehdi qoydu. Mənim südüm az idi, körpə doymurdu. Kərə yağını nabatla əzib az-az ona verirdim. Gündüzlər anam gəlib mənə kömək edir, axşamlar evinə gedirdi. İkimiz də Üruzganda yaşayırdıq, amma evlərimiz çox da yaxın deyildi".

Körpəsi Rəsula o qədər şirin gəlirdi ki, özündə çox böyük enerji hiss edirdi. Sübhdən günbatana qədər əkin sahələrində işləyirdi, ailəsinin yanına gələndə də heç bir iş görməmiş kimi gümrəh olurdu. O, bir neçə aylıq Mehdi qucağına götürüb öpür, onunla oynayırdı. Buna baxmayaraq, atasının qəmini və təkliyini də yaddan çıxarmırdı.

"Bir müddət idi qayınatama bir qadınla evlənməsini təklif edirdik, o isə razılaşmırdı. Rəsul özü onun üçün elçiliyə getdi. Onlara demişdi ki, bir müddət sonra atamın özü qohumlarla gələcək. Mənə dedi ki, gərək burdan gedək, atam da evlənsin. Biz əynimizdəki paltarlardan əlavə, yalnız bir adyal götürüb yola düşdük. Vərəsdən at və eşşəklə hərəkət edib maşın yoluna çatdıq".

İkinci fəsil

Hər şey həmin göldən başlamışdı: Ana boğulmuşdu, uşaqlara da demişdilər ki, başqa çarə yoxdur, gərək dözəsiniz. Lakin o uşaqların nə boyda ürəkləri vardı ki, daim dözsünlər, dünyanın qəm-qüssəsi də dayanmadan başlarına tökülsün?!

Rəsul atasını qucaqlayıb öpdü. Atasını dedi: "Mən bilirəm ki, daha qayıtmayacaqsınız".

Rəsul gülümsədi.

– Özündən və uşaqlardan muğayat ol.

Zeynəb çadrasını səliqəyə saldı, Mehdi qucağına götürüb qapının yanında dayandı. O, evin balacalarıyla çox səmimi olmuşdu. Uşaqlar analarından sonra qardaşlarına və onun həyat yoldaşına bağlanmışdılar. Zeynəb onlara analıq etmişdi. Yəqin ki, onlar da fələyin gərdisinin belə

olacağını, insanları bir dəfə deyil, iki dəfə deyil, min dəfə üzəcəyini bilmirdilər. Onlar az yaşlarında qısa fasilə ilə iki fəlakətlə üzləşmişdilər: biri ana itkisi, biri də bu ayrılıq.

Uşaqlar otağın divarına qısılib Rəsulla Zeynəbə baxırdılar. Qucaqlaşib-öpüşmələr bitmişdi, getmək vaxtıydı. Rəsulla Zeynəb evdən çıxdı. Hələ bir neçə addım uzaqlaşmamış Rəsulun ən kiçik bacısı Mirvaridin ağlamaq səsi gəldi. O, Rəsulla Zeynəbə sarı qaçdı. Rəsulun atası uşağı saxladı, onlara yaxınlaşmağa qoymadı. Rəsul daha arxasına baxmadı. Yəqin, fikirləşirmiş ki, bir də baxsa, uşaqlardan ayrılı bilməyəcək. Mirvaridin səsi isə uzun müddət qulaqlarında dolaşdı:

– Dadaşımı istəyirəm... Dadaşım arvadını istəyirəm...

Onda heç kim bilmirdi ki, həmin balaca qız uşağı sonralar gəlin köçüb qardaşigilin yanına gedəcək, Rəsulun uşaqlarına, ən çox da Mehdiyə mehriban və səmimi bibi olacaqdı.

“Maşın yoluna çatdıq. Polxəmri şəhərində qısa müddət bir döyüşün ortasına düşdük. O zaman Əfqanıstanın hər yerində müharibə gedirdi. Rəsul cihadı çox sevirdi, amma mən getməyə qoymurdum. Bir neçə döyüşdə iştirak etmişdi. Bir dəfə mənə və ata-anasına demədən vuruşmağa getdi. Biz sonradan bildik. Dedi ki, Allah yolunda getmək üçün icazə istəməzlər.

Polxəmridə sübh çağı birdən-birə döyüş başladı. Çox ağır döyüş idi. Güllələrin qulaqlarımızın dibindən keçdiyini hiss edirdik. Oradan Məzar Şərifə gedib üç gün qaldıq”.

Bələdçi dedi ki, sərhədə az qalıb. Lakin Mehдинin ağlaması, Zeynəbin və digər yolçuların yorğunluğu bunu demirdi. 1994-cü ilin qışıydı. Üşüyürdülər. Zeynəb Mehдинi tərpedib adyalı üzünə çəkdi. Qatırlardan enmiş, uzun müddət piyada gedəndən sonra sərhədin yaxınlığındakı gölə çatmışdılar.

“Göldən keçməli idik. Hava soyuq, su ondan da soyuq idi. Göl dərin deyildi, ancaq eni çox idi. Suya girib çaydan keçdik. Oradan sərhədə qədər ondəqiqəlik yol vardı. Sərhədə yaxınlaşdıq, ancaq keçə bilməyib yenidən çayın kənarına qayıtdıq”.

Gecənin qaranlığında çayın yanında oturdular. Rəsul Mehдинi Zeynəbdən aldı. Uşaq sakitləşmədi. Zeynəb kiçik boğçalarını açdı. Hələ bir neçə kartof, bir qədər çörək və kərə yağı qalırdı. Kartofu qaşığın arxasıyla əzib kərə ilə qarışdırdı. Rəsul Zeynəbin yanında oturdu. Adyalı Mehдинin üzündən çəkib yağlı kartofu az-az ağzına qoymağa başladılar. Bir neçə dəqiqədən sonra uşaq sakitləşdi.

“Yolda Mehdi çox əziyyət çəkdi. Südüm az idi, uşaq ac qalırdı. Həm də üşüyür, maşınla gedəndə də ürəyi bulanırdı. Bir qədər çayın kənarında oturduq. Sonra bələdçimiz dedi ki, gedək. Bu dəfə bizi sərhəddən keçirə bildi. O tayda bizi aparmağa bir

maşın gəldi. Çoxlu yol gedəndən sonra Məşhəd şəhərinə çatdıq.

Vətən, qohum, dost-tanış həsrəti və uzun yolun yorğunluğu birdən-birə bitə də bilir, əgər eşq bəslədiyin bir yerdə olsan və bütün o yorğunluqlardan sonra sevdiyinlə görüşsən. Rəsul İmam Rzanın (ə) ziyarətini çox sevirdi. Orada bir dost evində qonaq oldular.

“Dostumuzun evi İmam Rzanın (ə) hərəminə yaxın idi; piyada gedib-gəlirdik. Onlarda bir həftə qaldıq. Başqa tanışlarımız da vardı, bizi qonaq aparırdılar. Bir həftədən sonra İmam Xomeyninin məqbərəsinə, oradan da həzrət Məsumənin hərəminə getdik. Sonra Kaşanın Badrud qəsəbəsinə gedib bir müddət qohum evində qaldıq və az sonra ev kirayə etdik”.

Rəsulla Zeynəb sevinirdilər. Səhər çağı öz evlərində süfrə başında oturmuşdular. Uzun səfərdən, orada-burada qonaq qalandan sonra bir otaq kirələyə bilmişdilər. Mehdi yerdə toxucu dəzgahın yanında yatmışdı.

Rəsul stəkanları yerə qoyub Mehдинin döşəyinin yanında oturdu, əyilib oğlunun alnından və balaca əlindən öpdü. Mehdi nıqqıldamağa başladı. Zeynəb dedi: "Oyatdın".

– Axşama qədər onu görməyəcəm, oyatmayımmı?! – Rəsul dedi, gülüb ayağa qalxdı və sağollaşib getdi.

Zeynəb Mehdiyə süd verib yatırdı. Özü yatmadı, fikirləşdi ki, işləməlidir. Əri səhər tezdən oyanıb iş ardınca gedirsə, o da işləməlidir. Toxucu dəzgahın arxasında oturub toxumağa başladı.

Rəsul onu qürbət yerə gətirib vətəmindən, ailəsindən ayırmış, o da bunların hamısına ürəkdən razı olmuşdu. Rəsulun mehribanlığı bütün boşluqları doldururdu. Zeynəb kirayə etdikləri, mətbəxi belə olmayan kiçik otağı çox sevirdi, ona da razıydı. Haradan biləydi ki, bir zaman evi çox böyüyəcək və qonşular məhərrəmlikdə əzadarlıq üçün onlardan yer istəyəcəkdilər. Rəsul da sevincindən yerə-göyə sığmayacaqdı, evin ortasından pərdə çəkib kişi və qadın məclislərini ayıracaqdılar. Gənc Mehdi həmin əzadarlıqda elə bir iş görəcəkdə ki, hamı barmağını dişləyib deyəcəkdə: "Mehdi?! Bu, inanılmazdır!"

"İrana gələndən bir neçə ay sonra eşitdik ki, sənədi olmayan əfqanıstanlılar oturma sənədi üçün müraciət edə bilirlər. Biz də adımızı yazdırıb sənəd aldığımızı.

Badruddakı kiçik kirayə otaqda üç il yaşadım. Rəsul səhər tezdən fəhləliyə gedirdi, mən də evdə işləyirdim. Əvvəlcə bir neçə söykənəcək toxudum. İki ildən sonra Mehdi böyüyəndə isə xalça toxumağa başladım: altimetrlik, doqquzmetrlik... Xərclərimizə kömək olsun deyə toxuyurdum. İkimiz də işləyir, birlikdə xərcləyirdik; mənim-sənin yox idi. Üç ildən sonra Vəraminə köçdük və Rəsul əkinçiliyə başladım.

Mehdinin dörd yaşı olanda ikinci övladımız Salehə dünyaya gəldi, bir ildən sonra da qızım Fatimə. Mehdi uşaqlarla tərslük etmirdi, onları sevirdi. Böyüyəndən sonra Fatimə ilə çox səmimi oldular. Salehə iki yaşına qədər sağlam idi, sonra isə...”

Üçüncü fəsil

Xəstəxananın qapıçısı uşaqlara və nə edəcəyini bilməyən pərişan ata-anaya baxdı. Onların gündüzkü sevincləri Salehənin axşamkı epilepsiya tutmasıyla alt-üst olmuşdu. Salehə Rəsulun qollarındaydı. Rəsul tərləmişdi, xəstəxananın böyük zalının o başındakı müayinə otağına girib, "Həkim, bu uşağın heç nəyi yox idi, birdən-birə nə oldu?" demək üçün iri addımlar atırdı.

Rəsul irəlindən getdi, Zeynəb qapının yanında qaldı. Qapıçı stulundan qalxıb əlini qapının önünə qoydu.

– İçəri girə bilməzsiz! Uşaqlarla qadağandır!

"Salehə 1998-ci ildə bir ay Tehrandə xəstəxanada yatdı. Mehdi ilə Fatimə kiçik idilər, onları qoymağa yerimiz yox idi, özümüzzlə xəstəxanaya aparmışdıq.

Orada çox yaxşı bir insan vardı. Ona dedim ki, mən uşaqlarımı küçədə qoya bilmərəm, icazə verin, keçək içəri. İcazə verdi. Rəsulla və uşaqlarla birlikdə üç gün xəstəxanada qaldıq. Mən Salehənin yanında olurdum, Rəsul da uşaqlarla aşağıdakı zalda. Rəsul uşaqları saxlamağa kömək edirdi. Üç gündən sonra şöbə sədri gəlib dedi: "Daha burda qalmayın, o biri iki uşağınız da xəstələnər. Siz gedin, xəstə uşağınıza tibb bacısı baxacaq".

Zeynəb çörəyi süfrəyə qoydu, Rəsula çay süzüb uşaqların döşəyinin yanında oturdu. Baxışları bu iki uşaqda, ürəyi isə xəstəxananın kiçik palatasında, hər tərəfində uzun millər olan kiçik çarpayıda uzanmış uşağında qalmışdı.

Səhər yeməyi hazır idi, amma Rəsulun iştahı qalmamışdı. Gözləri Zeynəbə sataşandan sonra ağzına bir tikə çörək qoydu, sonra çay içdi. Zeynəbə dedi:

– Allah böyükdür! Narahat olma. Qalx, gedək sahəyə.

Zeynəbin ağzından söz çıxana qədər əyilib Mehdi ilə Fatiməni öpdü və əlavə etdi:

– Gedirik sahəyə, sonra da xəstəxanaya, Salehənin yanına.

Xəstəxana adı çəkilən kimi Zeynəb ayağa qalxdı.

“Onda əkin sahəmizdə bir daxma düzəltmişdik, bəzən uşaqlarla birlikdə orada qalırdıq. Rəsul işləyirdi, Mehdi ilə Fatimə də oynayırdılar. Mehdi

uşaqlıqdan Fatiməyə göz qoyurdu, mən də Rəsula kömək edirdim. Vəramindən Tehrana xəstəxanaya gedir, Salehəni görüb qayıdırdıq. Xəstəliyinin səbəbini tam öyrənə bilmədilər. Oradan çıxandan sonra da problem yarandı. Əvvəlcə yol da yeriyə bilmirdi. Sonra Allaha şükür, yeridi, amma inkişafı təbii şəkildə getmirdi, nitqində və digər işlərində də qüsurları vardı. Hər halda, qismət belə imiş.

***

Rəsul maşında qalmış xırda əşyaları da boşaldıb sürücünün pulunu verdi. Mehdi ilə Fatimə sahənin həyatında yan-yana dayanıb inəklərə baxırdılar.

“2000-2001-ci illərdə Mehдинin məktəb yaşı çatanda sahibi daha torpağını bizə kirayə vermədi. Özü əkmək istəyirdi. Biz də əkinçiliyi buraxıb Vəramindən kənarda maldarlığa başladıq. Bu işi bizə bir tanışımız söyləmişdi. Öz yerlilərimizdən olan bir ailə də oraya yerləşmişdi. Orada əlli südverən inək vardı. Rəsul süd sağır, çox zəhmət çəkirdi. Çox vaxtaparan iş idi. Mehdi inək və qoyunlarına görə oranı çox sevirdi”.

Hər uşaq məktəbə bir cür gedir: biri gülərək, biri ağlayaraq; biri hay-küylə, biri sakit. Mehdi də şən və sakit idi.

“Mehдинin məktəbi evdən çox uzaqdaydı. Dərslər başlamazdan bir neçə gün qabaq Rəsulla gedib məktəb ləvazimatlarını aldıq. İranlıların məktəbinə gədirdi. Birinci gün Rəsulla getdi, bir neçə gün mən

aparıb-gətirdim, sonra isə özü gedib-gəlməyə başladı. Bir gün maldarlığa bir süd maşını gəldi..."

Rəsul otağın önündə dayandı, maşını Zeynəbə göstərib dedi: "Bu maşın hər gün bura gəlir. Deyək, Mehdiyə də mindirib məktəbinin yaxınlığına qədər aparsın. Qayıdanda da özü gələr".

Yaxınlaşıb sürücü ilə danışdı, sonra Mehdiyə çağırıldı. Mehdi maşına mindi. Amma uşaq haradan biləydi elə olacağını?! Məgər neçə yaşı vardı ki, insanlar arasındakı fərqi yerlə-göy qədər olduğunu anlasın?! Haradan biləydi ki, birinə bir çöp əmanət edəndə ovcunda köz aparırmış kimi narahat və ehtiyatlı olur, biri isə vecinə almayıb hara gəldi tullayır...

Bir neçə kilometr gedəndən sonra sürücü birdən ayləcə basır.

– Vay-vay! Məktəbdən çox uzaqlaşmışıq.

Mehdi gözlərini ona dikir.

– Mənə niyə baxırsan?! Düş aşağı.

Mehdi nə edəcəyini bilmir. Pəncərədən boş çöllüyə baxıb qorxur. Sürücü uzanıb Mehdiyənin qapısını açır.

– Gəldiyimiz yolla qayıt, çatacaqsan. Yolun uzaqdır, tez-tez get.

Mehdi maşından enən kimi soyuq payız küləyi üzünü və qulaqlarını üşütdü. Dayanıb süd maşınının uzaqlaşmasına və arxasından qalxan toz-torpağa baxdı. Arxası maşına tez-tez irəliləməyə başladı. Göz

işlədikcə hər yer çöllük, torpaq və tikanlıq idi, külək də əsirdi.

Bunların hamısı bir tərəfə, birdən gələn itlərin hürüşməsi bir tərəfə. Yorulandan sonra bu səsləri eşidib çox qorxdu. Uzaqdan bir neçə it gəlirdi. O qədər yol yeriməsinə baxmayaraq, nə məktəb görünürdü, nə ev, nə də maşın. Quru çöllüyə və torpaq yola, tək qalmış yeddiyaşlı uşağın canına lərzə salan bir neçə it də əlavə olunmuşdu.

İtlər yaxınlaşanda Mehdi dayandı. Onlara baxmadı. Heç bir yerə baxmadı. Yalnız ayağındakı ketlərə baxıb nəfəsini saxlamışdı. İtlərin səsi beynində dolaşırdı.

"Mehdi həmin gün bir saat yarımından sonra məktəbinə çatmışdı. Bu, bir uşaq üçün qorxunc hadisəydi. Allah rəhm elədi. Məktəbə çatanda demişdilər ki, bir saat yarım gecikmişən. Evə gələndə çox narahat idi. Hadisəni danışdı. Mən yolu tapdığına görə Allaha şükür etdim. Ertəsi gün Rəsul sürücüyə dedi: "Niyə uşağı çöllükdə düşürmüsən?! Əgər uşağa itlər hücum etsəydi və ya qarşısına pis bir adam çıxsaydı, nə olardı?!" Sürücü dedi ki, maşındakı südlər xarab olurdu. Ürəyimdə dedim ki, yarım saat gecikməklə süd xarab olmaz.

Yol uzaq olsa da, Mehdi məktəbi sevirdi. Tapşırıqlarını özü yazırdı, heç kim kömək etmirdi. Rəsulun savadı vardı, amma işi çox idi, ona kömək edə bilmirdi. Məktəbdən qayıdandan sonra

paltarlarını dəyişdirib tapşırıqlarını yazmağa başlayır, sonra oynamağa gedirdi.

Bir ildən sonra maldarlıqdan çıxıb Vərəminin Köhnə Mahmudabad kəndinə köçdük. Orada məktəb yaxında idi. Mehdi dördüncü sinfə qədər iranlıların məktəbində oxudu. Sonra onunla mənim sənədlərim itdi və biz kartsız qaldıq. Bir müddətdən sonra Miqrasiya idarəsinə müraciət edib oturma kartı aldığımız, lakin daha Mehdi İranlıların məktəbinə qoya bilmədik. Məcbur qalıb xaricilər məktəbinə¹ ad yazdırdıq. Sonra isə uşaq yavaş-yavaş məktəbdən soyudu.

---

¹ Bu özəl məktəbi İranda sənədsiz qalan əfqanıstanlı uşaqların təhsildən məhrum olmaması üçün açmışdılar.

Dördüncü fəsil

Rəsul Fatimənin əşyalarına baxdı. Xalçanın üstü birinci sinif kitablarıyla dolmuşdu. Zeynəb dedi: "Fatimə, kitablarını topla. Gör evi nə hala salmışan!"

Rəsul güldü. Fatimə divara söykənib qaşqabağını salladı.

– Mən çanta istəyirəm. Uşaqların çantası var, mənim yoxumdur.

Rəsul oturduğu yerdə irəli sürünüb Fatimənin kitablarını hər gün məktəbə apardığı sellofan torbanın içinə yığdı. Mehdi qapını açıb içəri girdi.

– Ata, sahəyə nə vaxt gedək?

“Mehdi həm dərs oxuyur, həm də sahəyə gedib atama kömək edirdi. Həmişə atamdan mənim gəlməyimə də icazə alırdı. Mən onda birinci sinifdə oxuyurdum, Vəraminin Zəhirabad kəndində

yaşayırdıq. Mən bir ay məktəbə çantasız getdim. Maddi vəziyyətimiz yaxşı deyildi, hər lazım olanı ala bilmirdik. Bir gün atam məhsulları aparıb bazara vermiş, qayıdanda mənə bir çanta almışdı. Hələ də yadımdadır: mavi və sarı gülləri olan qəşəng qırmızı çantaydı”.

Fatimə hoppanıb sevincək çantanı aldı. Zenəb dedi: "Bu durumda..."

Rəsul onun sözünü kəsdi.

– Elə məktəbə getmək çətindir. Çantaya ehtiyac var.

Fatimə atasını öpdü.

"Anam hər şeydə qənaət edirdi, istəyirdi ki, ev alıb kirəçilikdən qurtulaq. Buna baxmayaraq, atam evə əliboş gəlmək istəmirdi, həmişə nəsə alırdı. Sonralar digər qardaşlarım olanda onlara çoxlu oyuncaq alırdı".

***

Azan səsi Şah Əbdüləziz məqbərəsini başına almışdı. Rəsulla Mehdi dəstəməzi bitirib köynəklərinin qollarını aşağı çəkdi. Zeynəb bir əliylə Salehənin əlindən tutdu, o biri əlini Fatiməyə uzadana qədər Fatimə atasına və qardaşına tərəf qaçdı, bir əli ilə Rəsulun, o biri əli ilə də Mehдинin əlindən tutdu. Rəsulla Mehdi camaat namazına dayandılar. Rəsul dedi: "Fatimə, axı sən namazı bilmirsən!"

– Bilirəm.

"Mənim yeddi yaşım vardı. Namazda atamın yanında dayanıb onun kimi əyilib-düzəlməyə başladım. Evə qayıdandan sonra atam Mehdi ilə məni çağırıb dedi: "Həmişə namaz qılın, Quran oxuyun". Mehdi namaz qılmağı bilirdi. Atam dedi ki, ikiniz də namaz qılın, baxım. Mən namazı orada öyrəndim. Həddi-buluğa çatandan sonra da mənimlə danışdı dedi ki, daha böyümüsən, gərək naməhrəmdən örtünəsən".

Ala-toranlıq idi, xəfif külək əsirdi. Bütün ailə səhərdən-axşama qədər səhədə olmuşdu. Zeynəb daxmanın yanında dayanıb Rəsulla Mehdidən zəhmət haqlarını almaq üçün düzülmüş fəhlələrə baxdı. Fatimə anasının yanında dayanmışdı. Qaçıb sıranın axırında xanımların arxasında dayandı. Zeynəb gülümsədi. Fatimə anasına əl yellədi. Fəhlə sırası bitəndən sonra növbə Fatiməyə çatdı. Rəsul güldü.

– Sən yenə gəldin ki.

"Əkinliyə gedəndə Mehdi məni motosikletlə oraya aparırdı. O, atamın haqq-hesabları ilə məşğul olurdu. Axşam mən də fəhlələrin yanında dayanıb zəhmət haqqı istəyirdim. Mehdi deyirdi: "Sən ki işləməmişən!" Amma axırdı öz cibindən mənə pul verirdi".

Səhər tezdən idi. Rəsul həmişəki kimi getməyə hazırlaşmışdı. Zeynəb onu ötürdü. Rəsul dedi:

– Niyə qaşqabaqlısan?

Zeynəb Mehдини göstərdi.

– Özün gəl, gör oyada bilirsənmi?

Rəsul, "Necə də tez böyüyürlər!" – deyib güldü, Fatimənin başını tumarlayıb getdi.

Fatimə məktəb paltarlarını geyinmişdi, çantası əlində dayanıb Mehдини gözləyirdi. Zeynəb dilxor olmuşdu. Qayıdıb Mehдинin yatağının yanında oturdu.

"Səhərlər məktəbə gedəndə anam Mehдини çətinliklə oyadırdı. O, çox yuxulu olurdu, əlində deyildi. Sübh namazına duranda da dəfələrlə çağırmalı olurduq. Onunla bir məktəbdə oxuyuruq. Məktəbimiz bir neçə otağı olan zirzəmidən ibarət idi".

Tənəffüs zəngi çalınanda Fatimə həyəcanlanıb zirzəminin uzun zalıyla Mehдинin sinfinə qaçdı. Mehdi stolun üstündə oturmuşdu, Fatiməni görüb düşdü. Fatimə Mehдини qucaqlayıb öpdü. Pəncərənin yanında dayanmış qız Mehdiyə baxıb dedi: "Bacın səni necə çox istəyir!"

Mehdi başını aşağı saldı, Fatimənin əlini çəkib sinifdən çıxdı.

– Daha məktəbə getmək istəmirəm.

Fatimə dedi: "Nə üçün? Məktəb yaxşıdır".

"Mehdi heç vaxt bizim sinfimizə gəlmirdi, mən onun yanına gedirdim. İndi fikirləşəndə xəcalət çəkirəm; hamının yanında onu qucaqlayıb öpürdüm. O da mənimlə yaxşı rəftar edirdi. Mehдинin dərsi

məndən yaxşı idi. O məni ruhlandırır, mənə kömək edirdi. Ancaq yavaş-yavaş məktəbdən soyudu. Deyirdi ki, qızlarla bir məktəbdə oxumaq istəmirəm. Müəllimi demişdi ki, dərsin çox yaxşıdır. Cavab vermişdi ki, dərsi sevirəm, məktəbin mühitini isə yox. Biz Mehдинin sözlərinin çox ciddi olacağını düşünməzdik".

Mehdi Fatiməyə bir neçə hekayə kitabı verib dedi: "Al, oxu".

Zirzəminin zalında gəzişirdilər. Fatimə kitabları vərəqləyib şəkillərinə baxdı. Sonra Mehдинin əlindəki kitabı göstərib dedi: "Səndəki nə kitabıdır?"

– Romandır. Sanki insanların həqiqi həyatını oxuyursan.

Fatimə kitabı Mehдинin əlindən aldı.

– Baxım.

Kitabın arasından yerə qatlanmış bir vərəq düşdü. Mehdi tez əyilib vərəqi götürdü və cibinə qoydu. Fatimə dedi:

– O nə idi?

– Heç nə.

Fatimə həmin vərəqdə nə yazıldığını sonralar öyrənəcəkdə.

Beşinci fəsil

Rəsulla Mehdi qarpız və qovunları maşına yığıb bazara aparmışdılar. Axşam qayıdanda Mehdi sözlərini demək istəyirdi, amma olmadı. Ayağa qalxıb otağına keçdi. Fatimə onun ardınca içəri girdi. Mehdi dedi: "Hələlik get, Fatimə".

Bəlkə də tək qalıb diqqətlə düşünmək, Rəsulla Zeynəbə son sözünü necə deməyin yolunu tapmaq istəyirdi.

Rəsul qonaq otağında divarın kənarında uzandı. Zeynəb dedi: "Fatimə, gəl, süfrəni apar".

Fatimə gülümsəyib mətbəxə qaçdı, kasaları tez-tez süfrəyə daşdı. Zeynəb dedi: "Niyə bu qədər tələsirsən?"

Fatimə çiyinlərini çəkdi. Bilirdi ki, evlərində süfrə açıldısa, hamı ətrafına toplaşmalıdır. Bu zaman isə

Mehdi otaqdan çıxacaq, atası da oyanacaqdı. Buna görə tələsik süfrəni hazırlamağa kömək edirdi. Göyerti səbətini süfrəyə qoyandan sonra ucadan dedi: "Bitdi". Sonra otağa tərəf qaçıb qapının arxasından qışqırdı: "Gəl yeməyə".

Səsinə Rəsul oyanıb oturdu, gözlərini ovuşdurub süfrəyə yaxınlaşdı.

– Bir az mürgüləməyə də qoymursan ha, qız!

Yemək yeməyə təzə başlamışdılar ki, Mehdi dedi: "Mən daha məktəbə getməyəcəm!"

O, ilin əvvəlindən narazılıq edirdi. Zeynəblə Rəsul isə ciddi olduğunu düşünmürdülər. Bu dəfə isə çox ciddi şəkildə dedi:

– Ata, istəyirəm ki, əkinçilikdə sənə daha çox kömək edim. İşin çoxalıb.

Rəsul qaşığını boşqaba qoyub dedi:

– Mənə görə dərsini buraxmağa razı deyiləm. Mən özüm...

Mehdi sözünü tamamlamağa qoymadı.

– Mən böyük oğlanam, gərək sənə kömək edim. Üstəlik, xaricilərin məktəbini sevmirəm. Ora getməyəcəm.

Sonralar Mehdi kitabın arasından düşən vərəq barədə Fatiməyə danışdı.

"Mehdi həm göyçək idi, həm də yaxşı səsi vardı, çox tezliklə ətrafındakıların diqqətini cəlb edirdi. Həmin sınıfdə qızların biri məktub yazmış, onu sevdini bildirmişdi. Mehdi isə bu işləri sevmirdi. O

deyirdi: "Məktəbdə qalmağım yaxşı deyildi. Qaldıqca pisləşirdi; o qız məni hər gün daha çox sevirdi".

Məktəbdən uzaqlaşmasının başqa bir səbəbi də atama kömək etmək idi. Həmin günlərdə atamın əkinçilik işi olduqca artmışdı. Mehdi səkkizinci sinifdə oxuyanda məktəbi buraxdı. Onda Vərəminin Cavadabad kəndində yaşayırdıq. Mehdi dedi: "İndi yox, amma sonralar dərsimi davam etdirəcəm". Lakin ona bir də təhsil imkanı yaranmadı".

***

Təhlükəsiz bir yerdə yaşayanda, qohumların isə müharibə şəraitində qalanda bəzən onlardan birinin qapını döyməsini, sənin yaşadığın yerə gəlməsini gözləyirsən. Muxtar da Əfqanıstandan gəlib Rəsulun qapısını döymüşdü. Zeynəb sevinib demişdi: "Xoş gəldin, dayıoğlu!"

Muxtar ailənin böyük oğlu idi. İrana təhlükəsiz yerdə yaşamağa, 19-20 yaşlı çoxlu gənclər kimi işləyib ailəsinə kömək etməyə gəlmişdi. Lakin bir hadisə baş verəcəksə, sənin nə fikirləşmənin önəmi yoxdur; dünya fırlanıb səni olacağın nöqtəyə gətirir və həmin hadisə mütləq baş verir.

"Muxtar Mehdidən üç-dörd yaş böyük idi, amma cüssəsi onun qədər idi. Onda Mehдинin 14 yaşı vardı. Bir-biri ilə səmimi dost olmuşdular, çoxlu zarafatlar edirdilər. Muxtar bir müddət Vərəmində bizimlə qaldı. Onda artıq kənddən çıxmışdıq; evimiz

şəhərdəydi, əkin sahələrimiz isə kənarda. Əkin yerində də bir otağımız vardı. Muxtarla Mehdi orada qalır, birlikdə işləyirdilər. Atam onlara deyirdi: "Siz niyə bir-birinizə bu qədər yapışırsınız?!"

Muxtar bir neçə xırda kal qarpız dərdi, Mehdiyə yaxınlaşıb qarpızları ona atdı və gülüb qaçmağa başladı. Axıncısı Mehdiyə dəydi, alnı qızarıb şişdi. Mehdi onu qatmağa başladı, tutub arxa saldı. Orada güləşməyə başladılar. Fatimə otağın damında dayanıb uzaqdan baxır və qışqırırdı: "Yıx, Mehdi, yıx onu!"

Muxtarın şalvarının bir hissəsi cırıldı. Güldü. Hər ikisi əldən düşəndən sonra Rəsul onları çağırdı.

– Gəlin yeməyə.

Fatimə ilə Rəsul süfrənin bir tərəfində oturmuşdular, Mehdi ilə Muxtar da o biri tərəfində. Rəsul xörəyini tez bitirib ayağa qalxdı.

"Muxtarın Mehдинin löbya boşqabına istiot tökdüyünü gördüm. Mehdi də yedi və ağzı yanmağa başladı. Ağzının ətrafı qızarmışdı. Sonradan mənə dedi ki, sən istiot tökdüyünü gördünmü? Başımı yellədim. Dedi ki, bəs nə üçün heç nə demədin? Dedim ki, bilmirəm. Doğrudan da o zaman bunu niyə söyləmədiyimi bilmirəm. Bu zarafatları davam edirdi".

Axşamüstü Muxtar Mehдинin motosikletlə sahənin kənarına fırlandığını görür. Ona yaxınlaşıb

əlini çiyinə qoyur, "Ağzın yaxşılaşdı?" – deyir və hər ikisi gülməyə başlayır.

Mehdi deyir: "Motosikleti bir təkər üstə sürdüyümü görmüsən? İki sərnişinlə də bacarıram ha!"

Muxtar qaşını qaldırır. Mehdi Muxtarın əlindən tutur.

– Gəl, sən də otur. Ancaq gərək məndən tutmayasan, yoxsa aşırıq. Motosiklətdən yapış.

Muxtar minir. Mehdi qaza basıb qabaq təkərini qaldıranda Muxtar yerə yığılır. Mehdi dayanıb gülməyə başlayır.

"Qardaşım motosikletin arxa oturacağıнын boltlarını açmışdı ki, Muxtar yığılsın. Bir dəfə də birlikdə əkin sahəsindən qayıdanda onu çöllükdə qoyub özü evə gəlmişdi. Bir saatdan sonra onu gətirməyə getdi".

Mehdi ilə Muxtar gələcək talelərindən xəbərdar olsaydılar, bəlkə də bir-birinin başına o oyunları açmağa ürəkləri gəlməzdi. Bir neçə ildən sonra Zeynəb, Fatimə və digər uşaqlar Əfqanıstandakı acı hadisədən sonra süfrədə oturub Muxtarın başına gələni danışanda dünya Mehdinin başına uçacaqdı.

"Muxtar bir il bizimlə qaldı. Sonra İsfahanda iş tapıb oraya getdi. O zaman biz böyük ailə idik. Ruhullah və Əli adlı iki qardaşım da dünyaya gəlmişdi və biz beş uşaq olmuşduq. Atam çox işləyir, özünü oda-suya vururdu. Harada yaxşı əkinçilik

olurdusa, gedib oradan torpaq götürürdü. Beləliklə, biz yenə Kaşanın Badrud qəsəbəsinə köçdük. Bir müddətdən sonra Muxtar yenə bizim yanımıza gəldi. Orada evimiz əkin sahəsindəydi. Havalar qızanda Muxtarla Mehdi damda yatırdılar. Axşama qədər işləyib yorulular da, gecənin yarısına qədər gülüş səsləri gəlirdi. Mən qışda şam yeməyindən sonra qabları yumağa gedəndə Muxtar qoymurdu, anamla mənə deyirdi ki, siz bişirmisiz, mən yuyacam. Anam deyirdi: "Sən də işləmişən, yorğunsan". Mehdi gülüb deyirdi: "Yox, əşi, qoyun yusun". Ancaq Muxtar qabları aparandan sonra gedib ona kömək edirdi. Qabları evin arxasındakı hovuzda yuyurdular. Suyu çox soyuq olurdu. Orada su motoru vardı, suyu hovuzla doldururdu. İstəyəndə suyu oradan əkin sahəsinə yönəldirdik. Hovuz böyük və dərin idi. İsti günlərdə Muxtar orada çimirdi. Mehdiyə də üzməyi öyrətmişdi. Mehdi bir dəfə yenə dəcəllik edib qışda Muxtarı buzlu hovuzla itələmişdi. Atam onu çox danlayıb demişdi: "Əgər nəfəsi kəsilsəydi, nə olardı?!"

Rəsul yeri, torpağı çox sevirdi. Toxumları səpir, suvarır, məhsul verməsini, uşaqlarının süfrəsində çörək olmasını gözləyirdi. O deyirdi: "Torpaqdan çörək çıxarmaq istəyirəm. Bu, ən halal çörəkdir".

Yer Kaşandan kənarıdaydı; Badruddan, hətta kənddən də kənarı. O qədər ucqar yerdə idi ki, orada olanda Fatimə məktəbə gedə bilmədi.

"Rəsul çox əliaçıq idi. Sahəsinə kim gəlirdisə, əkdiyi məhsullarından verirdi; hətta yoldan keçən adamlara da. Bəzən ona deyirdilər ki, niyə belə edirsən? O deyirdi: "Ruzi Allahın əlindədir. Bərəkət isə onları verməklə, yeməklə azalmaz".

Hava isti idi. Rəsul ailəsi ilə birlikdə əkin sahəsindəydi. Mehdi bir müddət idi özünə qapanmışdı. İşləyən Zeynəblə Fatiməyə, evin yanında həsirin üstündə oturmuş Salehəyə və özlərini torpağa bələşdirib Zeynəbin ətrafında oynayan Əli ilə Ruhullaha baxdı, Zeynəbə yaxınlaşdı.

– Uşaqları yığ, evə get.

Zeynəb başını qaldırmadan işinə davam etdi.

– Yox, qoy kömək edim. Bu cərgənin göyərtilərini əkib yemək hazırlamağa gedəcəm.

"Mehdi mənə deyirdi: "Ana, indiyədək nə qədər zəhmət çəkmisən, bəsdir. Artıq mən böyümüşəm, daha gəlib əkin sahəsində işləməyə ehtiyac yoxdur. Atamla mən işləyirik, sənənin gəlməyə razı deyilik. Sən gələndə Fatimə də, digər uşaqlar da gəlib toz-torpağa bələşirlər". Mən əvvəldə ona qulaq asmırdım. Lakin bir gün çox ciddi şəkildə dedi: "Çox gözəl! Sən uşaqlarla sahəyə get, mən evdə qalacam". Kaşanda yaşadığımız yerdən də əsla razı deyildi. Çünki şəhərdən uzaq idi, lazımı imkanları yox idi. Tez-tez deyirdi ki, bura yaşayış yeri deyil, Quma köçək, siz də rahat olun. O qədər dedi ki, axırda

Quma köçdük. Təxminən 2007-ci ildə Qumun Əminabad məhəlləsinə köçdük, Rəsulla Mehdi isə əkin sahəsində qaldı. Muxtar da bir müddət işlədi, sonra oturma müddəti bitdiyinə görə Əfqanıstana qayıtdı. Ancaq kaş qayıtmayırdı!"

Altıncı fəsil

Sanki fələyin gərdişi elə nizamlanmışdı ki, Rəsulla Mehdi həmişə bir tərəfdə olmalı idilər, Zeynəblə uşaqlar başqa tərəfdə. Sonralar Zeynəblə uşaqlar Əfqanıstana getməyə məcbur olanda, Rəsulla Mehdi isə İranda qalanda bunu hamı başa düşdü. Daha sonralar da onlar Suriyada, bunlar İranda...

O vaxtlar bir adam Zeynəbdən "Vəziyyətin necədir?" soruşanda, "Keçinirik" cavabını eşidirdi. Lakin necə keçindiyini yalnız özü və Allahı bilirdi.

Zeynəblə uşaqlar Qumda kirayə evdə yaşayırdılar, Rəsulla Mehdi Badruddan kənardə əkin sahəsində. Zeynəb darıxıb Rəsula, "Əgər sizin işiniz varsa, biz bir neçə günlüyə oraya gələrik" – demiş və uşaqlarla Kaşana yola düşmüşdü.

Mehdi evə yenicə baş çəkmişdi. Buna baxmayaraq, anasını və uşaqları görən kimi sanki yüz ildir görmürmüş kimi qucaqlaşdılar.

Mehdi böyüyüb anası boyda olmuşdu. Uşaqlar Rəsulun qucağına atıldılar. Rəsul Əli, Ruhullah və Fatimənin başını tumarlamağa başladı. Əli dedi: "Ata, sən yoxsan, bəs Ruhullahla mən məscidə kiminlə gedək?"

– Gələcəm, bala.

"Əli ilə Ruhullah atama çox bağlanmışdılar; birlikdə gəzməyə, sahəyə və məscidə gedirdilər. Bir dəfə məsciddə dini müsabiqə keçirirdilər. Əli bir suala cavab verib hədiyyə almışdı. Atam sevinib deyirdi: "Bunu mən öyrətməmişəm. Allaha şükür ki, özü bu məsələlərlə maraqlanır".

Əli, Ruhullah və Fatimə əkinlikdə oynayırdılar. Zeynəb, Rəsul, Mehdi və Salehə otağa girdilər. Rəsul qazanı səyyar qaz balonunun üstündən götürüb ortaya qoydu. Qapağını açan kimi bişmiş buğda ətri otağa yayıldı. Dəldə² xörəyini tökmək üçün buludu gətirdi. Zeynəb oturduğu yerdə irəli sürünüb əlindən aldı.

– Mən tökərəm.

Bişmiş buğda, un və mərcini buluda boşaldıb ortasında çökək yaratdı və gülümsədi.

– Qatığın və qaynar yağın hanı?

---

² Əfqanıstanın əsas milli xörəklərindən biri

Mehdi ayağa qalxıb qatıq kasasını gətirdi. Zeynəb kasanı iyləyib soğanın ətrini duydu, onu xörəyin ortasına boşaltdı. Rəsul təbəssümlə dedi: "İşimiz çoxalıb, amma bu il yaxşı məhsul olacaq".

Mehdi dedi: "Məncə də olmalıdır. Bu qədər zəhmətini çəkmisən! Əlbəttə, pul qazanmaq üçün daha asan yollar da var".

Zeynəb dönüb oğluna baxdı.

– Həmin şirkət?

Mehdi başını yellədi.

– Bir qədər sonra Tehrana onların yanına gedəcəm.

Rəsul dedi:

– Haçandır arabir gedirsən. Əl çək. Əkinçilik işi bizə bəsdir. Allah da bərəkət verir.

Mehdi dinmədi. Bəlkə özü də nə etməli olduğunu bilmirdi.

"2008-2009-cu illər idi. Mehdi uşaq idi. Bəzi dostları qulağını doldurmuşdular ki, əgər bu şirkətlə işləsən, çox yaxşı gəlirin olacaq. Deyəsən, piramida sxemlərindən idi".

Zeynəblə uşaqlar Kaşana Rəsulun bacısı Mirvaridgilə gedəcəkdilər. Rəsulla Zeynəb Əfqanıstanı tərk edəndə arxalarınca ağlayan qız uşağı ailə qurub İrana gəlmişdi.

Mehdi, Zeynəb və uşaqlar əkin sahəsindən yola düşdülər.

"Badruda getməkdən ötrü əvvəlcə yarım saat piyada yol gedirdik. Yolumuz tamamilə çöllükdən keçirdi, heç bir ev yox idi. Anam Mehdiyə dedi: "Sən də bizimlə gəl. Hava qaralıb, qorxarıq". Mehdi gəldi. Ertəsi gün də İsfahana qohumumuzgilə getmək istəyirdik. Kaşan maşınına minmək istəyəndə Mehdi dedi ki, qoyun mən də gəlim. Anam dedi ki, atan təkdir, işi də çoxdur. Mehdi incidi. Onda 15-16 yaşı vardı. İlk uzaq səfərimiz idi, o da gəlmək istəyirdi. Biz Kaşana gedib gecəni bibimgildə qaldıq. Anama dedim ki, mən də Mehдинin yanında qalımmı? Dedi: "Olmaz. Atanla Mehdi əkinliyə gedəcəklər, sən tək qalacaqsan".

Mirvaridlə Zeynəb şam yeməyinin qablarını yuyanda telefon çaldı. Mirvarid əllərini ətəyi ilə qurulayıb dəstəyi götürdü. Rəsul idi.

– Mehdi ora gəlib?

– Yox.

Mirvarid Zeynəbi çağırıb dəstəyi ona verdi. Rəsul dedi:

– Mehdi hələ qayıtmayıb.

– Bizi qoyub qayıtdı. Bəlkə bazara, ya da ziyarətə gedib. Bəlkə əkin sahəsinə qayıdıb, hə?

Zeynəblə Rəsul fikrə getdilər, amma çox da yox. Düşünürdülər ki, Mehdi harada olsa, axırda tapılıb əkinliyə qayıdacaq.

"Onda Mehдинin sadə bir mobil telefonu vardı. Nə qədər zəng vururduqsa, sönmüşdü. Gecə vaxtı atam

yenə bibimgilə zəng vurub dedi ki, hələ qayıtmayıb. Biz daha çox nigaran qalmağa başladıq. Bir saatdan sonra Mehdi zəng vurub dedi ki, mən Tehrandayam. Dedik ki, Tehranda niyə? Atmaca ilə dedi ki, siz İsfahana gedirsiniz, mən də gəldim Tehrana. Atamla anam onu İsfahana getməyə qoymadıqlarına görə çox narahat olmuşdu. Ertəsi gün telefonuna zəng vurduq, yenə sönmüşdü. Çox narahat olduq, daha İsfahana da getmədik".

Rəsulla Zeynəbin üç gün idi oğullarından xəbərləri yox idi. Zeynəblə uşaqlar Mirvaridgildə qalmışdılar, Rəsul da əkin sahəsində idi, oranı buraxıb gələ bilmirdi. Həssas zaman idi, işi çoxalmışdı. Tez-tez Zeynəbə zəng vurub xəbər öyrənirdi.

"O müddətdə Mehдинin telefonu açılmadı. Bir həftədən sonra zəng vurub dedilər ki, bir milyon tükən verməlisiniz, Mehдинi buraxaq. Həmin saxtakar şirkətin adamları idilər. Mehдинin özü ilə də danışdıq, dedi ki, pulu düzəltməliyik. O zaman bir milyon tükən böyük pul idi. Bizim də əlimiz boş idi. Əlli min tükən birindən, əlli min tükən o birindən aldığımız. Axırda iki yüz min tükəni çatmadı. Anamla atamın arasında mübahisə də yarandı. Anam dedi: "Sən dedin ki, Mehdi yanında qalıb bizimlə gəlməsin. Gərək ondan muğayat olaydın. Niyə o şirkətə qoşulmasına icazə verdin? Gərək qoymayaydın!" O günlərdə vəziyyətimiz yaxşı

deyildi. Hamımız narahat və əsəbi idik. Fikirləşirdik ki, son iki yüz min tükəni haradan düzəldək. Dayım Qumdan zəng vurub anama dedi ki, məndə var, özüm də gələrəm, birlikdə gedərik. Anam Quma pulu almağa getdi. Mən uşaqlarla birgə Kaşanda bibim və əmimgildə qaldım. Atam yanımıza gələ bilmirdi, səhər-axşam əkin sahəsindəydi".

Zeynəb qardaşıyla birlikdə pulu torbaya qoydu. Səhər tezdən Qumdan yola düşüb saat 8-də Tehranın Cənub avtovağzalına çatdılar. Qərara gəlmişdilər ki, pulu versinlər, onlar da Mehdi buraxsınlar. Zeynəb çox qorxur, həyəcan keçirirdi.

"Mən onlara inanmırdım. Fikirləşirdim ki, bizi aldadırlar. Ancaq Mehdi demişdi ki, pul düzəlsə, məni buraxacaqlar. Buna görə bir qədər arxayın idi. Qorxurdum ki, pulu verəndən sonra da Mehdiyə problem yaradarlar. Mən, ümumiyyətlə, onları görmədim. Qardaşım aparıb pulu verdi, bir qədər sonra da Mehdi yanımıza gəldi".

Zeynəb gözlərinin yaşını silib Mehdiyə qucaqladı. Bir az arıqlamışdı. Başını aşağı salmışdı. Zeynəb Mehdiyə əlini sıxdı.

– Səni incitdilər?

Baş hərəkəti ilə inkar etdi. Danışmırdı. Zeynəb əlini onun çiyinə qoyub yenə dedi: "Niyə belə oldu?"

Mehdi çətinliklə dilini tərپətđi.

– Mən o şirkətə getməməli idim. Aldandım. Tehrana gəlmişdim onlara deyim ki, daha yoxam. Dedilər ki, bu pulu verməyincə çıxa bilməzsən. Buna görə mənə saxladılar.

Zeynəbin qardaşı yumruğunu düyünləyib dedi: "Polisə demişik. Ünvanlarını ver".

Mehdi elə baxdı ki, Zeynəblə qardaşı işin başını buraxmalı olduqlarını düşündülər.

Fatimə, Salehə, Əli və Ruhullah əmisigildə idilər. Zeynəb zəng vurub demişdi ki, Mehdi ilə gəlirik. Fatimə uçmağa qalmışdı, qardaşını görmək üçün səbirsizlənirdi. Uşaqların paltarlarını dəyişdirdi, özü də hazırlaşdı. Səbri tükənirdi. Tez qardaşını görmək və birlikdə evə qayıtmaq istəyirdi.

Rəsul oğlunun salamat olduğuna görə Allaha şükür edirdi. Ancaq ona qarşı o qədər qəzəbli idi ki, nə edəcəyini bilmirdi. Qardaşının evinin zirzəmisində bir neçə dəfə o baş-bu başa gedib-gəldi. İstəyirdi ki, tez Mehdini görsün, gözlərinin içinə baxıb, "Nə üçün?! Axı mən demişdim ki, əkinçilik bizə yetər və bərəkət Allahdandır. Niyə işi bu yerə gətirdin?!" – desin.

Əli ilə Ruhullah otağın küncündə oturmuş, Rəsulun beynindən nə keçdiyini bilirlərmiş kimi sakit qalıb gözlərini ona dikmişdilər. Fatimə atasına çay gətirdi. Rəsul oturub isti stəkanı əlinə götürdü. Qardaşı ona dedi: "Allaha şükür ki, salamatdır. Narahat olma". Rəsul başını yellədi. Nə deyəcəyini

bilmirdi. Zəngin səsi gəldi. Rəsul ayağa durunca Fatimə pilləkəndən qalxdı.

"Zirzəminin pilləkənindən qalxıb qapını açdım. Mehdi ilə anam idi. Mehdini qucaqlayıb doyunca ağladım. Ona baxa bilmirdim, ancaq ağlayırdım".

Rəsul pilləkənə yaxınlaşdı. Mehdi qarıya çatanda əli oğlunu vurmaq üçün havaya qalxdı. Mehdi başını aşağı saldı. Rəsul da əlini düyünləyib yavaşca endirdi.

"Rəsul Mehdiyə qarşı çox hirsli idi, hətta onu vurmaq istəyirdi. Mehdi dedi: "Dostlarım deyirdilər ki, bu şirkətlə işləmək yaxşıdır. Mən də fikirləşdim ki, faydalı olar". Mehdi uşaq idi, aldanmışdı".

"Çox böyük şok idi. Mehdi gələndə üzünə baxmadım, yalnız qucaqladım. Otaqda onun yanında oturdum. Anam dedi ki, get, Mehdiyə su gətir. Su verəndə ona baxa bildim. Arıqlamış, dodaqları qurumuş, gözlərinin altında çökək əmələ gəlmişdi. Yenə ağlamağa başladım. Dedim ki, niyə belə olmusan? Həmin bir neçə gün haqda heç vaxt bir söz demədi, verdiyimiz pul da getdi. Sonradan Mehdini incidəcəklərindən qorxub polisə də bir söz demədik".

Yeddinci fəsil

İki il ötmüş, Zeynəb azyaşlı uşaqlarıyla Qumda qalmışdı. Rəsulla Mehdi hələ Kaşanda idilər. Kaşan yaxındaydı; ancaq yolun uzun-qısalığı nə fərq edir ki, əgər adamlar bir-birindən ayrıldırlarsa və bir-biri üçün darıxırlarsa?!

Rəsul həmişə iş başındaydı, tez-tez evə gedə bilmirdi, Mehdi isə imkan tapan kimi baş çəkirdi. Həmişə darıxırdı, ancaq darıxdığını bürüzə vermirdi. Çünki sözünü qəbul etdirə bilmişdi; anası daha əkin sahəsinə gəlmir, evdə uşaqlara baxırdı. O da özünü göstərib ailəsinə kömək edirdi.

Rəsul arvad-uşaqlarına torpaqdan ən yaxşı çörək çıxarmaq üçün tər tökürdü.

"Rəsul Badrudda torpağa çox maya qoydu, orada çox işlədi. O, torpağı münbitləşdirməkdən ötrü quş

gübrəsi və qum gətirtmiş, məhsulun yaxşılaşması üçün iki-üç il işləmişdi. Sahə böyük idi, orada hər şey əkməmişdi: qarpız, yemiş, bamiyə, badımcan, soğan və s. Ancaq zəhmətinin bəhrəsini görmək istəyəndə problem çıxdı..."

Rəsul əyilib qarpızlara çırtma vurdu, birini dərib evin arxasında, hovuzun yanında oturmuş torpaq sahibinin yanına getdi. Onun qarşısında oturub bıçağı qarpıza batırdı. Yetişmiş qırmızı qarpız xırçılığını eşidib həzz aldı, yorğunluğu çıxdı. Dedi:

– Çox yaxşı olub, Allaha şükür!

Torpağın sahibi başını yelləyib gülümsədi. Rəsul qarpızdan kəsib bir dilim ona uzatdı. Torpaq sahibi qarpızı ağzına qoyub başını əkin sahəsinə tərəf çevirdi. Rəsul hər hissəyə bir şey əkməmişdi; biri o birindən yaxşı.

Şirin qarpızın dadı torpaq sahibinin ağzına yayılanda bıçağı Rəsula verib dedi: "Bu il özüm əkmək istəyirəm".

– Nə?!

– Bu il torpağımı icarəyə verməyəcəm. Daha bəsdir.

– Bizim beşillik müqaviləmiz var, - deyə Rəsul gözlərini bərəltədi.

Torpaq sahibi ayağa qalxıb maşınına tərəf getdi. Rəsul qışqırdı:

– Müqaviləmizin bitməsinə iki il qalıb! İki il!

Torpaq sahibi maşını işə salıb qaza basdı.

"Onların arasında narazılıqlar başladı. Torpaq sahibi motorun suyunu kəsdi. Bəzi məhsullarımız yetişmişdi, amma çoxunun yetişməsinə qalırdı. Hamısı qurudu. İş məhkəməyə gedib çıxdı. Suyu kəsdiyinə görə torpaq sahibi müqəssir kimi tanındı, amma biz artıq böyük zərər etmişdik. Buna görə daha o torpaqları saxlaya bilmədik. Rəsulla Mehdi də Quma bizim yanımıza gəldilər. Bir müddətdən sonra Qumun Azadegan məhəlləsində yenə əkinçiliyə başladılar. Su və torpaq yer sahibindən idi, əkilib satmaq da Rəsulla Mehdidən. Hərəsi özü üçün əkilib işləyirdi. 2010, ya da 2011-ci il idi. Mehdi göyərtili əkmişdi, Rəsul da bamiyə və badımcan. Mehdi həm əkinçilik edirdi, həm də satıcılıq. Bazarda bir dükan kirayə etmişdi, məhsullarını satırdı. Yorulmadan işləyirdi. Çoxlu müştərisi vardı. Həm tərəzisi düz idi, həm də xasiyyəti. Hamı ondan razı idi. Mehдинin göyərtilərini almaq üçün dükanın qabağında növbəyə dururdular. Rəsul da əkinçiliyə davam edirdi. Beləliklə, biz Qumda qalası olduq".

Axşamüstü idi. Mehдинin işi bitmişdi, Rəsulsa hələ sahədəydi. Mehdi əkinlikdən çıxıb atasına əl yellədi, motosikleti işə salıb evə yola düşdü. Fatimə motosiklet səsinə eşidən kimi qalxıb mantosunu geyindi, yaylığını bağlayıb otaqdan çıxdı. Zeynəb dedi: "Hara?"

– Mehdi ilə...

Zeynəb onun sözünü kəsdi.

– Mehdi səhərdən səhədə işləyir, yorğundur. Sən də get, axşama yemək hazırla.

Fatimə çadrasını divarın kənarındakı söykənəcəyin üstünə atıb dodaqlarını büzdü. Mehdi siqnal verdi. Zeynəb dedi: "Get, qapını aç da!"

Fatimə qapını açınca Mehdi dedi: "Tez ol, gəl!"

– Anam deyir getməyin.

Mehdi motosikleti saxlayıb evə girdi. Salam verib Fatimənin çadrasını götürdü. Zeynəb bir söz deyincə qapıya yaxınlaşıb dedi: "Fatimə ilə bir dövrə vurub tez qayıdacağıq. Həmişə evdədir, darıxır".

"Mehdi həmişə məni gəzməyə aparırdı. Motosikletinə minib hər yerə gedirdik: həzrət Məsumənin hərəminə, Xızır dağına, bazara... Biz yalnız bacı-qardaş deyildik, çox səmimi dost kimi idik. Onda Mehdi'nin 17 yaşı vardı. Gedəndə bir neçə cavan gördük. Onda saç bizi-bizi etmək dəb düşmüşdü. Dedim ki, Mehdi, sən də saçını belə elə, çox yaraşar. Sonra mağazaya getdik. Mehdi özünə şalvar almaq istəyirdi. Ona dedim ki, dizi cırıq şalvarlardan al. Dedi ki, yox, yaxşı deyil. Mən dedim ki, qəşəngdir, al. O da aldı".

Rəsul işdən təzə gəlib əllərini yumuşdu. Dəsmal əlindəydi. Mehdi açarla qapını açıb içəri girdi. Rəsulla Zeynəb mat-məəttəl ona baxmağa başladılar. Mehdi gülümsədi.

– Nə olub? Niyə belə baxırsız?

Fatimə kəfgiri kotlet tavasına qoydu, Mehdiyə baxıb gülümsədi. Rəsul Mehdiyə yaxınlaşıb dedi:

– Bu nə görkəmdir?! Özünü niyə bu hala salmışan?

Ruhullahla Əli də yavaşca güldülər.

Fatimə dedi: "Çox qəşəng olub. Yaraşır".

Zeynəb başını yellədi. Mehdi qapının yanındakı kiçik aynaya yaxınlaşıb biz-biz durmuş saçına baxdı.

– Yaxşı deyil?

Fatimə dedi:

– Çox yaxşıdır.

Rəsul Mehдинin qolundan tutub yanında oturtdu.

– Bu işləri görmə, Mehdi. Sən daha kişi olmusan: işləyirsən, namaz qılırsan, əzadarlığa gedirsən. Sən özünü dindar uşaq sayırsan, görkəminə də fikir ver.

Hamı sakit qaldı. Birdən Mehdi dilləndi: "Bunu qızına de. Hey deyir ki, saçını belə elə!"

"Mehdi saçını biz-biz modeldə qırxdırandan sonra atelyeyə gedib şəkil çəkdirmişdi. Sanki saçının uzun müddət elə qalmayacağını bilirmiş. Ertəsi gün gedib saçını normal vəziyyətə saldı. Cırıq şalvarı da bir dəfə geyindi. Anam onu paltaryuyan maşına atdı, cırıq hissələri böyüdü. Sonra da zibil qabına atdı. Mehdi sonradan şalvarını axtaranda anam dedi: "Cırıq şalvarı deyirsən? Atdım, getdi!"

Gözünü açıb ətrafındakı böyüklərin bir tikə halal çörəkdən ötrü necə zəhmət çəkdiklərini görəndə sən

də elə olursan; çalışırsan ki, işləyib zəhmət çəkəsən, ailənə köməyin dəyə.

"Mehdi əsla bekar durmurdu. Əkin işi azalan kimi bənnalığa başlayırdı. Yavaş-yavaş tikinti işlərini öyrəndi və özü sifariş qəbul eləməyə başladı. Qışda əkin-biçin azalanda iş götürüb işləyirdi: kafel, metlax, pilləkən... Bir müddət də İsfahanda bənnalıq etdi. Sonralar işi o qədər yaxşılaşdı ki, həzrət Məsumənin hərəminin həyət daşlarının bir qismini o döşədi. Biz onda İranda deyildik. Rəsul da hərdən Qumda olurdu, hərdən Kaşanda. Harada yaxşı yer vardısı, gedirdi. O da çox zəhmət çəkirdi".

Rəsul evə həmişəkindən tez gəldi. Əlindəki torbaların birini Fatiməyə verdi, oyuncaqları da Əliyə. Əli Ruhullahı çağırdı, birlikdə otağa girdilər. Fatimə torbanı açdı, iki yaylıq görüb sevindi.

– Ana, gör atam nə alıb!

Zeynəb yaylıqlara baxıb Rəsula dedi: "Nə üçün almısan? Yaylığımız vardı".

– Axşam qonaq gedəcəyik, bağlayarsan.

Fatimə Rəsulu öpüb təşəkkür etdi.

Rəsul gülümsəyib dedi: "Anan heç nə ilə sevinmir. O vaxtlar isə belə deyildi".

– Nə?

– Əfqanıstandakı cavanlığımız yadında deyil?! Onda o qədər yaraşlıq və göyçək idim ki, mənə görəni kimi sevinirdin. Allahından idi ki, tez toyumuz olsun!

Zeynəb gülüşünü gizlədib qaşlarını düyünlədi.

– Heç mən səni görmüşdüm ki?! Uşaqlardan xəcalət çək.

"Atam hamıyla çox zarafat edirdi; anamla da həmçinin. Onu çox sevirdi. Anamsa utancaq idi, sevdiyini bürüzə vermirdi".

Ruhullahla Əli hazır vəziyyətdə dayanmışdılar. Zeynəb Salehənin paltarını dəyişdirib çadrasını götürdü, üzünü Rəsula tutub dedi: "Gedək. Mehdi işdən gec gələcək. Dedi ki, evdə qalacam. Fatimə də gəlmir".

"Atam, anam və uşaqlar qonaqlığa getdilər. Mehdi işdən gələndən sonra dedi ki, gedirəm, yarım saata qayıdacam. Dedim ki, hara? Dedi: "Sürprizdir". O gedəndən sonra fikirləşdim ki, görəsən, sürpriz nə ola bilər? Ağıma heç nə gəlmədi".

Mehdi açarla qapını açıb dəhlizə girdi, başını qonaq otağına salıb Fatiməyə dedi: "Vaxtdır!"

Fatimə yerindən qalxdı.

– De, görək!

Mehdi dəhlizə qoyduğu gitaranı götürüb qonaq otağına girdi və Fatiməyə göstərdi.

"İlk dəfəydi gitara görürdüm. Həyəcanlandım. Dostunun idi. Dedim ki, ver, onunla şəkil çəkdirim. Dedi ki, qoy əvvəlcə sənə bir neçə mahnı çalım. Çalmağı da öyrənmişdi. Çox xoşuma gəldi. Özü də oxuyurdu. Onun elə çaldığına inana bilmirdim. Həm yaxşı çalır, həm də yaxşı oxuyurdu".

Mehdi bir neçə mahnı çalandan sonra gitaranı yerə qoydu. Fatimə dedi: "Yenə çal".

– Gecdir. Sonra.

"Gecə idi. Anamgilin gəlmək vaxtı çatmışdı. Bilirdik ki, gitaranı görsələr, çox danlayacaqlar. Mehdi dedi ki, onlar gəlməmiş aparıb təhvil verim".

Fatimə hələ hadisənin şokundaydı. Belə bir qardaşı olduğuna, bir-biri ilə dost olduqlarına, bir-birinin hər şeylərini bildiklərinə görə çox sevinirdi.

"Çoxları Mehdiylə dostlaşmaq istəyirdi. Gəlib deyirdilər ki, bu həftə şimala və ya Kaşana gedək. O isə daha çox ailə üzvləri ilə səfərə çıxırdı, dostbaz deyildi. Yalnız Əbdülhüseyn adlı çox səmimi bir dostu vardı, həftədə iki dəfə futbola gedirdilər. İdmanı sevirdi. Əkinçilik və bənnalıqla da məşğul olurdu, kitab da oxuyurdu. Təhsili buraxmışdı, ancaq ümumi məlumatları çox geniş idi. Bunu hamı bilirdi".

Bacı-qardaşın dəcəllikləri və gizli işləri davam edirdi. Mehdi ilə Fatimə televizor önündə oturmuşdular. Zeynəb qarşılarında dayanıb onlara baxdı.

– Evdə qalanda nə olur ki?! Dayımızın yoldaşı narazılıq edir, deyir ki, bizə gəlmirlər.

Fatimə dedi: "Gələn dəfə. İndi kinoya baxırıq".

"Onda Mehдинin dostu nişanlanmışdı. Onları qonaq aparmaq istəyirdi. Dostunun nişanlısı rahat

olsun deyə məni də özü ilə apardı. Hara getdiyimizi heç kimə demədik".

Anasıgil ayaqlarını qapıdan bayıra qoyan kimi Mehdi hoppanıb televizoru söndürdü.

– Qalx! Qalx! Hazırlaş, gecikirik.

Evdən çıxdılar. Mehdi telefonunu cibindən çıxarıb dostuna zəng vurdu.

– Orda gözləyin. İndi çatırıq.

Motosikletə minib nişanlıların yanına getdilər.

"Onlar da motosikletlə gəlmişdilər. Əvvəlcə Cəmkəran məscidinə getdik. Avtobanda ötüşür, tunellərdə qışqırır, gülüşürdük. Bir dəfə az qaldı aşaq. Mehdi həmişə sürətlə sürürdü, ancaq adam qorxmurdu. Sonra birlikdə Xızır dağına getdik. Oradan şəhərə qayıdıb şam yeməyi yedik. Mehдинin dostu ucuz xörək sifariş vermək istəyirdi, Mehdi qoymadı. O deyirdi: "Ya işi görmə, ya da görürsənsə, yaxşı gör". Gözəl gecəydi. Yadımdan çıxmaz".

Səkkizinci fəsil

Əzizlərinin sevinməsinə, üzlərinin gülməsinə istəyirsənsə, özünü oda-suya vuracaqsan.

Rəsul ailəsini sevindirməkdən ötrü özünü oda-suya vururdu. Şəhərin bu başından o başına qədər gəzib Zeynəbin bəyənəcəyi bir ev axtarırdı. Zeynəb demişdi ki, balaca evdə ürəyim sıxılır. Rəsul da fikirləşmişdi ki, gərək onun ürəyincə ev tapım. O axtara-axtara gedib Qumun Şeyxabad məhəlləsində ensiz bir küçəyə çıxmışdı. Ev küçənin sonundaydı. Əvvəl həyəətə, sonra evə girmiş, üzü gülmüşdü. Görünür, fikirləşibmiş ki, xanımı qonaq otağına on ədəd onikimetrlik xalça sığan bir evi bəyənər. Bəyənmişdi və ora köçmüşdülər.

Bir müddət idi ailə yeni evdə yaşayırdı. Bir gün Rəsul Əli və Ruhullahla birgə evə gəldi. Onlar

heyətdə olanda küçədən səs gəldi. Rəsul qapını açdı. Bir neçə kişi idi. Onu görüb dedilər: "Düzü, biz yer axtarıyıq".

Rəsul təəccübləndi.

– Nə?!

– Sabah məhərrəmlik girir. Biz də məhəlləmizdə əza heyəti yaratmaq istəyirik. Dedik ki, sizə təklif edək, razı olsanız, axşamlar bir-iki saat evinizdə əzadarlıq edək. Razı olmasanız da heç.

Rəsul əlini qapıdan götürüb dilləndi.

– Niyə razı olmuruq?! Bundan yaxşı nə ola bilər ki?! Əşyalarınızı gətirin.

Kişilər bir-birlərinə baxdılar. Bu tezliyə razılaşdığına inana bilmirdilər. Biri demişdi ki, bu böyük ev əsl əzadarlıq üçündür. O birilər də demişdilər ki, gedək, bəxtimizi sınayaq. Beləcə, oxları hədəfə dəymişdi.

Rəsul qapını bağlayıb evə girdi. Zeynəbə dedi: "Qonağımız var".

"Atam dedi ki, heyətin əzadarlıqları bizim evimizdə keçiriləcək. Anam atama dedi: "Biz onların heç birini tanımırıq. Məlum deyil ki, doğru deyirlər, yoxsa yalan. Eləcə, "Gələk" dedilər, sən də dedin ki, gəlin?!"

– Heç eybi yoxdur. Arxayın ol. Allahımıza şükür edək ki, evimizdə əzadarlıq keçiriləcək. Uşaqların heyətdə böyümələri pisdir?!

Mehdi də oradaydı. Atamın sözünü təsdiqləyib dedi: "Niyə ki?! Gəlsinlər. Heç bir eybi yoxdur". Onda 2011-ci il idi, 18 yaşı vardı. O biri uşaqlar balacaydılar. Axırda anam da razılaşdı".

Küçədən səs gələndə Mehdi qalxıb həyət qapısını açdı.

– Heyətin əşyalarını gətirmişik. Sabah gəlib bayraqları vuracağıq.

Kişilər getdilər. Mehdi bayraqları götürüb gəldi və o saat işə başladı.

Bayraqları divara vurmaq çox çəkdi. Səhərə yaxın böyük zalın bütün divarları "Ya Hüseyn" və "Ya Əbəlfəzl" yazılmış qara parçalara büründü. Rəsul da mətbəxdə heyətin samovar, podnos və stəkanlarına yer hazırladı.

Zeynəb dayanıb baxırdı.

– Biz hər il məhərrəmlikdə məsciddə əzadarlıq edirdik. Bu ilsə...

Rəsul dedi: "Bu il daha yaxşı olacaq".

"Heyət məsələsi çox qəribəydi; evimizdə əzadarlıq keçirilməsi üçün hər şey öz-özünə düzəlmişdi. Atamla Mehdi heyətin əşyalarını düzdülər. Ertəsi gün axşam camaat topladı. İlk dəfə idi evimizdə əza məclisi keçirilirdi. Çoxlu adam vardı. Zalın ortasından pərdə çəkmişdilər: qadınlar bir tərəfə toplaşmışdı, kişilər bir tərəfə. Mətbəximiz də çox böyük idi. Qazanları oraya qoymuşdular. Atam dayanmadan işləyir, çay süzüb kişilərə paylayırdı.

Əli ilə Ruhullah da qənd dolu kasaları camaatın arasında gəzdirirdilər. Anam qadınlara çay paylayırdı. Məclisdən və ehsandan sonra hamı getdi. Evdə hər şey alt-üst olmuşdu. Anam baxıb dedi: "Görün ev nə hala düşdü!"

Evdə əzadarlığın başlanmasından iki-üç gün ötürdü. Rəsulla ailəsi gündüzlər öz işləriylə məşğul olurdular, axşamlar da ev heyətin ixtiyarına verilirdi.

"Atamla anam bazara getmişdilər. Ruhullahla Əli həyətdə oynayırdılar. Mehdi məni çağırdı. Əlində bir dəftərçə vardı. Mənə verib dedi: "Burdan yaxşı bir mərsiyə tap, mən oxuyum. Məddahlıq etmək istəyirəm". Onu ələ salıb dedim: "Axı sən məddahlıq bacarırsan?! Heç sənin səsin var?!" Dedi ki, sən seç. Dedim ki, get, işinlə məşğul ol".

Qaranlıq səmanı bürüyəndən sonra Rəsulun evindən yenə əzadarların səsi gəldi. Məddah dedi ki, bir salavat deyin. Rəsul da dedi. O, mətbəxdə kasalara qənd doldururdu. Mərsiyə səsi gələndə isə yerində donub qaldı, pərdəni kənara çəkib yuxarı başda Mehdini gördü. Səsucaldandan səsi yayılırdı. Bəlkə də öz gözləriylə görməsəydi, inanmazdı. Sevindiyyindən nə edəcəyini bilmirdi. Əli, Ruhullah və digərləri kimi o da sinə vurmağa başladı.

Zeynəb pərdənin o tərəfində Əli Əsgər şeirinə diqqət kəsilmişdi, səsə fikir vermirdi. Ürəyi yanır, göz yaşları yanaqlarına süzülür, sinə vururdu.

"Mehdinin israrından sonra həzrət Əli Əsgər barədə bir şeir seçmişdim. Mənə dedi ki, oxuyuram, gör ritmi necədir. "Get, işinlə məşğul ol, mənə ələ salma," – deyib işlərimin ardınca getdim. Həqiqətən, mərsiyə oxuyacağına inanmırdım. Özü oxuyub sinə vurur, tez-tez ritm dəyişdirirdi. Axşam səsucaldandan səsini eşidəndə isə təəccübləndim. Məclisdən sonra anam soruşdu ki, Əli Əsgər barədə oxuyan kim idi? Dedim ki, Mehdi. Anam inanmadı. Onun oxuya biləcəyini heç kim düşünmürdü. İlk dəfəsi idi. O qədər gözəl və həyəcənsiz oxumuşdu ki, inana bilmirdik. Ondan sonra hər axşam oxuyurdu, anam da səsini telefona yazırdı. Beləliklə, heyətin daimi məddahlarından oldu. O, həzrət Əli Əsgəri çox sevirdi, deyirdi ki, mən əsgərçiyəm. Kiçik uşaqları da çox sevirdi".

Rəsul Tasua ehşanının qazanlarını açdı. Ondan qabaq heyətlə birlikdə rövzəyə ağlamış, sinə vurmuşdu. İndi isə kişilərin bir neçəsi ilə birlikdə qablara xörək çəkirdi.

Gecə vaxtı mətbəx, yuyulmamış qab-qacaq və qazanlarla doldu. Zeynəb dedi: "Nə qədər qab var!"

Rəsul qollarını çırmadı.

– Özüm hamısını yuyacam, sən get, yat.

"Əslində, heyət üzvləri köməyə gəlməli idilər, ancaq atam təkbaşına başladı. Mehdi də kömək etməyə qoymadı, dedi ki, get, yat, yorğunsan. Səhərə qədər oyaq qalıb hamısını yudu və səliqəyə saldı.

Heyət üçün işləməyi sevirdi, ondan yorulmurdu. Deyirdi ki, burda işləməsəm, harda işləyəcəm?! Mehdi də Zakirlər məclisinin uşaqlarıyla tanış olmuşdu, orda da bir neçə dəfə oxumuşdu. Sonradan məclisin uşaqları bizə gələndə bunu dedilər. Ərbəin günü səhərdən axşama qədər heyətlərdə olurdu, evə gec qayıdırdı. Heyətlərin hamısına gedib oxuyurdu: iranlı, əfqanıstanlı, pakistanlı... Ona deyirdim ki, axı sən pakistanlıların dilini hardan bilirsən?! Deyirdi ki, hansı dil olursa-olsun, Hüseynlər birdir. Bizim evimizdə yaradılmış heyət də çox sadə və səmimi idi, ora çoxlu əfqanıstanlı da gəlirdi. Adını Fatimeyi-Zəhra (ə) heyəti qoydular. Atamla qardaşım da onun xadimi və məddahı oldu".

Təsadüfi şəkildə və Rəsulun ilkin razılığıyla yaradılmış Fatimeyi-Zəhra (ə) heyəti Mehдинin və digər ailə üzvlərinin əsas məşğuliyyətinə çevrildi. Növbəti illərdə evi dəyişmək lazım olanda Zeynəb Rəsula deyirdi ki, böyük ev tap, heyət üçün münasib olsun.

"O vaxtdan indiyədək hər il məhərrəmin ilk on günündə evimizdə əza məclisi keçiririk. Sonralar qohumların çoxu mənə dedi ki, daha heyəti burax. Mənsə dedim: "Nə qədər ki sağam, evimdə heyət də olacaq. Özüm ona hər cür xidmət edəcəm, amma buraxmayacam. Əgər İmam Hüseyin (ə) qəbul etsə, heyətini mənim evimdən çıxarmaz".

Doqquzuncu fəsil

Torpağa bir toxum və ya ağac əkəndə, daim qulluq edib zəhmətini çəkəndə, axırda da böyüdüyünü, meyvə verdiyini görəndə həzz alır, gündə min dəfə Allaha şükür edirsən. Zeynəblə Rəsul da eynilə belə idilər: Mehdi kimi oğulları olduğuna görə daim Allaha şükür edirdilər.

Zeynəbin əlində Aşura ziyarətnaməsi yazılmış kitabça vardı. Mehdi onun yanında oturdu.

– Nə edirsən?

“Bir müddət Savadlandırma hərəkatının dərslərinə getdim. Aşura ziyarətnaməsini çox sevirdim. Bir qədər oxumağı öyrəndim, amma düzgün oxuya bilmirdim. Aşura ziyarətnaməsi və ya Təvəssül duası oxuyan bir adam görəndə deyirdim ki, İlahi, mən nə vaxt səhvsiz oxuya biləcəm?! Bəzən

Mehdi yanımda otururdu; mən oxuyurdum, o da səhvlərimi düzəldirdi. Ondan sonra çox öyrəndim. Bəzən xörək bişirmək istəyəndə deyirdi ki, sən otur, oxu, mən hazırlayaram. Makaronu sevir və çox dadlı bişirirdi. Mən onun kimi bişirə bilmirdim. Rəsul kimi o da bəzən belə işlər götürdü. Rəsul özündən xörəklər çıxarırdı. Elə şeyləri bir-birinə qarışdırırdı ki, biz təəccüblənirdik. Ancaq yaxşı alınırdı".

***

Mehdi gözlərini açandan, özünü tanıyandan bəri su, torpaq, toxum görmüşdü, işləyib zəhmət çəkmişdi. Rəsulun işlədiyini görəndə əsla bekar otura bilmirdi. Hətta əkinçilik və tikinti işləri qurtaranda da özünə başqa bir iş tapırdı. Qumda, Kaşanda - iş olan, çörək olan hər yerdə işləyirdi.

"Bir müddət idi Mehdi ilə meyvə yığmağa gedirdik. Rəsul əkin sahəsindəydi. Mehdi bekar vaxtlarında mənimlə işə gedirdi. Yeşiklərə alma, portağal və nar yığırdıq".

Mehdi meyvə dolu yeşikləri bağdakı zala yığıb digərlərini daşımaq üçün Zeynəbin və qadınların yanına qayıtdı. Zeynəb ona baxdı, oğlunun boy-buxununu görüb fərəhləndi, fikirləşdi ki, onu evləndirmək olar. Sevinib Rəsulun sözlərini yadına saldı: "Kaş Mehdi tez ailə quraydı, uşaqlarını görəydim!" Dodaqlarına təbəssüm qondu. Sonra gözləri, yanında oturub sağlam meyvələri ayıran qıza sataşdı. Qızın baxışlarını izləyəndə özünün

baxdığı yerə çatdı: hər ikisinin baxışı Mehdiyə birləşirdi.

Günorta yeməyində Mehdi ilə yan-yanə oturub qızı göstərdi və qulağına pıçıldadı: "Yaxşı qızıdır, elə deyilmi?"

Mehdi bir az dayanıb başını aşağı saldı.

– Hə, yaxşı qızıdır.

"Hiss elədim ki, Mehdi ilə qızın bir-birindən xoşu gəlir. Mənim də ondan xoşum gəlirdi. Qızın bacısı bizimlə işləyirdi. Mehdiylə danışdım, sonra qızın bacısına dedim ki, icazə verin, sizə gələk. Bacısı nə demək istədiyimi anlayıb cavab verdi: "Qədəmləriniz gözlərimiz üstə! Ancaq elçilik üçün deyirsinizsə, biz özgəyə qız vermirik". Onlar da əfqanıstanlı idilər, ancaq deyirdi ki, yalnız qohumlarımızla ailə qururuq. Mən qızın razı olduğunu bildirdim. Mehdiyə sevirdi, amma ailəsi razılaşmırdı. Bunu Mehdiyə deyəndə bir söz demədi, ancaq dilxor oldu. Bir müddətdən sonra bildim ki, qıza Əfqanıstandan elçi gəlib. Qız ona, "Mənim evlənmək fikrim yoxdur" demiş, sonra bizə xəbər göndərmişdi ki, Mehdiyə gözləyir. Mən həm Mehdiyə, həm də qıza dedim ki, ailənin əksinə getsəniz, başağrısı yaranar, min cür problem qarşıya çıxar".

***

Birinci oğlun ailə qurması çox sevindiricidir. Zeynəblə Rəsul bunun fərqiə varıb Mehdiyə tələsdirirdilər.

Zeynəb fikirləşmişdi ki, bacısının qızı ona yaxşı gəlin ola bilər. Rəsul deyirdi ki, onu qızım Fatimə kimi sevirəm.

Mehdi kompüterin arxasında oturmuşdu. Zeynəb içəri girib yanında dayandı. Bir qədər sonra başını çevirib anasına baxdı.

– Niyə burda dayanmısan?

– Deyirəm ki...

– Nə?

– Daha özünə görə kişi olmusan, tez yerbəyer olmaq lazımdır.

Mehdi qısa gülüsdən sonra dedi.

– Deməli, yenə...

Zeynəb də güldü.

– Xalan qızı... elçiliyə gedək?

Mehdi üzünü monitora çevirib dedi:

– Yox... hələ tezdir. Neçə yaşım var ki?!

Zeynəb əlini onun çiyinə qoydu.

– Tez deyil. Atan da razıdır, xalan qızını çox istəyir. Yaxşı qızıdır. Qoy gedək, danışaq.

Mehdi işi ilə məşğul olmağa başladı. Zeynəb otaqdan çıxdı, ancaq sözləri Mehдинin yaddaşında qaldı. Evlənməyə tələsmirdi, amma ata-anasının bu qədər tələsməsinə nə cavab verəcəyini bilmirdi. Bir neçə saatdan sonra bu fikirlərdən çıxdı.

Axşam Rəsul Mehдинin qarşısında oturub dedi: "Bu qız başqası deyil ki. Onları tanıyıırıq. Yaxşıdır da! Niyə anana cavab vermirsən? Elçiliyə gedəkmi? Hə?"

Mehdi Rəsulun sevinc dolu üzünə baxdı. İstəyirdi desin ki, hələ iyirmi yaşım olmayıb, niyə tələsirsiniz; ya da demək istəyirdi ki, qızın cəmi on beş yaşı var... Ancaq deyə bilmədi. Rəsulun üzündə elə fərəh vardı ki, nə Mehдинin, nə də bir başqasının "yox" deməyə ürəyi gəlməzdi.

Rəsul cavab gözləyirdi.

"Mehdi ata-anamın sözünün üstünə söz demədi. Vərəminə elçiliyə getdilər. 2012-2013-cü illər idi".

"Mehдинin anası mənə zəng vurub dedi: "Gəl Quma, uşaqlar təkdirlər. Biz Vərəminə elçiliyə gedirik". Mən Quma gedib qardaşım uşaqlarının yanında qaldım. Oturub gözləyirdik ki, görək qız ailəsinin cavabı nə olacaq. Zeynəb zəng vurub dedi ki, gəlin Tehrana".

Zeynəb çadra parçasını yerə qoydu, şalı açıb qatını səliqəyə saldı. Çiçək dolu ağ tül şal idi. Sevinirdi. Şalı çadranın üstünə qoydu, sonra üzük qutusunu açıb hədiyyələri gəlinə verdi. Söhbətlərini etmiş, şərtlərini kəsmiş, mehri təyin eləmişdilər ki, Mehdi ilə xalası qızı yan-yana dayansınlar, qohumlar da ətraflarına toplaşsın, "Mübarək olsun!" desinlər.

Mehdi sürməyi köynək geyinmişdi. Gəlinin köynəyi də bu rəngdəydi. Stulda oturmuşdular. Məhrəmlik əqdi oxunmuşdu. Mehdi başını qaldıraraq gəlinə baxmağa utanırdı. Stolun üstündəki ikimərtəbəli torta, üzüklərə, çörəyə və bala baxırdı.

"Gəlini salondan gətirəndən sonra Mehdi həyətdə dayandı. Bizim adətimizə görə, bəyi gəlinin ailəsi geyindirməlidir. Onun ayaqqabısını və paltarını geyindirdilər, qohumlar Mehдинin başına noğul, pul və şokolad tökdülər, qaval və əl çaldılar. Xalam Mehдинi qaldırıb oynatmaq üçün əlindən tutdu. Mehdi onun qulağına nə dedisə, daha israr etmədi. Əvvəldən demişdi ki, mən oynamayacam; həm utanır, həm də xoşlamırdı. Əlbəttə, bəzən evdə zarafata və ya əda çıxartmaq üçün oynayırdı. Adətimiz belədir ki, gəlinlə bəy birlikdə oynamalıdırlar, tək oynamazlar. Buna görə gəlin də oynamadı. Bəylə gəlin tort, çörək və bal yeyəndən sonra şam yeməyi verildi. Beləliklə, bəylə gəlin nişanlandılar. Aralarında bir neçə saatlıq məhrəmlik əqdi oxundu, nişan mərasimi keçirildi ki, hamı onların bir-birinə aid olduqlarını bilsin, vəssalam. Qərara gəlmişdilər ki, toy edib müştərək həyata başlayana qədər belə qalsınlar. Mən xanımların bir neçəsiylə birlikdə həyətdə uzanmışdım. Gecə vaxtı xalam qızı yanıma gəlib dedi: "Fatimə, mən çox sevinirəm".

Onuncu fəsil

Rəsulun uşaqlarının gülüş və şənlik səsi evi başına almışdı. Rəsulla Mehdi zalın ortasında güləşirdilər. Zeynəb, Mirvarid və uşaqlar gülə-gülə baxır, kimin qalib gələcəyini gözləyirdilər. Güləşçilər tərəfə baxırdılar, amma bir-birini buraxmır, davam edirdilər. Zeynəb onlara yaxınlaşdı.

– Daha qurtarın! Süfrə sərmək istəyirik.

Birdən ikisi də arxası üstə uzandı, bir-birinin əlini tutub gülməyə və dərin nəfəs almağa başladı. Uşaqlar güləşin davamını gözləyirdilər. Rəsul onlara baxıb dedi: "Daha bitdi".

Ruhullah dedi: "Mənimlə də güləş, ata".

Rəsul gülümsədi.

– Baş üstə. Sabah səninlə güləşəcəm.

“Mehdi ilə atam bir-biri ilə çox zarafatlar edirdilər. Sanki ata-oğul deyildilər, dost idilər. Bununla yanaşı, bir-birinə çox hörmət edirdilər. Mehdi heç vaxt atamın yanında səsini qaldırmayıb”.

Rəsul oturub divara söykəndi. Mehdi də yanında oturdu. Rəsul gözlərini televiziyanın Xəbərlər proqramına dikmişdi. Əlini Mehдинin dizi üstə qoyub dedi: "Telefonla nə edirsən?! Xəbərlərə qulaq as”.

– Xəbərləri neyləyirəm?! Müharibə, bahalıq, yoxsulluq...

– Gərək dünyadan xəbər olsun.

– Dəyişə bilmədiyim bir dünyadan xəbərim olsa, nə olacaq?!

Rəsul Mehdiyə nəzər salıb yenə televizora baxmağa başladı. Mehдинin telefonunun mesaj səsi gəldi. Üzündə təbəssüm yarandı. Ayağa qalxıb otağa keçdi.

"Nişanlısının valideynləri onların görüşməsinə icazə vermirdilər. Onlar yalnız qonaqlıqlarda, ailə içində bir-birini görürdülər. Bəzən də telefonla danışır və ya yazışırdılar”.

Xanımlar süfrə sərdilər. Rəsul əlini bacısı qızı Zəraya tərəf uzatdı.

– Gəl dayının yanına.

"Qardaşım Rəsul mənim qızlarımı çox sevirdi. Həm əlil olan Fatiməyə, həm də kiçik qızım Zəhraya çox sevgi göstərirdi. Uşaqlarım yetim qalandan sonra

bu mehribanlıq daha da artdı. Çox qayğımıza qalırdı. Cibində bir ikimintümənlik olsaydı, yarısı bizim idi, yarısı özünün. O həmişə mənə kömək edirdi. Biz ailə qurandan sonra ərimlə Əfqanıstandan İrana gəlmiş, Kaşanda ev tapana qədər bir ay onların evində qalmışdıq".

Rəsulun evində süfrə azad məkan idi. Kimin sözü, şikayəti, xahişi vardısı, süfrə başında danışa bilirdi. Onlar üçün süfrə hörmətli bir yer idi. Hamı bilirdi ki, birinin ürək sözü olsa, hətta o birinin xoşu gəlməsə belə, süfrə başında heç bir hadisə baş verməyəcək.

Fatimə dedi: "Ata, anama bir söz de".

Rəsul bir tikə çörək götürdü.

– Nə olub?

"Bir dəfə dostlarım universitetindən Məşhədə ziyarət səfərinə gedirdilər. Mənə demişdilər ki, istəsən, sən də gələ bilərsən. Mən çox istəyirdim ki, gedim, amma anam icazə vermirdi. Atam dedi ki, nə üçün qoymursan? Anam dedi: "Yol uzundur; getməsə, yaxşıdır". Əsla razılıq vermirdi. Atam dedi: "Niyə qızını çətinliyə salırsan? Allah bəndələrini azad yaradıb, biz onları həbsmi etməliyik?! Fatimə yaxşı qızıdır. Mən də pislə yaxşı yolun aqibətini söyləmişəm. Özü ayırd edir. Əgər pis bir iş görmək istəmirsən, niyə mane olaq?!"

Atam deyirdi: "Mən sizə deyirəm ki, bu yol doğrudur, bu yol yanlış. Bacardığım qədər qarşınızı alıram ki, pis yolla getməyəsınız. Lakin hansı yolu

seçməiniz öz əlinizdədir". Mən Mehdi ilə oturub sözlərinə qulaq asırdım. Atam çətin adam deyildi. Bəzən hansısa kursa getmək istəyəndə etiraz etmirdi, deyirdi ki, get, özünə peşə tap, bir şey öyrən".

Şam yeməyindən sonra gecənin yarısına qədər zarafatlaşdılar, can deyib, can eşitdilər.

"Qardaşım Rəsul çox mehriban adam idi. Qonağı gələndə bəzən səhərədək oturub söhbətləşirdi. Çox qonaqpərvər idi. Hətta işdən yorğun gələndə də qonağın qarşısında gülürüz olurdu".

Rəsul üzünü Mehdiyə tutdu.

– Tikinti işlərin azalıb. Düzdür?

Mehdi başını yellədi.

– Dostumun mobil telefon dükanı var. Təmir də edir. Bekar olanda onun yanına gedirəm.

Rəsul yanında uzanmış Salehənin başını tumarladı.

– Mən bu il Günavə və ya Bərazcan limanına getmək istəyirəm. Deyirlər ki, həm yaxşı torpaqları var, həm də kirayə qiymətləri aşağıdır. Düşünürdüm ki, sən də gəlmək istəyərsən. Gəlirsən, ya yox? Hətta hamımız birlikdə də gedə bilərik.

Beləliklə, həmin gecənin mehriban söhbətləri Günavə limanına gəlib çıxdı və az sonra hamı fikrə getdi. Mehdi ilə Rəsul otaqda uzanmışdı. Mehdi fikirləşmişdi ki, anası və uşaqlar Qumdan köçüb cənuba köçsələr, necə olar. Rəsul da düşünmüşdü ki, kaş bütün ailəsi yanında olsun, o da nigaran

qalmasın. Zeynəb qonaq otağında uzanmışdı, yata bilməmiş, əlini qarnına qoyub fikirləşmişdi ki, əgər Rəsulla Mehdi getsə, yolda olan uşağıyla təkbaşına nə edər?! Sonra isə başını cərgəylə yanında yatmış digər uşaqlara çevirmiş, yenə fikirləşmişdi ki, bəs bu uşaqlar nə edərlər?

On birinci fəsil

Yenə ruzigar dönmüşdü: Rəsulla Mehdi qalmışdı bir tərəfdə, Zeynəblə uşaqlar bir tərəfdə. Onda Zeynəbin hamilə olduğunu yalnız Rəsul bilirdi. Buna görə hey fikirləşmişdi ki, getsəm, nə olar, getməsəm, nə olar? Görmüşdü ki, getməsə, olmaz. Orada yaxşı çörək varsa, niyə əhəmiyyətsiz yanaşsın ki?! Sonra yenə Zeynəbin və uşaqların tək qalacağını düşünüb tərəddüdə düşmüşdü. Axırda bu nəticəyə gəldi ki, hamımız birlikdə gedək.

Mehdi dedi: "Məgər danışmamışdıq ki, iş harda olursa-olsun, evimiz Qumda olsun?!"

Zeynəblə Rəsul dinmədi. Mehdi üzünü Rəsula tutub dedi:

– Biz ikimiz gedək cənuba, anamla uşaqlar qalsınlar.

Rəsul nə deyəcəyini bilmirdi. Çay stəkanını götürüb Zeynəbə baxdı.

"Rəsul hər şeyi mənim öhdəmə buraxdı. Mən hamiləydim və nə etməli olduğumu bilmirdi. Nəhayət, biz Qumda qaldıq, Rəsulla Mehdi Bərazcana getdi. 2013-cü ilin payızı idi".

***

Zeynəb əlindəki ərzaq və meyvələri mətbəxə qoyub yerdə oturdu. Fatimə anasına çay süzdü. Zeynəb hələ də tövşüyürdü. Qızına dedi:

– Fatimə, Mehdiyə zəng vur, danışaq.

Fatimə zəng vurdu. Mehдинin səsini eşidəndə üzləri güldü. Hal-əhval tutmağa başladılar.

Rəsul dedi: "İşimiz çox yaxşıdır, şükür Allaha. Mehdi də əkinçiliyi məndən yaxşı bacarır..."

Artıq sağollaşmaq zamanı çatmışdı. Bu zaman Zeynəbin yadına bir şey düşdü. Rəsula dedi:

– Doğrudan, tez gəl, oturma kartımızın vaxtını uzatmaq lazımdır.

– İş buraxıb gələ bilmərəm. Pis vaxtdır.

– Bəs nə edək? Vaxtına az qalıb.

Rəsul dedi ki, Əli ilə get, de ki, ərim burda yoxdur, vaxtı uzadın. Mən dedim ki, uzatmayacaqlar. Dedi ki, get, maraqlan, görək nə olur. Sənədləri apardım, amma qəbul etmədilər, dedilər ki, oturma icazəniz ləğv edilib və daha İranda qala bilməzsiniz. Çox təəccübləndim. Nə edəcəyimi bilmirdim".

"Anam zəng vurub dedi ki, Fatimə, gərək gedək Əfqanıstana. Dedim ki, nə zaman? Dedi ki, elə indi. 2014-cü ilin fevralı idi. Mən həyəcanlandım. Şkafdakı paltarları bayıra tökdüm, bir neçə dəstini ayırıb çantaya yığdım. Hələ hazırlığım bitməmiş gəldilər. Yemək qazanımız ocağın üstündəydi. Altını söndürdüm, elə orda da qaldı. Qardaşım Əli bir nəfərlə bizi aparmağa gəlmişdi. Ruhullahla Salehəni hazırlaşdırdım, anamın yanına getdik. Nə baş verdiyinə inana bilmirdik. Maşından Mehdiyə zəng vurub Əfqanıstana getdiyimizi söylədim. Elə bilirdi ki, zarafat edirəm. Dedim ki, sənədimiz yoxdur, bir avtobus toplaşib gedirik. Mehdi ilə atam İranda qaldı, bizsə Əfqanıstana getdik. Mehdi atama demişdi ki, kaş vaxtı uzatmağa özün gedəydin. Atam bizim getdiyimizə görə çox narahat olub demişdi: "Mən bu torpaqları kirayə etmişdim, buraxa bilməzdim. İndi isə hamısını buraxıb özüm də Əfqanıstana gedirəm". Əfqanıstana çatandan sonra onlara zəng vurduq. Atam gəlmək istədiyini söylədi. Anam ona dedi ki, orada qal, işini gör, Mehdiyi göndər. Sonra peşman olub dedi: "Yox, Mehdiyi də göndərmə. Özümüz sənədlərimizi düzəldib qayıdacağıq". O zaman Əfqanıstanda müharibə gedirdi, əhali didərgin düşmüşdü. Biz atışma səslərini eşidib qorxurduq. Əfqanıstanda qohumlarımızın evlərinə getdik. Mən Mehdiylə atam üçün darıxıb çox ağlayırdım. Əli ilə Ruhullah da tez-

tez onları istəyirdi. Onda anam səkkizaylıq hamiləydi".

***

Mehdiylə Rəsul Bərazcanda əkinlikdə işləyirdilər.

Rəsul əllərini yuyub oturdu, Mehdiyə dedi: "Bir an da yadımdan çıxmırlar. Zəng vur, danışaq".

Mehdi anasıyla bir neçə kəlmə danışdı. Ancaq anasının nə üçün həmişəkindən tez sözünü bitirdiyini başa düşmədi. Ona dedi ki, telefonu atana ver.

"Qardaşım Rəsul mənə zəng vurub dedi ki, Mehдинin anası xəstələnib. Mən qorxdum, dedim ki, nə olub. Rəsul dedi: "Qardaşın arvadının uşağı olub". Sevinirdi. Dedim ki, nə danışırısan! Zeynəbin hamilə olduğunu bilmirdim; heç kimə deməmişdi. İranda olanda da son vaxtlarda görməmişdim. Sonra Mehdiyə zəng vurub dedim ki, gözlərin aydın, dadaş tapmısan!"

Danışıb qurtarandan sonra Rəsul qərarlı olmuşdu: uşağı olduğuna görə sevinirdi, ailəsinin Əfqanıstanda tək qaldığına görə narahat idi. Bəlkə də buna görə Mehdi yenidən anasına zəng vurdu.

"Anamın hamilə olduğunu Mehdi də bilmirdi. Çünki üç-dörd aylığına qədər bəlli deyildi. Ondan sonra Mehdi cənuba getdi, daha sonra isə biz Əfqanıstana yollandıq. Mehdi zəng vuranda ona xəbər verdik. Dedi ki, niyə mənə deməmişdiz. Anam dedi ki, utanırdım. Çox sevindi".

"Rəsul dedi ki, adını nə qoyaq? Dedim ki, o biri uşaqların adlarını sən qoymusan, bunun adını mən qoyacam. Dedi ki, nə qoymaq istəyirsən. Dedim: "Məhəmmədəmin". Dedi ki, yaxşıdır. Uşaq 2014-cü ilin martında dünyaya gəldi; biz Əfqanıstana gedəndən bir ay sonra".

On ikinci fəsil

Zeynəb bir tərəfdə özünü oda-suya vururdu, Rəsulla Mehdi də bir tərəfdə; onlar sənədlərini hazırlamaqdan ötrü, bunlar da qayıtmaq pulunu düzəltməkdən ötrü. Nə baş verəcəyini, İrana qayıtmaq üçün zənn etdikləri bir-iki aylıq müddətin nə qədər uzanacağını heç kim bilmirdi. Və onlar o qədər gecikəcəkdilər ki, İrana qayıdanda Rəsul orada olmayacaq, ayrılıq davam edəcəkdə.

"Qardaşım Rəsul Bərazcanda qalmışdı, Mehdinin də işi azalmış, başqa bir iş tapmaq üçün Quma qayıtmışdı. O həm mobil telefon təmiri ilə məşğul olurdu, həm də başqa işlər görürdü. Mənə zəng vuranda dedim ki, tək qalma, gəl Kaşana, burda birlikdə işləyək. 2014-cü ilin yayında Kaşana gəldi. Onunla qızılgül yığmağa gedirdik. Mehdiylə işləmək

gözəl idi. Xasiyyəti çox yaxşıydı. Səhər tezdən oyanıb bağa gedirdik. Bir kisəni yarıyacan qatlayıb iki tərəfini iplə belimizə bağlayırdıq. Kisə önümüzə qalırdı. 100-200 metrlik cərgələrə girib hər iki tərəfdən gülləri dərir, kisəyə tökürdük. Güllər bitənə qədər toplayırdıq".

Mirvarid toxucu dəzgahın qarşısında oturmuşdu. Telefonu çaldı. Cavab verəndə Mehdinin səsini tanıdı.

– Salam, bibi. Dəvət etmirsən içəri gəlirm? Qapıdayam.

Mirvarid həyəətə düşən iki-üç pilləni necə qaçdığını bilmədi. Çox sevinirdi. Həyətdə də qaçıb qapını açdı, Mehdini qucaqlayıb öpdü.

"Allah bilir ki, Mehdini qardaşım Rəsuldan da çox sevirdim. O da mənə çox sevirdi, deyirdi ki, Kaşana yalnız səndən ötrü gəlirəm. Bizdə qalır, alış-verişə və ev işlərinə kömək edirdi. Bizə çox sevgi göstərirdi. Digər qardaşlarım da Kaşandaydılar da, ancaq o daha çox bizdə qalırdı.

Bir dəfə Kaşanda gölün yaxınlığına gül yığmağa getdik. Yol uzaq idi, amma eşitmişdim ki, yaxşı güllər var. Təxminən iki saat yolda olduq. Çatanda gördük ki, güllər yaxşı deyil. Tez yola çıxıb bir yük maşını ilə geri qayıtdıq. Yolda yağış yağdı. Mehdi videoya çəkməyə başladı. Dedim ki, niyə çəkirsen? Dedi: "Qoy məndən yadigar qalsın!"

Mirvaridlə iki qardaşının evi yan-yanaydı. Mehдинin əmisi qızı, Mirvaridin həyətində yerdə oturmuşdu. Başını təzə qırxdırmışdı, hər tərəfi tüklə doluydu. Mehдинin əmisi yoldaşı tükləri süpürürdü. Mirvarid əyilib uşağı öpdü.

– Mübarək olsun!

Digər əmisi arvadı uşağın başına şokolad və pul tökdü.

"Əfqanıstanlıların adəti belədir ki, uşağın başını ilk dəfə qırxdıranda gəlin kimi başına şokolad, pul və noğul tökürlər. Mehdi şokoladların bir neçəsini götürüb dedi: "Mən bunları nişanlıma aparacam".

Mirvarid toxucu dəzgahın önündə oturmuşdu. Mehdi çay dəmləmişdi. Yanında oturub podnosu bibisinə yaxınlaşdırdı. Fikrə getmişdi, gözləri qənddandakı şokoladlarda qalmışdı. Mirvarid ona baxdı.

– Nə fikirləşirsən?

– Heç nə.

Bir qədər sonra çayını götürüb dedi: "Mənim nişanım var, amma onu görməyə qoymurlar. Onunla danışa da bilmirəm".

Mirvarid dəzgahın zərbə alətini yerə qoydu.

– Hərənin bir cür xasiyyəti var, balam. Onun ailəsi də belədir. Yavaş-yavaş hər şey düzələr.

Mehdi yenə fikrə getdi. Az sonra bütün çayı başına çəkib ayağa qalxdı.

– Geyin, gedək gəzməyə. Zəhra da həmişə evdədir, darıxır.

– Mənim işim var.

– Zəhrayla həyətdə səni gözləyirik. Zəhra, qalx, gedək oynamağa.

Zəhra Mehдинin əlindən tutdu. Bir qədər sonra həyətdən gülüş və həlhələ səsləri gəldi. Zəhra qaçır, Mehdi də onu qatırdı.

"Mehdi Zəhrayla məni gəzməyə – parka, kinoteatra, motosiklet minməyə aparırdı. Mən xalça toxuyanda gəlib əlimi çəkir, deyirdi: "Mən tək gedə bilmirəm, gəl, birlikdə gedək". Mənim sadə bir telefonum vardı. Mehdi dedi ki, bu dəfə Quma gedəndə sənə yaxşı telefon alacam. Dedim: "Lazım deyil, bala. Gərək ananla uşaqlara pul göndərəsən ki, Əfqanıstandan gəlsinlər". Dedi: "Sənin telefonun da vacibdir. Gətirəcəm. Qoy pul alım". Dedim ki, sən alsan da mən qəbul etməyəcəm. Quma getdi, gələndə telefon hazır idi".

Mehdi Mirvaridə, "Səhərdən başımız qarışıb, Əliyə zəng vurmamışam," - deyib əmisi oğluna zəng vurdu.

"Mehдинin anasıgil Əfqanıstanda, əmim də cənubda olanda Mehdi Kaşana çox gəlirdi. Mənə zəng vurub deyirdi ki, Əli, Kaşandayam, gəl bibigilə. Bir-birimizlə çox səmimiydik. Birlikdə gül yığmağa, badam toplamağa gedirdik. Mehdi çox zarafatçı idi. Bir dəfə badam yığmağa getmişdik. Mən

nərdivandaydım. Mehdi məni orada sıxışdırmışdı, hey badamla vururdu. O gələndə ikimiz də bibimgildə qalırıq, başqa yerə getmirdik. Mehdi ev işlərində bibimə kömək edirdi".

Mirvaridin xəstə qızının yatağı və paltarları bir-birinə qarışmışdı. Mehdi əl arabasını gətirdi, Mirvaridə dedi ki, onları bunun içinə yığ.

"Evimizin yaxınlığında bir arx vardı. Mehdi əl arabasını gətirib Fatimənin paltarlarını ona tökür, aparıb orada yuyurdu. Paltarları birlikdə səirdik. Həm məni çox sevirdi, həm də qızları. Bir dəfə bizə qonaq gəlmişdi. Dedi ki, Fatimənin yanında oturaq. Mən dedim ki, yox, başqa otaqda oturaq; Fatimə bilmir, səs-küy salır, qonaq da narahat olur. Mənə dedi: "Fatimə tək qalanda narahat olmur?! Yazıqdır!" Bəzən gəzməyə gedəndə taksini çağırırdı ki, Fatimə də gedə bilsin. Onu özü qucağına götürüb maşına qoyurdu. Onda Fatimənin 14 yaşı vardı. Mehdi yemək bişirəndə qonşumuza da göndərirdi. Anası səkkiz ay Əfqanıstanda qalanda bizə tez-tez gəlirdi. Qayıtmaq üçün onlara çox pul lazım idi. Buna görə Quma getdi. Orada gecə-gündüzünü bir-birinə qatıb işləyirdi".

On üçüncü fəsil

Ciddi şəkildə qarşına bir məqsəd qoydunsa, ona nail olmaq üçün mütləq bir yol tapacaqsan; hətta bu yol özünü oda-suya vurmaqdan ibarət olsa da. Cənubda təkbaşına əkinçiliklə məşğul olan Rəsul və Qumda gecə-gündüzünü bir-birinə qatan Mehdi də məhz bu haldaydı. Mehdi səhər tikinti işlərində çalışır, axşam həzrət Məsumənin məqbərəsinin həyatına daş döşəyirdi. Hava qaralmışdı. Hərəmin həyatının işıqları Mehдинin əllərinə düşürdü. Malayla yerdəki suvağı yayıb daşı üstünə qoydu. Əlini yerə qoyub çətinliklə ayağa qalxdı, belini ovuşdurdu. Müxtəlif formalarda oturub-qalxdı, ancaq olmadı; ağrıdan işləyə bilmirdi.

Bir neçə metr də işləsəydi, həmin axşam üçün bəs edirdi. Yenə malanı götürdü. Telefonu çaldı.

Fatimənin səsini eşidən kimi malanı yerə atdı, ağrı da yadından çıxdı.

Fatimə soruşdu: "Hardasan?"

"Biz Əfqanıstandaydıq, İrana gəlməyə pul lazım idi. Atam əkinçilikdən pul qazanmışdı, amma öncədən başqa bir torpaq üçün söz verdiyinə görə orada xərcləməli idi. O beləydi; söz verdisə, gərək əməl edəydi. Bu səbəbdən, bizim qayıdış pulumuzun çoxunu qardaşım verməli oldu. O, gecə-gündüz işləyirdi. Bəzi gecələr ona zəng vurub soruşurduq ki, hardasan? Deyirdi ki, hərəmdə. Biz elə bilirdik ki, ziyarətə gedib. O da işindən bir söz demirdi. Biz qayıdandan sonra bibim hər şeyi danışdı".

Mehdi qapını açıb içəri girdi. Sühün qaranlığında evdən çıxmışdı, gecənin qaranlığında da qayıdırdı. Ac idi, amma yemək hazırlamağa nə səbri vardı, nə də taqəti. Beli çox ağrıyırdı. Evdə qalmaq ona əzab verirdi. Anasığil Əfqanıstana gedəndən sonra Bərazcandan qayıtmış, onların yerlərini boş görüb evdə qalmağa çətinlik çəkmişdi. Bəlkə elə buna görə Qumda işləməyi buraxıb bir müddət Kaşana getmişdi. İndi də səhər erkəndən evdən çıxır, gecə qayıdırdı.

Yastığı otağın ortasına atıb uzandı. Ağrıdan qıvrılırdı. Telefonunu götürüb Mirvaridə zəng vurdu.

– Bibi, ağrıdan ölürəm. Tərpənə bilmirəm. Kaş bura gələydin!

– Nə olub?

– Bütün bədənim ağrıyır, ən çox da belim.

"Bibim gecə vaxtı Kaşandan Quma gedə bilməzdi. Mehdiyə demişdi: "Mən indi necə gəlim?! Bir dostuna zəng vur". Dostu gəlib Mehдини həkimə aparmışdı. O müddətdə o qədər işləmiş, ağır şeylər qaldırmışdı ki, o vəziyyətə düşmüşdü. Həkim onun tam istirahət rejiminə keçməli olduğunu söyləmişdi. O isə demişdi ki, istirahət edə bilmərəm. Beləliklə, işləyib pul qazandı və bizə göndərdi. Mehdi bu durumda olanda Muxtar Əfqanıstanda bizə baş çəkdi. Orada hərbi xidmətə getmişdi. Biz onu görəndə əynində ağ əfqanıstanlı paltarı və əlində silah vardı. Mehдини və atamı soruşdu. Nişanlanmışdı. Dedi ki, Əfqanıstanda qalın, mənim toyumda iştirak edin, sonra gedərsiniz. Bizə dedi ki, gedib iki həftədən sonra gələcəyəm, birlikdə Kabilə gedərik. İki həftədən sonra gəlmədi. Sonra xəbər tutduq ki, Taliban on iki hərbcini öldürüb. Bir müddətdən sonra eşitdik ki, onlardan biri də Muxtar olub. Taliban onlara işgəncə vermişdi: Başlarını sapla yavaş-yavaş kəsib bədənələrini bir kəndin yaxınlığına atmışdılar. Bir müddətdən sonra kənd əhalisi başsız bədənləri tapmışdı. Muxtarın atası onu barmağındakı üzükdən, çiyindənən və cibindəki Qurandan tanımışdı. Biz çox narahat olduq. Onda Mehdiyə və atama bir söz demədik. İrana qayıdıandan sonra hadisəni danışdıq".

***

Ürəyin birində qalsa, dünyanın harasında olsun, fərqi yoxdur, onu düşünəcəksən.

Zeynəblə Fatimə Məzar Şərifdə bir alış-veriş mərkəzində gəzirdilər. Zeynəb mağazaların önündən tez-tez keçirdi. Sanki gözü nəsə axtarırdı, amma tapa bilmirdi. Çox yol getmişdilər. Birdən dayandı.

"Anam mağazadakı gəlin paltarlarını görüb dayandı, dedi ki, Mehдинin nişanlısına alağ. Birini seçdik. Dedi ki, sabah gəlin, aparın. Biz dayımgildə qalırdıq, Məzar Şərifə qədər qırxdəqiqəlik yol vardı. Şəhərdən həmin alış-veriş mərkəzinə qədər də çoxlu piyada yol getmişdik. Ancaq ertəsi gün yenə gedib paltarı aldıq. Gül dəstəsi, tac və fata da aldı. Təxminən bir aydan sonra sənədlərimiz düzəldi. Gəlişimizdən səkkiz ay ötürdü. Pasportumuza viza vurulanda sevindiyimizdən yerə-göyə sığmırdıq. Həm biz, həm də atamla Mehdi çox darıxmışdıq.

Telefonun zəngi çaldı. Zeynəb Rəsulun səsini eşidib çox sevindi. İstəyirdi desin ki, sənədlərimiz düzəlib, gəlirik. Lakin Rəsul ondan tez dilləndi: "Mən adımı yazdırmışam. Suriyaya gedirəm".

Zeynəb yerində donub qaldı.

– Suriyaya nə üçün?

– Suriyada müharibə gedir, insanlar təhlükədədirlər. Məzlumu və qəribi müdafiə etmək də vacibdir.

Zeynəb divara söykəndi.

– Biz gəlirik. Getmə, ya da gözlə, biz gələk, sonra gedərsən. Məhəmmədəmin yeddiaylıq olub, hələ görməmişən.

– Hamınızı görmək istəyirəm, amma bunun düzəlməsi üçün çox əziyyət çəkmişəm. İndi getməsəm, bəlkə heç vaxt gedə bilməyəcəm.

"Rəsul cihadı çox sevirdi. Əfqanıstanda da müharibədə iştirak etmişdi. Bir neçə dəfə yenə iştirak etmək istəmişdi, mən qoymamışdım. Onda qarşısını ala bilmişdim, ancaq bu dəfə etirazımın faydasız olacağını bilirdim. Əvvəlcə dedim ki, getmə, sonra isə heç nə demədim. Getmək istəyirdi. Sanki həzrət Zeynəb də yolunu açmışdı. Biz İrana qayıdanda artıq getmişdi".

Mehdiylə Rəsul bir-biri ilə sağollaşmışdılar. Zeynəblə uşaqlar yoldaydılar. Mehdi sevinirdi. Mirvaridə zəng vurub dedi: "Bibi, anamgil bir neçə günə gələcəklər".

– İlahi, şükür! Gözlərin aydın olsun!

– Bibi, gəl Quma. Ev bir haldadır ki, gəl görəsən. Gəl, birlikdə səliqəyə salaq.

Mirvarid dedi:

– Gələrəm. Allaha şükür, sən də sevinirsən. Bu qədər zəhmət çəkdi, bəhrəsini gördün.

"Mehdi Kaşana məni aparmağa gəldi. Taksi tutub Quma getdik".

Taksi evin önündə dayandı. Səhər tezdən Kaşandan çıxmış, bir qədər sonra Quma çatmışdılar. Mehdi, Mirvarid və Zəhra maşından endilər. Mehdi qapını açıb dedi: "Siz keçin, mən Fatiməni gətirim".

Əyilib bədənini maşına saldı, bibisi qızını qucağına götürüb evə girdi, Mirvaridin sərdiyi döşəyin üstünə uzatdı. Üzünü bibisinə tutub dedi: "İndi nə edək?"

Mirvarid güldü.

– Bu evdə çox iş var. Xalçaları apar həyətə.

"Günortaya qədər xalçaları və mətbəxi yuduq, səliqəyə saldıq. Axşamüstü motosikletlə bizi gəzməyə apardı. Hərəmə və bazara getdik. Bazarda tez-tez ora-bura baxıb deyirdi ki, anamgilə nə alım. Biz bazarda olanda Fatimə ona zəng vurdu".

Mehdi Fatimənin səsini eşidib sevindi.

– Mehdi, biz Məşhəddəyik.

"Qardaşıma Məşhəddə olduğumuzu deyən kimi dərin köks ötürdü, heç nə demədi. Mən yalnız nəfəsinin səsini eşitdim. Görünür, çox rahatlaşmışdı. Bir qədər sakit qalıb dedi: "Quma çatan kimi zəng vurun, gəlim". Məşhəddə cəmi bir gecə qaldıq, sonra Quma yola düşdük. Evə çatmağa tələsirdik".

Zeynəb uşaqlarla birlikdə avtobusdan endi. Sərin səhər küləyi üzlərinə vurdu. Qumun 72 Şəhid meydanına çatmışdılar, amma hələ də inana bilmirdilər. Gedəndə də getdiklərinə inana bilməmişdilər. Elə gedib, elə gəlmişdilər ki, heç kim

inana bilməmişdi. Rəsulun cənubdan gəlib Suriyaya getməsi kimi hər şey birdən-birə olmuşdu.

Zeynəb dedi: "İlahi, şükür, evə çatdıq! Fatimə, Mehdiyə zəng vur".

"Mən dedim ki, gəl, sürpriz edək. Ondan öncə də Mehdi tez-tez zəng vururdu, cavab vermirdim. Belə tez çatacağımızı düşünmürdü, mənim zəngimi gözləyirdi. Səhər tezdən idi..."

Zeynəb fikirləşib gülümsədi.

Evin önündə maşından enib rahat nəfəs aldılar. Sanki evin, rahat həyatın ətrini yaddan çıxarmışdılar, tez-tez nəfəs alıb xatırlamağa çalışırdılar. Fatimə qapıya doğru qaçıb zəngi basdı. Mehdi qapı telefonunun dəstəyini götürdü.

– Bizik, dadaş, qapını aç.

Mehdi qışqırdı: "Bibi, gəldilər".

O qədər özünü itirdi ki, düyməni basmalı olduğunu unudub dəhlizə çıxdı, oradan on-on iki pilləni qaçıb qapını açdı. Fatimə hamıdan öndə dayanmışdı.

"Qapını açan kimi qucaqlaşdıq. Sonra anam, Ruhullah, Əli və Salehə ilə qucaqlaşdı. Hamıdan sonra məni qucağına götürdü, pilləkənlə qaldırıb dəhlizdə yerə qoydu. Çox sevinirdik. Yalnız atamın Suriyaya getməsi bizə çətin gəlirdi. Gedəndə qohumlar ona demişdilər ki, uşaqların gəlirlər, getmə. Mehdi də demişdi ki, oğlun olub, yeddiaylıqdır, hələ görməmişən. Atamsa

razılaşmamış, demişdi ki, indi getməsəm, heç vaxt gedə bilməyəcəm. İrana qayıdıandan sonra yeri çox görünürdü. Ertəsi gün zəng vurdu. Zarafata dedim ki, vəfasızsan, ata, bizi gözləmədin. Dedi ki, mümkün olmadı. O, müsəllaya çox gədirdi. Cümə namazında dostunu görüb Suriyaya getməkdən danışmışdılar. Orada həvəslənmiş və getmək üçün müraciət etmişdi. Biz 2014-cü ilin oktyabrında İrana çatdıq. Atam təxminən bir ay qabaq getmişdi".

Birlikdə oturmuşdular. Mirvarid mətbəxdə çay dəmləyib gətirdi. Mehdi Əliyə dedi: "Ora necəydi?"

– Heç bir dostum yox idi, darıxırdım. Öz evimiz yaxşıdır. Ata nə vaxt gəlir?

Mehdi Əlinin çiyinini sıxıb dedi: "Tezliklə gələcək".

Ruhullah gözlərini qardaşlarına dikmişdi. Bunu eşidən kimi dilləndi: "Tezliklə yəni neçə günə?"

– Zəng vuranda özün soruşarsan.

Ruhullah başını yellədi. Mehdi Məhəmmədəmini Zeynəbin qucağından aldı.

– Ver dadaşımı.

Körpəni öpüb dizlərinin üstündə oturtdu, Fatiməyə baxıb dedi:

– Bəs Məşhəddən çıxanda xəbər verməyəcəkdin?! Quma da çatdın, amma zəng vurmadın. Çox hazırlıq görəcəkdin, qoymadın.

– Belə yaxşıdır, – deyə Fatimə güldü, sonra ətrafa baxdı. – Doğrudan, mənim toxucu dəzgahım hanı?

"Mehdi ilə bir-birimizə çox bağlıydıq. Mehdi dedi ki, sən Əfqanıstanda olanda əşyalarını və toxucu dəzgahını görüb çox darıxırdım, məni ağlamaq tuturdu. Axırda məcbur qalıb sahibinə zəng vurdum ki, gəlib aparsın".

Məhəmmədəmin ağ əfqanıstanlı paltarında qara görünürdü. Mehdi onu qucağına götürüb ayağa qalxdı.

– İndi gəlirəm.

"Mehdi Məhəmmədəmini görüb çox seviniirdi. Onu ilk dəfə görəndə qucağına götürüb evdən çıxdı. Qayıdanda gördüm ki, ona bir neçə dəst paltar alıb".

Zeynəb çantanın zəncirbəndini açıb əşyaları çıxardı. Gəlinlik göründü. Zeynəb Mehdiyə baxıb dedi:

– Bu da sənin xanımın üçündür.

Mehdi gülüb paltara baxdı. Sonra qalxdı, onu götürüb otağa girdi. Bir neçə dəqiqədən sonra bayıra çıxanda hamı gülməyə başladı. Gəlinliyi geyinmişdi. Yaxınlaşanda naz-qəmzə ilə dedi: "Fatimə, gəl mənim fatamı düzəlt". Fatimə isə gülməkdən uğunmuşdu, ayağa qalxa bilmirdi.

"Mehdi bir neçə dəfə dövrə vurub dedi: "Ay can, toy!" Çox zarafat edirdi. Maykası paltardan bayıra çıxmışdı, gülməli görünürdü. Çox gülüşdük. Şəklini də çəkdik. Anam da gülürdü. Sonra dedi: "Daha bəsdir, yığışdırın bu işləri. Paltarını da çıxar". Mehdi dedi: "Şabaş verin". Ruhullahla Əli kağız kəsib

Mehdinin başına tökdülər. Axırda dedi: "Yaxşı, bəs mənə nə almısınız?" Özünə heç nə almamışdıq. Gəlinlikdən xoşu gəlmişdi. Sonrakı günlərdə dedik ki, gedək, paltarı xalaqızına göstərək.

Onlar yalnız telefonla əlaqə saxlayırdılar. Sonra get-gedə telefon əlaqəsi də azaldı. Mehdi bunu ata-anama da demişdi. Anam deyirdi: "İkiniz də uşaqsınız. Toydan sonra aranız yaxşılaşacaq. Onlar bizim qohumlarımızdır. Biz qohumumuzla yola gedə bilməsək, özgələrlə necə yola gedə bilərik?!" Atam da deyirdi: "Bir-birinizlə yola gedin. Hamının həyatında problem var. Çalışın, yola gedin". O, Mehdiyə deyirdi: "Əgər bir şey olsa da, başısla. Çalış, onunla mehriban davran ki, problemləriniz həll olsun".

Rəsul yox idi, amma evində gülüş, şənlik və həlhələ vardı. Yenə süfrə sərilməmiş, hamı ətrafında oturmuşdu. Danışılmamış söhbətlər başlamaq üzrəydi. Bəzi sözlər şən anlara acılıq da qata bilirdi. Əldən bir şey gəlmirdi. Ölüm və şəhadət xəbəri bundan artıq gizlədiləsi bir şey deyildi.

Mehdi xörəyini yeyib qaşığını boşqaba qoyandan sonra Zeynəb dedi: "Doğrudan..."

Mehdi başını qaldırdı.

– Zavallı Muxtar...

– Muxtara nə olub? – Mehdi təəccübləndi.

– Şəhid ediblər.

Mehdi yerində donub qaldı. Birinin ölüm xəbərini eşidən əksər adamlar kimi bir anın içində onunla

bağlı bütün xatirələri gözləri önündə canlandı. Şokdaydı, danışa bilmirdi. Bir qədər sonra çətinliklə ağzını açıb anasından soruşdu: "Harda? Nə vaxt?"

"Mehdinin telefonunda Muxtarın bir neçə şəkli vardı. Tez-tez ona baxıb deyirdi: "Ona neçə dəfə zəng vurdum, dedim ki, gəl İrana. Kaş gələydi!" Həmçinin əlavə edirdi: "Əgər sənədinin vaxtı bitməsəydi, İrandan getməzdi, belə də olmazdı!" Çox heyfsilənirdi. Bu xəbərdən sonra bir müddət özünə qapandı. Yuxuda Muxtarı görür, bizə danışır. Muxtarın şəklini telefonunun divar kağızına və kompüterinin iş masasına qoymuşdu. Mən bir neçə dəfə ağladığımı da gördüm. O hadisədən sonra zarafatları azaldı, rəftarı dəyişdi".

"Rəsul yox idi. Evin məsuliyyəti, alışı-verişi – hər şey Mehdinin üzərinə düşürdü. İşdən qayıdıandan sonra Məhəmmədəmini qucağına götürüb gedirdi. Mən deyirdim ki, aparma, yorğunsan. Deyirdi: "Yox, dadaşımı görəndə yorğunluğum çıxır. Əvvəlcə onu aparıb gəzdirim, sonra istirahət edəyəm". Onu motosiklətdə gəzdirir, bir şey alıb gətirirdi. Bacı-qardaşlarına kömək edir, Ruhullah və Əli ilə oynayır, Fatiməni də gəzməyə aparırdı. Hərəmin həyatında bəzi yerləri göstərib deyirdi ki, buraları mən işləmişəm. O deyirdi: "Sonralar bu tərəflərə gələndə görəcəksiniz ki, yer və divarlar mənle doludur". Səhərdən axşama qədər tikintidə işləyirdi. Özü peşəkar olmuş, Qüds qəsəbəsində tikməyə ev

götürmüşdü. Evə gələndə bir qədər bacı-qardaşlarıyla məşğul olurdu, sonra çay içib mobil telefon təmiri dükanına gedirdi. Səhərdən-axşama qədər işləyirdi. İşi də yaxşıydı; həm özü razıydı, həm də biz".

On dördüncü fəsil

Şam azanı veriləndən sonra Zeynəb televizoru söndürüb səccadəsini sərdi. Mehdi açarla qapını açıb içəri girdi. Ruhullah Mehdinin əlindəki çörəkdən bir tikə qoparıb otağa Əlinin yanına qaçdı. Fatimə dedi: "Atan zəng vurdu".

Mehdi bir şey soruşunca Fatimə güldü.

– Hey deyirdi ki, anandan muğayat ol...

"Atam anama çox hörmət edirdi. Bizə deyirdi ki, ananız sizi söysə də, bir söz deməməli, hörmətsizlik etməməlisiniz". Mən deyirdim ki, birdən haqsız olsa, necə? O isə deyirdi: "Haqsız da olsa, özünüzü elə aparın ki, sanki haqlıdır. Ona hörmət edin, onu incitməyin".

Mehdi gülümsəyib dedi: "Hə, düz deyir, anadan çox muğayat ol".

Fatimə süfrəni sərib çörəkləri ortasına qoydu, gözlərini qıyıb Mehdiyə baxdı. Mehdi Fatiməylə birlikdə çörəkləri qatlamağa başladı.

– Doğru sözümdür; sözlərinə qulaq as, tərslik eləmə.

– Elə özün muğayat ol.

– Evdə olsaydım, məmnuniyyətlə muğayat olardım, - deyə Mehdi göz vurdu. Fatimə növbəti sözünü deyənə qədər əlini cibinə saldı. – Gör sənə nə gətirmişəm.

"Mehdi bütün pullarını bizim Əfqanıstandan gəlişimiz üçün versə də, bir müddətdən sonra mənə yaxşı bir telefon aldı. Anam ona dedi: "Fatimə uşaqdır, telefonu neyləyir?! Niyə aldın?!" Qardaşım dedi ki, qoy onun da telefonu olsun. Ondan sonra mənə kompüterdə işləməyi öyrətdi. Əli ilə Ruhullahə da kompüter oyunlarını başa saldı. Bəzən dükandan mobil telefonları gətirib evdə təmir edirdi. Mənim başım çıxmasa da, yanında oturub baxırdım".

Rəsulla Zeynəbin həyatı o qədər enişli-yoxuşluqudu ki, bunu uşaqlar da anlayıb hər an bir hadisə, bir xəbər gözləyirdilər.

Gecə vaxtı telefon çaldı. Fatimə dilləndi:

– Atanın nömrəsidir - İran nömrəsi.

Atasının səsini eşidib sevindi, amma təəccübü sevincindən çox idi.

– Ata, məgər sən Suriyada deyilsən?!

– Yox, İrana gəlmişəm, hava limanındayam.

– İrandadır, hava limanında, - deyə Fatimə Zeynəblə Mehdiyə baxdı. Üçünün də üzü güldü.

"Atam üç aydan sonra Suriyadan qayıtdı. Çox darıxmışdıq, təxminən bir il idi onu görmürdük. Qapının zəngi çalınan kimi Mehdi ilə qaçıb atamı qucaqladıq. Mehdiylə anam salavat deyirdi. Ruhullahla Əli də oyanıb çox sevindi. Atamın böyük bir çantası vardı. Onu çiynimə aşırdım. Atam Məhəmmədəmini ilk dəfə idi görürdü".

Rəsul Məhəmmədəminin arıq üzünə baxırdı. Dodaqlarına təbəssüm qonmuşdu. Onu öpüb diqqətlə baxmağa başladı.

– Qəndəharlı!

Zeynəb gülüb dedi: "Niyə qəndəharlı?"

– Gör necə qaradır! – deyib Məhəmmədəmini sinəsinə yapışdırdı, yenə öpdü. – Nə çirkin oğlandır!

Mehdi ilə uşaqlar güldülər. Zeynəb dedi: "Bu uşağın harası çirkindir?"

Rəsul ağzını Məhəmmədəminin qulağına yapışdırdı.

"Məhəmmədəmin təxminən on bir aylıq idi. Əfqanıstanda dünyaya gələndə qulağına azan oxumuşduq. Ancaq atam onu ilk dəfə görəndə qucağına götürüb qulağına azan oxudu, sonra cibindən cəbhə nişanını çıxarıb uşağa verdi və anama dedi: "Hələlik onda qalsın, Məhəmmədəminlə sənə hədiyyə alana qədər". Sonra çantasına açdı.

Hamımıza hədiyyə almışdı; həm bizə, həm də qohumlara".

Mehdi dedi: "Orda vəziyyət necədir?"

– Çox dəhşətli müharibə gedir. İslam adı altında hər bir iş görülür, qadın-uşaq, kiçik-böyük başlarına girmir, - dedi, sonra yanındakı telefonunu götürüb işarə ilə Mehdiyə yaxınlaşdı. – Bir neçə videoçəkiliş var, bax.

"Rəsul gələndən sonra qohum-qonşular onu görməyə gəldilər. O, Suriyanın vəziyyəti barədə bir qədər danışdı. Həm mən, həm də qohumlar ona dedik ki, bu qədər qorxulu yerdirsə, daha getmə. O isə dedi: "Mən elə buna görə getməliyəm. Oranın əhalisi də müsəlmandır, təhlükədədir. Əgər əmin-amanlıq olsaydı, getməzdim, burda əkin-biçinlə məşğul olardım". Ona dedim: "Orda baş kəsirlər. Əgər şəhid olsan, mən uşaqlarla neyləyərəm?" Dedi ki, uşaqların Allahu var".

***

Rəsul demişdi ki, uşaqların Allahu var, amma bu sözlər Zeynəbin ürəyinə təsir etmirdi. Darıxmaq bir tərəfə; Rəsul gedəndə ürəyinə həyəcan dolur, hər saniyəsi yüz ilə bərabər olurdu. Onu saxlamaq, bu vəziyyətdən xilas olmaq üçün əlindən gələni edirdi, amma gələcəkdə qərarlılığının min qat artacağını bilmirdi.

Rəsul yenə Suriyaya getmişdi. Zeynəb və uşaqların hər biri öz işindəydi. Birlikdə

oturmuşdular. Televizorun səmindən başqa bir səs gəlmirdi. Bir neçə saat idi heç nə danışmırdılar. Birdən Mehdi dilləndi: "Ana!"

Zeynəb başını çevirib ona baxdı. Mehdi yanındakı balışı ayaqlarının üstünə qoydu.

– Mən də Suriyaya gedim?

Zeynəb güldü.

– Hə, sən də get dədənin yanına.

"Elə bildim ki, zarafat edir. İnanmadım. Dedi ki, ciddi sözümdür. Ona dedim: "Zarafat idisə, heç ciddi deyirsənsə, heç adını da tutma. Atana görə az həyəcan keçiririk?! O yoxdur, evin kişisi sənsən. Sən də getsən, mən təkbaşına neyləyərim?! Fatimə neyləyər?! Uşaqlar neyləyərlər?!"

Zeynəb sözlərini çox ciddi şəkildə söylədi, Mehdi də fikrə getdi. Bir az sonra yerindən qalxıb qonaq otağının o başına keçdi. Qapının yanına çatanda başını çevirib anasına dedi: "Yaxşı, getmirəm!"

Zeynəblə Fatimə çox sevindilər. Zeynəb gülüb əyildi, yerdə uzanmış Salehəni öpdü.

On beşinci fəsil

Bəzən yalnız könül vermək kifayət etmir. Yalnız sevməklə arxayınlıq yaranmır ki, hər şey ürəyin istəyən kimi olacaq. Arzuna çatmaqdan ötrü min cür eniş-yoxuş yaranır, yoluna min cür daş diyirlənir. Birinə qəza və qədər deyirlər, birinə qismət, birinə iradə...

Zeynəb oğlunu çox sevirdi. Mehдинin getmək istədiyini bir də heç vaxt eşitmək istəmirdi. Bu söz onun yolunu kəsmiş qayaya bənzəyirdi.

Mehdi isə getmək istəyirdi. Rəsulun müharibə barədə dedikləri, insanların rəhmsizliyi və digər məsələlər beynində dolaşırdı. Anasının sözləri isə getməsinə mane olurdu. Onun inciməsini də istəmirdi.

"Rəsul həmişə Mehdiyə deyirdi ki, nə qədər ki ailə qurmamısan, evdən uzaqlaşma. Ancaq oğlu Suriyaya getmək istədiyini bildirəndə onu həvəsləndirmişdi. Mehdi də ad yazdırmaq üçün şəkil çəkdirmiş, getməyə hazırlaşmışdı. Yalnız mənim icazəmi gözləyirdi. Mən onun bu qədər ciddi olduğunu bilmirdim".

Zeynəb qızarmış kartof dilimlərini tavadan götürüb boşqaba tökdü. Mehdi mətbəxə keçib bir neçəsini götürdü. Zeynəb ona baxıb dedi: "Eləmə!"

Mehdi bir neçəsini də götürdü.

– Qoy yeyim. Bunlar sizin yanınızda yediyim son xörəklərdir.

Zeynəbin ürəyi çəkildi. Kəfgiri tavaya qoyub Mehdinin qarşısında dayandı.

"Mehdiyə dedim ki, təsəvvür elə, Suriyaya getmisən, səngərdə səni yuxu tutub, ayıla bilmirsən və düşmən başının üstünü kəsdirir. Dedi ki, bir Quran ayəsi var, onu oxuyub oyanacam".

Zeynəb dedi: "Dedin ki, getməyəcəm. Demədin?!"

"Mehdi qərarını vermişdi, amma mənim razılığım da onunçün önəmli idi. Bir gün mənə dedi: "Atam deyir ki, cihad vacibdir. Yaxşı, mən daha getməkdən danışmayacam, ancaq Allaha və həzrət Zeynəbə cavab verə biləcəksən?" Bundan sonra heç nə deyə bilmədim. Dedim ki, yox, cavab verə bilmərəm, getmək istəyirsənsə, get".

Zeynəbin razılığından sonra Mehdi sevindi. Artıq adını yazdırmışdı, cavab gözləyirdi.

"Mehdi getməyə tələsirdi. Əlində tikinti işi vardı. Son günlərə qədər işlədi, amma bitirə bilmədi, yarımçıq qoyub getdi. Atama dedim: "Özün Suriyaya getdin, indi də Mehdiyi aparırsan. Bilmirsən mən qardaşımı necə sevirəm?!" Atam dedi: "Ora ona yaxşıdır. İmam Hüseyn (ə) bir dəfə dedi ki, mənə kömək edin, amma çoxları getmədi. İndi də həzrət Zeynəb kömək isəsə və sən getməsən, sonra peşman olmazsan?!"

***

Fatimə ilə Mehdi mətbəx şkaflarının yanında dayanmışdılar. Mehdi mətbəxin dirəyinə baxdı. Fatimə onun bir tərəfinə Mehdiyin adını yazmışdı, o biri tərəfinə öz adını. Mehdi köynəyinin cibindən qələm çıxarıb Fatimənin adının dövrəsində ürək şəkli çəkdi.

– Bu da bacım üçün! Sonradan buna baxıb məni xatırlayarsan.

Fatimə qaşqabağını salladı.

– Haçan gedirsən?

– İki-üç günə.

Zeynəblə Fatimə Mehdiyə sözlərini demiş, onu saxlamaq üçün əllərindən gələni etmişdilər. Amma alınmamışdı. Buna görə daha bir söz demədi. Mətbəxdən çıxanda Mehdi bacısının qolunu sıxdı. Fatimə dözə bilməyib qaşlarını düyünlədi.

– Eləmə!

– Qoy bunlar yadigar qalsın. Mən olmayanda yadına salarsan.

"Bibim ona demişdi ki, niyə belə danışır ananla bacını narahat edirsən. Bibimə belə cavab vermişdi: "Mən daha qayıtmayacam. Mənim yerimə Ruhullahla Əli var. Məhəmmədəmin də gəlib. Daha narahatlıq yoxdur". Biz çox narahat olurduq. Bizim narahatlığımızı görəndə deyirdi ki, zarafat edirəm. Biz elə bilirdik ki, kimdənsə inciyib, ona görə belə danışır. Anam ona demişdi ki, oğlan, sən kimdənsə incimisən, yoxsa nəyə olub ki, belə danışırısan? Mehdi demişdi ki, yox, əsla".

Mehdiylə Zeynəb otaqda oturmuşdular. İç-içə otaq idi, aralarında qapı vardı. Zeynəb Mehdiyə baxıb dedi: "Doğrudan, dünən xalan nə dedi?"

"Xalam ona demişdi ki, Suriyaya getmə; atan gedib, daha sən niyə gedirsən?! Mehdi də demişdi ki, getməliyəm. Nişanlısını yalnız süfrə başında görmüşdü. Sağollaşanda da xalamla onu yola salmağa gəlmişdi".

Zeynəb dedi: "Xalana və nişanlığına mütləq zəng vurarsan. İnşallah, qayıdanda toy edəcəyik, sonra aranız daha da yaxşılaşacaq".

Mehdi başını yellədi. Anayla qızın gözləri ağlamaqdan qızarmışdı. Əli ilə Ruhullah danışmırdılar, bir tərəfdə oturub onlara baxırdılar. Fatimə çantanı şkaftan çıxarıb Mehдинin yanına

qoydu. Gözlərinin yaşını silmişdi, özünü zorla saxlayırdı ki, ağlamasın. Zeynəb də paltarları qatlaya-qatlaya öz aləmində idi. Fatimə paltarların arasından ağ köynəyi ayırdı.

– Bunu aparmayasan ha! Ağdır, orda ləkələnər. Qayıdandan sonra qonaqlığa geyinərsən.

Mehdi gülüb dedi:

– Mən daha olmayacam ki, geyinəm. Verərsiz, biri geyinər.

"Mehdiyə dedim ki, oyun çıxartma; belə danışsan, getməyə qoymarıq ha. Dedi ki, zarafat edirəm, qayıdanda geyinərəm. Dedim ki, tez qayıtmalısan. Dedi ki, gözləmə. Anamla birlikdə yenə ağlamağa başladıq. Bir neçə dəqiqədən sonra yenə məni ələ salmağa, zarafat etməyə başladı. Dedi ki, qoyun sizi son dəfə incidim. Biz də hey ağlayırdıq. Dedi ki, ağlasanız, yolçu qayıtmaz. Axşam olmuşdu. Yalnız Mehдинin gedişini düşünürdük, yemək də bişirməmişdik. Özü yeməxanadan yemək aldı. Səhər çağı gedəcəkdə".

Ruhullah Mehdiyə dedi: "Məni də apar atanın yanına".

– Ataya deyəcəm tez qayıtsın. İndi get, yat.

Ruhullah dodaqlarını büzdü, qalxıb otağa keçdi. Zeynəb kövrəldi, sendviç kağızlarını toplayıb mətbəxə apardı, sonra Mehдинin yanına qayıtdı. Mehdi anasına və bacısına baxıb dedi: "Əgər ağlamırsınızsa, bir söz də deyim".

Fatiməylə Zeynəb ona baxdı. Mızıldanıb dedi: "Vəsiyyət etmək istəyirəm".

"Anam Mehdiyə dedi: "Vəsiyyət hamının vəzifəsidir. Lakin adətən, valideyn uşağa vəsiyyət edər, uşaq valideynə yox". Mehdi dedi: "Dostuma iyirmi min tümən borcluyam. Mən görə bilmədim, onu verərsiz. Mənim tərəfimdən ondan halallıq da istəyərsiz". Sonra mənə baxıb dedi: "Fatimə, nə mən varam, nə də ata. Elə ol ki, hamı desin: "Başlarının üstündə kişi olmasa da, özləri işlərinin öhdəsindən gəlirlər!" Dedi ki, mən indiyədək səndən bir səhv görməmişəm, bundan sonra da arxayınam. Anama da dedi: "Əgər boynumda bir haqq olubsa, yerinə yetirməmişəmsə, məni bağışla. Əgər sənə yaxşı oğul olmamışamsa, səninlə yaxşı davranmamışamsa, nadanlıqdan və uşaqlıqdan olmuşdur. Bağışla və bir-birinizdən muğayat olun..." Sonra gülüb dedi ki, indi də qoyun yatım. Gündüz işdə olduğuna görə yorğun idi. Dedim ki, yox, qoy sənə doyunca baxaq, avtobusda yatarsan. Gecənin sonlarına qədər söhbət etdik. Oturum kartını bizə verib dedi: "Bunun bir il müddəti var. Əgər qayıtsam, özüm vaxtını artıraram, qayıtmasam da heç". Birlikdə şəkil çəkdirdik. Səhər tezdən anamla birlikdə 72 Şəhid meydanına getdi".

Fatimə evdə ağlayırdı, Zeynəb də Qumun 72 Şəhid meydanında. Fatimə çox narahat idi, dözə bilmirdi. Mehdiyə zəng vurdu. Avtobus yola

düşmüşdü. Mehdi sevinirdi. Fatimənin nömrəsini görüb tez cavab verdi.

– İndidən zəng vurmağa başladın?

– Hələ gec deyil, Mehdi, qayıt, - deyə Fatimə ağlayır, yalvarırdı.

– Fatimə, ağlamana əhəmiyyət verməyə bilmirəm, amma qayıtmağım mümkün deyil. Mənimçün dua elə.

"Dedi ki, özüm yaxşı hisslər keçirirəm, sanki çiyimdən yük götürülür, azadlığa çıxıram. Sonra mənə dedi: "Daha ağlama. Əgər telefonum sönmüş olsa, narahat olmayın. Güman ki, təlim zamanı telefonları alacaqlar. Suriyaya çatanda özüm zəng vuracam". 2015-ci ilin martı idi".

Fatimə qardaşının sözünə əməl edib ağlamamaq üçün tez-tez udqunurdu. Telefon əlindəydi, gözləri yaşla dolmuşdu. Sakit qalıb Mehdiyə dinləyirdi. Mehdi dedi: "Fatimə, yaxşısan, yaxşı da qal".

– Qalacam. Sən də söz ver ki, qayıdacaqsan.

– Məndən əlini üz.

On altıncı fəsil

Rəsulun evindən səs-səmir gəlmirdi. Tez-tez zarafatlar edən Mehdiylə Rəsul yox idi. Ruhullahla Əli kompüterin önündə otururdular, Fatimə ilə Zeynəb də dinib-danışmırdılar. Ayrılıq qəmi o qədər ağır idi ki, onlarda hal qalmırdı. Gözləməkdən dəli olmaq üzrəydilər. Mehdi bir müddət idi getmişdi, hələ zəng vurmamışdı. O müddətdə Rəsul yenə ailəyə ürək-dirək verib deyirdi: "Nədən narahatsınız?! Dəməşqə çatanda özü zəng vuracaq. İrandan Suriyaya gələne qədər çox çəkir..."

Telefon çalan kimi Zeynəblə Fatimə yerlərindən sıçradılar. Zeynəb tez cavab verdi. Rəsulun səsi gəldi:

– Al, bu da sənin Mehdi! Haçandır bizi öldürürdün!

"Sevindiyimizdən uçmağa qalmışdıq. Atam telefonu Mehdiyə verdi. Bu tərəfdə də telefonu mən anamdan alırdım, anam da məndən. Dedi ki, narahat olmayın, burda hər şey yaxşıdır. Analar günündə də zəng vurdular. Mehdiyə dedim ki, hər il anamıza birlikdə hədiyyə alırdıq. Dedi ki, sən hədiyyəni al, mən burdan bir şey gətirərəm. Anamı təbrik elədi. Sonra da anam atamla danışdı".

Rəsul dedi: "Zeynəb, bağısla, gərək yanında olub sənə hədiyyə alaydım!"

Zeynəb gülümsədi.

– Sən həmişə mənə və uşaqlara görə əziyyət çəkmişən. Yalnız özündən və Mehdidən muğayat ol. Bu, mənə ən yaxşı hədiyyədir...

Məhəmmədəmin divardan tutub ayağa qalxdı. Fatimə onu qucağına götürdü, amma qulaqları anasıdaydı. Onlar danışib qurtarandan sonra güldü.

– Bəh-bəh! İndiyədək atamla belə danışdığını görməmişdim.

– Get, işinlə məşğul ol, qız!

"Mehdi bizə deyirdi: "Burda həmişə müharibə getmir. Biz yeni tikilmiş böyük bir universitetə yerləşmişik; Yərmuk universitetidir. Təlim keçirik, futbol oynayırıq, güləşirik... Əzadarlıq da edirik". Atam da deyirdi: "İnanmazsınız. Mehdi səhərlər məndən tez oyanır". Yataq yerləri ayrıldı. Birinci günlərdə atam səhər tezdən Mehdiyə namaza

oyatmağa gedirmiş. Ancaq görürmüş ki, özü oyanıb, namazını da qılıb. Bir neçə gündən bir atamla birlikdə bizə zəng vururdu".

***

Snayperlər universitetin böyük ağ binasının önündəki açıq amfiteatr ərazisində məşq edirdilər. Rəsul, Mehdi və Fatimiyyun döyüşçülərinin bir neçəsi həyətdə gəzişirdilər. Uşaqların biri telefonunu çıxarıb çəkilişə başladı.

Əkinçilər müharibədə də ətrafdakı gül və bitkilərə fikir verirlər. Rəsul da eləydi: ağacların yanında dayanıb yarpaqlarına toxunurdu. Böyük yaşıl həyət atayla oğulun istirahət vaxtı gəzişməsi üçün ən gözəl yer idi. Rəsul telefonu döyüş yoldaşından aldı.

– Ver çəkim, sən də düşəsən.

Mehdi və onunla yaşlı olan başqa bir döyüşçü kadrda göründü. Rəsul dedi: "Bu da Mehdi Cəfəri və onun dostu. Hər ikisi Fatimiyyun döyüşçüsüdür".

Sonra qısa bir gülüşdən sonra əlavə etdi:

– İndi ki iradə nümayiş etdirib saçınızı ağartmağa gəlmisiniz, gərək cihadı davam etdirəsiniz. Bu yoldan dönsəniz, vay sizin halınıza!

Həmin döyüşçü Mehdiyə dedi: "Sən niyə danışmırsan? Bir söz de".

Mehdi güldü.

– Atam məni danışmağa qoymur. Hamısını özü deyir.

Gülüşdülər. Rəsul oğlunu yaşıl hərbi formada görüb çox sevinirdi. Əmmar batalyonunda oğluyla çiyin-çiyinə qaçıb idman etməkdən, təlim keçməkdən həzz alırdı. Bir qədər irəlidə döyüşçülərin birinə əl yellədi.

"Mən Fatimiyyunun Tərbiyəvi işlər bölməsində xidmət edirdim. Biz ona Şeyx Rəsul deyirdik. Çünki dini məsələlərə çox diqqət göstərirdi, uşaqlarla bir yerdə oturanda hədis söyləyirdi. Hətta ruhanimiz də ona Şeyx deyirdi. Şeyx Rəsulla oğlu Mehdi Seyid İbrahimin başçılıq etdiyi Əmmar batalyonundaydı. Mehdi cavan idi, amma atasının əlliyə yaxın yaşı vardı. Buna baxmayaraq, təlimlərdə heç kimdən geri qalmırdı. Bu adam daş kimi möhkəm idi. Gənclərlə bir yerdə qaçır, təlim görürdü. Seyid İbrahim belə adamlara qarşı tələbkərlilik eləməsə də, özü ciddiliyi sevirdi. Bizim yanımıza gəlib deyirdi ki, bir iş varsa, deyin. Uşaqlara kömək edirdi. Bir dəfə Hacı Qasim qərargaha baxış keçirməyə gələcəkdi. Biz təhlükəsizlik tədbirlərini artırmağa çalışırıdık. Çünki Yərmuk universitetinin təxminən bütün ətrafı terrorçuların əlindəydi. Hacı Qasimin xarakteri də eləydi ki, öz təhlükəsizliyinə fikir vermirdi. Qərara gəldik ki, torpaq dolu kisələrlə dörd metr hündürlüyündə kvadrat bir səngər düzəldək, hacı da orada dayanmağa məcbur olsun. Ağa Rəsul və Fatimiyyun uşaqları kisələri torpaqla doldurub daşıdılar, çox əziyyət çəktilər. Axırda da Hacı

Qasimin gəlməyi alınmadı, uşaqlara yorğunluq qaldı. Bir müddətdən sonra dedilər ki, hacının müavinlərindən biri gəlir... Dekorasiya qurmaq istəyirdik, ancaq heç bir imkan yox idi. Ağa Rəsul dedi ki, xurma yarpaqlarıyla bəzəyərək. Universitetin ərazisində qısa gövdəli, iri yarpaqlı ağaclar çox idi. O yarpaqlardan dərdik. Şəhid Əbu Hamidlə Şəhid Fatehin şəkillərinin olduğu bir banner vardı. Onu divara vurub ətrafını xurma yarpaqlarıyla bəzədik... Şeyx Məhəmməd, Əbu Əli, Əhməd Məkkian, Seyid İbrahim və digərləri ordaydılar. Demək istəyirəm ki, ağa Rəsul mədəni-tərbiyəvi işlərdə aktiv idi. Gənclərlə əlaqəsi də çox yaxşıydı. Uşaqlar onun yanında zarafat etməkdən çəkinmirdilər, çünki özü də zarafat edirdi. Mən təxminən oğlu yaşındaydım, amma onunla dost olmuşdum. O qədər mehriban və istiqanlıydı ki, hamı onu sevirdi. Ağa Rəsulla Mehdi namazlarda və digər dini mərasimlərdə birinci cərgədə olurdular".

***

Müharibədə də olsan, bəzi şeylər yadımdan çıxmır: harada, necə və hansı mədəniyyətdə böyüdüyün.

Rəsulun, Mehдинin və Fatimiyun uşaqlarından 15-20 nəfərin hələ yadımdan çıxmamışdı ki, baharın 13-cü günündə evdən bayıra çıxmaq, təmiz havada süfrə açmaq adəti var.

İcazə alıb evlərindən – yerləşdikləri universitetdən çıxmış, Dəməşqin ətrafındakı Hərran bölgəsinə

çatmışdılar; həmin hərbi formalarla, Əmmar batalyonuna məxsus silah və geyimlərlə. Orada gözlərinə yeni tikilmiş böyük bir ev sataşmışdı. Hələ evin qapı-pəncərələrini qoymağa, döşəməsini vurmağa macal tapmamışdılar. Ev əvvəllər silahlıların əlində olmuşdu. Böyük eyvanına xalça sərmış, bir neçə balıq qoymuşdular.

Mehdi Rəsula dedi: "Yadımdadır, bir dəfə baharın 13-cü günündə uşaqlarla birlikdə əyləncə mərkəzinə getmişdik. Fatiməylə mən maşına mindim. O necə qorxdu! Çox gözəl keçdi".

– Ancaq bu il tək qaldılar, - Rəsul dedi.

Rəsul eyvanın pilləkənindən endi. Böyük həyəti vardı. Bir tərəfində çox böyük bir bağça yerləşirdi, digər tərəfində susuz hovuz. Həyətin yeri betondan idi, ətraf isə bağça. Uşaqların biri həyətin sonundakı ağaclara tərəf qaçıb qışqırdı.

– Görün, nə tapdım!

Həyətin o tərəfində böyük bir yelləncəyə minmişdi. Rəsul hovuzə yaxınlaşdı, Mehdi və bir neçə nəfər də onun ardınca getdi. Mehdi arxadan qollarını Rəsulun belinə keçirdi. Onunla güləşmək istəyirdi. Rəsul çevrilib Mehдинin əlindən çıxdı. Bir nəfər dedi: "Elə bil, ata-oğul deyillər!"

Uşaqların biri video çəkməyə başladı. Bir-bir adlarını soruşurdu. Mehdiyə çatanda gülüb Rəsulu göstərdi.

– Mən atamın oğluyam.

Bir nəfər qalxıb dedi: "Bu gün 2015-ci il, aprelin 2-idir. Bir neçə gündən sonra əməliyyat olacaq".

Rəsul, Mehdi və uşaqların dördü yuxarı qalxıb hovuzun yanında dayandı. Birinin əlində "Allahu-əkbər" yazılmış bayraq vardı. Onu fəvvarənin üstünə qoydu.

– Bu da bayrağımız.

Rəsul əlini qaldırıb dedi: "Ləbbeyk, ya Allah! Ləbbeyk ya Rəsuləllah! Ləbbeyk, ya Zeynəb!" Və bütün uşaqlar ucadan təkrarladılar.

Sonra kamera həyət divarlarının üstündəki güllərə tərəf çevrildi. Hər ikisindən biri qurumuşdu: quru bir kol vardı, bir metr aralıda isə təzə bir kol gəlirdi. Qapının yaxınlığında divarda bir neçə qanlı əl izi qalmışdı. Bir döyüşçü həmin səhnələri çəkib dedi: "Bu da divar üstündə bir neçə qanlı əl izi!"

Və onlar bir neçə gündən sonra bir neçə yox, bir neçə yüz qanlı əl izi görəcəkdilər.

On yeddinci fəsil

Zeynəb dünyanın bu başındaydı, Rəsulla Mehdi o başında. Lakin hər üçü xınayaxdı ab-havasındaydı. Zeynəb ara-sıra şkafı açıb gəlinliyə baxır, gəlininin xınayaxdısını və oğlunun toyunu təsəvvür edirdi. Rəsulla Mehdi də Yərmuk universitetində, başqa cür desək, Şəhid Əbu Hamid düşərgəsində oturub cəbhədə xınayaxdı ənənəsindən danışan Şeyx Məhəmmədi dinləyirdilər. Hədis və rövzədən sonra uşaqlar mərsiyə deyib sinə vurdular. Böyük namazxana dolmuşdu. Namazxana universitetin ağ binasının ortasında yerləşirdi, ətrafında siniflər, daha dəqiq desək, Fatimiyyun döyüşçülərinin yataq otaqları yerləşirdi.

Mehdi Rəsulun yanında dayanıb sinə vururdu. Əzadarlıqdan sonra xınayaxdı, şənlik və zarafat zamanı gəldi.

Uşaqlar podnoslardan xına götürüb əl-üzlərinə yaxırdılar. Bir qisim kənarında oturub xınayla bir-birinin qoluna "Ləbbeyk, ya Zeynəb" və "Ləbbeyk, ya Əbəlfəzl" kimi sözlər yazırdı. Seyid Müctəba Hüseyini üzərliyi uşaqların arasında gəzdirirdi, qoxusu hər tərəfə yayılırdı. Uşaqların gülüş səsləri gəlirdi. Bəzən bir neçə nəfər toplaşib birini göstərir, qatıb bir küncdə yaxalayır, üz-başını xınayla bir edirdilər. Rəsul gülüb bir qədər xına götürdü, ovcunun ortasında dairə çəkib içini rənglədi. Barmaqlarının ucunu da xınaya boyadı. Növbə Mehdiyə çatanda əlinin bütün içini xına podnosuna qoyub götürdü. Bütün əli rəngə boyandı. Xınayaxdıdan, zarafat və gülüslərdən sonra kollektiv şəkil çəkirdilər. Mehdi ilə Rəsul yenə birinci sıradaydı. Mehdi ən öndə durmuşdu. Axan saçı bir qədər yana, alınının üstünə tökülmüşdü, qarşısındakı fotoaparatin obyektivinə baxırdı. Rəsul onun arxasında dayanıb bir əlini Mehдинin çiyinə qoydu, bir əlini də qələbə əlaməti olaraq, yuxarı qaldırdı. Yanındakı digər uşaqlar da əllərini qaldırdılar. Mehdi də əlini tam açıb yuxarı qaldırdı. Rəsul güldüyü yerdə fotoqraf düyməyə basdı. Sonra altından belə yazdılar: "Fatimiyun uşaqlarının

Busra əl-Hərir əməliyyatından öncə xınayaxdı mərasimi".³

***

Rəcəb ayının birinci axşamıydı: İmam Məhəmməd Baqirin (ə) mövlud gecəsi. Mehdi ilə Rəsul pəncərələri pərdələrlə örtülmüş avtobusda oturmuşdular. Uşaqları Yərmuk universitetindən Əzrə qarnizonuna, əməliyyatın hücum nöqtəsinə aparırdılar. Quranın altından keçəndən sonra bir-birini qucaqlamışdılar. Hər ikisi bir batalyondaydı; birlikdə qaçmış, oturmuş, atəş açmış, təlim görmüşdülər. Komandir demişdi ki, Rəsul arxada qalsın, Mehdi irəli getsin. Rəsul dəstək bölüyündən, Mehdi isə hücumçulardan idi.

Avtobus axşam saat 10-da Yərmukdan yola düşüb yarım saatdan sonra Əzrə qarnizonuna çatdı.

"Uşaqlar yüngül şam yeməyi yedilər. Heç vaxt yadımdan çıxmaz: şami kotleti idi. Uşaqların çoxu bu yeməyi sevirdi. Yeyib hazırlaşdıq. Bu əməliyyat Fatimiyyun komandiri Əbu Hamidin şəhadətindən sonra keçirilən ilk əməliyyatımız idi, uşaqlar üçün böyük əhəmiyyət kəsb edirdi. Uşaqların gödəkcələrini maşının arxasına qoyub bağlamışdılar. Hündürlüyü çox idi. Seyid İbrahim qalxıb onların

---

³ Busra əl-Hərir Suriyanın cənubunda yerləşən bir bölgənin adıdır. Fatimiyyun döyüşçüləri 2015-ci ilin apreliyində orada hərbi əməliyyat həyata keçirmişdilər.

üstündə oturdu, dedi: "Apaçı batalyonu, əllər yuxarı!" Xüsusi təyinatlı uşaqların hamısı əllərini qaldırdılar. Seyid İbrahim əli ilə ağızına vurdu: "Ha-ha-ha-ha..." Qırmızıdərililəri yamsılayan Seyid İbrahimin ardınca uşaqlar da gülməyə, zarafatlaşmağa başladılar. Mehdi əli ilə ağızına vurub şaqqanaq çəkirdi. Uşaqlar arasında gülüşlər bir müddət davam etdi. Rəsulla Mehdi bir də qucaqlaşdılar. Rəsul qaldı, Mehdi isə Seyid İbrahimin döyüşçüləri ilə Busra əl-Hərirə doğru yola düşdü.

Qaranlıq idi, göz-gözü görmürdü. Yol o qədər çətin idi ki, onu tanımaqdan ötrü min dəfə getmək, qarşıda hamar düzənlik kimi görünən sahədə bir adamın gizlənə biləcəyi dərin cığırlar olduğunu bilmək üçün min dəfə baxmaq lazım idi. Elə yollardan idi ki, orada heç kimin ayağı sürüşməməli, yerə yığılmamalıydı. Kim yığılsaydı, bərkimiş vulkan yanıqlarına oxşayan daşlar sümüklərini qıradı.

Seyid İbrahim hamıdan öndəydi, Mehdi isə kolonun ortalarında. İti, bərk daşların üstündə, çala-çuxurlarda addımlayırdılar. Yolun yöndəmsizliyi, darağın, jiletin, papağın ağırlığı sürətlərini azaldırdı. Uşaqların biri dedi: "7-8 kilometrlik yolu belə getməliyik? Bu çala-çuxurlarda addımlamaq olmur!"

Mehdi plastik su qabını açıb bir qədər içdi.

"Üç batalyon hücum yerindən eyni zamanda yola düşdü. Batalyonların istiqaməti get-gedə öz

mövqələrinə doğru dəyişdi. Hüseyin Fədayi və onun batalyonu bir yola yerləşib onu bağlamalıydı. Həsən Tənha da gedib əl-Xəvabi kəndini tutmalıydı. Suriyanın "Vətən müdafiəçiləri" qüvvələri də Süveyda səmtindən Şeyx Əli və Hadi Kəcəbafla birlikdə Busra əl-Hərirə doğru getməli idi. Seyid İbrahimlə xüsusi təyinatlıları ən öndəydilər. Onlar Busra əl-Hərirə doğru gedirdilər. Axırda hamı bir məktəbin yerləşdiyi üçyolda birləşməli idi. Mehdi Seyid İbrahimin xüsusi təyinatlıları arasındaydı".

Hələ 2 km yol getməmişdilər, ancaq elə bil, 10 km qət etmişdilər. Daşlar və eniş-yoxuşlar çox idi. Bir-birinin ardınca getdikləri yerdə eşidirdilər: "Tələsin! Hava işıqlaşmamış çatmalıyıq".

Hava soyuq idi. Mehdi paltarının yaxasını qaldırıb silahını çiyində rahatladı. Qarşısındakı çökəkdən keçmək istəyəndə birdən partlayış səsi gəldi. Bir anlığa hamı dayandı.

"Seyid İbrahimin döyüşçülərindən biri minaya düşdü, ayağı kəsildi. Çarə yox idi. İki nəfəri onun yanında qoydular, itirməsinlər deyə yerin koordinatlarını qeyd etdilər. Hava işıqlaşanda həmin iki nəfər onu geri qaytaracaqdı".

Uşaqların bir neçəsi çiyində raket daşıyırdı. Mehdinin və digərlərinin sürəti azalmış, su qabları boşalmışdı. Çətin yol onları gözləndiyindən tez acdırmış, susatmışdı. Hələ getdikləri yerə çatmamış nə su qalmışdı, nə yemək.

Soyuqda və gecənin qaranlığında kələ-kötür yolla 7-8 km yerimək deyildiyi və yazıldığı qədər asan deyil. Özün orada olub su qablarının boşaldığını, dodaqların qurduğunu, bədənlərin yorulduğunu görməlisən.

"Hüseyn Fədai və döyüşçüləri 8 saatdan sonra yola çatıb təxminən döyüşsüz şəkildə onu bağladılar. Həsən Tənha da kəndi təxminən vuruşmadan aldı. Seyid İbrahim ən öndən gedirdi, onun təyinat yerinə çatması daha böyük sevincə səbəb olacaqdı. Mən hücum nöqtəsindəydim, tapşırığım oradaydı. Seyid İbrahim çatdığını söyləyən kimi sevindiyimizdən uçmağa qaldıq. Səhər saat 8-də bütün uşaqlar təyinat yerlərinə çatmışdılar. Ancaq yorulmuş, acmış, susamışdılar və ratsiyaların batareyası təxminən bitmişdi".

"Biz də Vətən müdafiəçiləri ilə birlikdə Süveyda səmtindən yola düşüb səhər çağı yolumuza çatdıq. Yolda çoxlu eniş-yoxuşlar vardı. Biz orada bir neçə post qurub şəxsi heyətin bitdiyi yerə qədər irəlilədik. Döyüşçüləri öz arxamızca müxtəlif yerlərə qoymuşduq ki, qayçılanmayaq və yolu qoruya bilək. Ora çatana qədər heç bir döyüşə girməmişdik".

On səkkizinci fəsil

Cəbhənin yüz ölçüb, bir biçməsi də fərqlidir. Mümkün deyil ki, döyüşün ortasında olasan və hər şey sənə istədiyini kimi yolunda gedə. Əslində, hər şey yolunda gedirsə, mütləq bir problem var deməkdir.

Üç batalyon hücum nöqtəsindən hazır vəziyyətdə yola çıxmış, səhərəcən yol gedib, döyüşə girmədən tapşırıq yerlərinə çatmışdılar. Bir hərbi əməliyyat üçün işlər həddən artıq uğurla getmişdi. Lakin hava işıqlaşandan sonra hər şey bəlli oldu.

Seyid İbrahim döyüşçüləri ilə birlikdə bir yola çatmışdı. Soyuq gecə arxada qalır, isti gündüz gəlirdi. Uşaqların bir qismi yolda pusqu qurdu, digərləri Seyid İbrahimplə bir evə doğru getdi. Yola silahlı qruplaşmaların bir motosikleti gəldi. Uşaqlar

ona doğru atəş açdılar. Motosikletdəkilərin biri vuruldu, biri isə qaçdı.

"Yolun kənarında böyük bir ev vardı. Biz o evə girib hər bir tərəfində mövqe seçdik. Hava işıqlaşandan sonra döyüş başlandı. Əvvəlcə zəif, əhatəsi geniş idi. Atəşin hardan açıldığı tam bilinmirdi. Yavaş-yavaş döyüş şiddətləndi".

Mehdi Seyid İbrahimin və digər uşaqların yanında idi. İsti günəş bədənlərinə saçıb tərlədir. Yorğun, yuxusuz, ac və susuz idilər. Seyid İbrahim uşaqları müxtəlif mövqelərə böldü. Artilleriya uşaqları və başqa bir qrup məktəbə doğru qaçmağa başladı.

Uşaqlar ətrafa yayıldılar: məktəbə, onun yaxınlığındakı kiçik evə, birinci evə, üçyola, qısa və hündür daş-divarın yanına, kiçik tərənin yanına... Döyüş başlamışdı. Seyid İbrahim qərargahla əlaqə saxladı.

"Biz qərargahda Seyid İbrahimin səsini eşidirdik. Dedi ki, buz bitir. Məqsədi ratsiyanın batareyası idi. Dedi ki, Həsən Tənhanın uşaqlarından bəzisini su və yeməklə köməyə göndərin. "Bu, yaxşı bəhanədir. Su və batareya aparmaq bəhanəsi ilə Həsən Tənhanın uşaqlarını da mindirib irəli gedərik" – deyə Əbu Zeynəblə düşündük. Mühəndis-istehkam bölüyünün uşaqları da ekskavatorla kəndlərə yol açdı. Biz yola düşdük, əl-Xəvabi kəndində Həsən Tənhanın

uşaqlarını iki maşına mindirib Seyid İbrahimin yanına getdik".

Uşaqlar ətrafa səpələndilər. Döyüş şiddətlənmişdi. Hərə bir mövqe seçib atəş açdı. Mehdi daş divarın arxasına sığındı, silahının lüləsini çıxarıb atəş açmağa başladı. Hava istiydi, hər an daha çox susayırdı. Bu zaman bir səs eşitdi: "Ax!"

Başını səsə doğru çevirdi. Yanındakı yoldaşı vurulub yıxılmışdı. Mehdi ilk dəfə idi həqiqi müharibə səhnəsi görürdü. Bir neçə saat qabaq birlikdə deyib-güdükləri döyüşçüyə gözlərini dikmişdi.

İllər həmişə başqa cür olur, adamın yanında qalır; adam ya özünü itirir, ya sevinir, ya kədərlənir, ya qorxur... Mehdi qəfil yaxalanmışdı; dostu gözləri önündə vurulmuş, şəhid edilmişdi. Onun heç nəyə fürsəti yox idi: nə özünü itirməyə, nə kədərlənməyə, nə qorxmağa, nə də xatırlamağa. Firsəti yalnız cansız cəsəd üzərindəki güllə yerinə bir saniyəliyə baxmaqdan ibarət idi. Yerdən-göydən güllə yağırı.

"Mən uşaqların bir neçəsi ilə birlikdə məktəbə doğru getdim. Məktəbin yanında kiçik bir yol vardı. Bir qədər kənardə çən vardı, düşmən onun üstünə yerləşmişdi. Seyid İbrahimin müavini Əbu Əli məktəbdən öndəydi. Atəş o qədər güclü idi ki, qayıtmağa yolu yox idi. Biz onu qorumalı, atəş dəstəyi verməliydik ki, geri qayıtsın. Məsafə də çox idi. Kəsəklikdə çox sürətlə 1 km qaçıb məktəbə

çatırdıq. Əbu Əli irəlində tək evdə sıxışmışdı. Həm raket atırdılar, həm də piyada qüvvələri yaxınlaşırdı. Ona dəstək verdik, cığırın arasıyla məktəbə tərəf gəlirdi. Uşaqlardan təxminən iyirmi nəfəri oradaydı. Bir saat çox şiddətli döyüş getdi. Çox yorulmuş, susamışdıq. Suyumuz qurtarmışdı. İstəyirdik bölünüb hərəməz bir tərəfi tutaq, lakin bizi elə mühasirəyə almışdılar ki, tərənəni vururdular".

Daniyalla Əbu Zeynəb iki maşın köməkçi qüvvə ilə birlikdə Seyid İbrahimə yaxınlaşdı. Mehdi başını maşınlara tərəf çevirib sevindi. Uşaqların hamısı maşınları görüb cana gəlirdi.

Maşınlar dayanmağa macal tapmamış atəş gücləndi. Əbu Zeynəb maşının qapısını açıb özünü yerə atdı.

– Uşaqlar, tökülüşün!

Uşaqlar tez maşından enib yerə uzandılar. Seyid İbrahim yanındakı ağır yaralıya baxdı. Başından qan gəlirdi. Ratsiyadan dedi:

– Daniyal, maşını gətir tək evin yanına.

"Biz həmin yaralıdan 30 metr aralıdaydıq. Atəş altında onu götürmək mümkün deyildi. Maşını ora apardım. Mən çatan kimi təkərləri vurdular, sonra da ön şüşəni. Əyilib qışqırdım: "Bura cəhənnəmdir ki!" Atəş səsi bir neçə anlığa kəsildi. Bu zaman Hacı Hüseyin Badranın səsini eşitdim.

– Tez maşından çıx.

Dərin nəfəs alıb yerə atıldım. Batareyaları Seyid İbrahimə verib yaralıya baxdım. Onu maşına mindirə bilmədik, orada şəhadətə qovuşdu. Tək evin arxası düşmənin hədəfində deyildi. Əbu Zeynəblə ora getdik. Mən durbini çıxarıb cənuba tərəf baxmağa başladım. Düşmən şimaldan bizi vururdu, cənubdan da Vətən müdafiəçiləri köməyə gələcəkdilər. Diqqətlə baxıb iyirmi-otuz silahlı gördüm. Dedim ki, bunlar kimdir? Əbu Zeynəb baxıb dedi: "Çənin yanındadırlar. Allaha şükür, suriyalı uşaqlar gəldilər". Lakin əksinəydi; gələn düşmən qüvvələri idi və bunu uşaqlara demədik".

İstilik, susuzluq və güclü atəş uşaqları əldən salmışdı. Çoxu daş-divarın yanında idi; ya şəhid olmuş, ya da yaralanmışdılar. Qışqırıq səsləri atəş səsləri arasında itirdi. Mehdi daş divarın yanından atəş aç-aça evə doğru getdi.

"Seyid Müctəba ilə Seyid Mustafa məktəbdə qaldı. Mən Hacı Malamiri, Seyid Ziya və başqa bir neçə nəfərlə birlikdə atəş altında məktəbdən çıxdım. İki-üç nəfər yaralanıb yığıldı. Snayperlər birbaşa hədəfi vururdu. Çəş-baş qalmışdıq, hara gedəcəyimizi bilmirdik. Birinci evə doğru getmək istəyəndə uşaqların biri dərin bir çalanın yanında vuruldu. Yaşı az idi, 14-15 yaş verərdin. Qanaxması vardı, qorxurdu. Ancaq nə dayanmaq olurdu, nə də yaralını tərpətmək. Hacı Malamiri ona baxıb dedi: "Mən yanında qalaram". O anda Malamirinin

gözlərində mərdliyin son həddini gördüm. O, tanımadığı bir uşağın yanında qaldı".

Müharibə dağı pambıq, pambığı da dağ edə bilir. Malamiri azyaşlı yaralının yanında qaldı. Demək olmaz ki, niyə belə etdi, orada dayanmaq düz deyildi, məgər dayanıb neyləyəcəkdi və s. Müharibə bəzi kiçik məsələlərin əhəmiyyətini artırır. Bu da onun fərqli tənlilikləri ilə bağlıdır. Mühasirənin hər an daraldığını bilə-bilə o uşağın yanında qalması, son anda əlini tutması, gözlərinə baxıb gülümsəməsi, başını dizlərinin üstünə qoyub alından öpməsi Malamiri üçün olduqca vacib məsələydi.

"Biz Vətən müdafiəçiləri ilə birlikdə Süveyda səmtindən gəldik. Tankımız, DŞK pulemyotumuz, tank əleyhinə raketimiz – hər şeyimiz vardı. Lakin təxminən saat 10-11-də terrorçular inanılmaz imkan və silahlarla gəlib bizi sıxışdırdılar, irəliləməyə qoymadılar. BMP maşınımız raketlə vuruldu. Bizi vuran tərəfə atəş açmaq üçün başqa bir zirehli maşın gətirdik. Uşaqların biri üstünə çıxıb nişan almağa başladı. Lakin birdən ətrafa qan sıçradı: snayper boğazından vurmuşdu".

Mehdinin silahının lüləsi pəncərədən bayıra çıxmışdı. Evdə iyirmi-otuz nəfər idilər. Uşaqların bəzisi yerə yıxılmışdı, bəzisi atəş açdı. Ağızları qupquru olmuşdu. Hər şey bir tərəfə, susuzluq bir tərəfə! Həm də dayanmadan tərləyir, tövsüydülər. Qan və tər iyi bir-birinə qarışmışdı. Biri taqətini

itirdi, başı gicəlləndi, qusub yerə yığıldı. Mehdi yalnız atəş açırdı. Həmin bir neçə saatda öyrənmişdi ki, ilk dəfə gördüyü heç bir şeylə işi olmasın, yalnız silahından bərk yapışsın.

"Seyid İbrahim bir anlığa evin kənar bucağından düşməyə tərəf boylandı və dərhal vuruldu. Batalyon komandirinin vurulması çox pis haldır; həm uşaqları ruhdan salır, həm də nizam-intizamı pozur. Qərargahla əlaqə saxlayıb dedik: "Maşın göndərməyin. Bura gəlsə, daha qayıda bilməyəcək. BMP göndərin, içini su, silah və yerləşən qədər döyüşçüylə doldurun". Əlbəttə, bir problem vardı. Üçyola yol çəkilişi bitməmişdi, indiyədək ora BMP gəlməmişdi. Lakin onda belə şeyləri fikirləşə bilmirdik. Yalnız qışqırırdıq ki, göndərin, göndərin. Təxminən saat 11:30 dəqiqədə bir BMP gəldi".

Döyüşün ortasına gəlmiş zirehli maşın su, yemək və silah-sursatla doluydu. Ətrafdakı uşaqlar maşını görəndə kimi cana gəldilər. Sanki xilas mələkləri gəlmişdi.

Maşın dayanan kimi snayper və kalaşnikov atəşləri bir neçə dəfə artdı. Hər tərəfdən atəş açılıb maşını vururdular. Güllələr maşına dəyib dinqıldayırdı.

Zirehli maşının qapısı bayırdan açılır. Su, yemək və sursat dolu bir maşın gəlib uşaqların önündə dayanıb, yalnız qapısını açmaq qalıb, heç kimin əlindən də bir iş gəlmir. Kim tərpənirdisə,

vururdular. Maşının sürücüsü kiçik şüşədən bayıra baxdı. Özündə deyildi, qışqırırdı:

– Mən gəlmişəm də! Su gətirmişəm... yemək gətirmişəm... biri bu qapını açsın!

Heç kim tərənə bilmədi. Sürücü bir neçə dəqiqə gözlədi. Nə etməli olduğunu bilmirdi. Yenə qışqırdı:

– Biri bu lənətə gəlmiş qapını açsın.

Oraya qədər əlidolu gəlmişdi, amma uşaqlar hələ ac-susuz idilər. Sursatları da bitməkdəydi. O qapının açılması o qədər əlçatmaz idi ki, bir anın içində bütün dünya başlarına uçdu. Sürücü nə etməli olduğuna qərar verə bilmirdi. Bəlkə də onun yerində kim olsaydı, eyni işi görərdi: Bir neçə dəqiqədən sonra irəli-geri verdi və dönüb qayıtdı.

"Biz geri qayıdan BMP-yə baxırdıq. Onun dördmetrliyində beş-altı nəfər vardı. Qışqırdıq ki, bir nəfər qalxıb qapını açsın. Biz əlli metr aralıdaydıq. Çox çətin idi. Gözləmək olmazdı ki, kaş biri qalxıb açaydı. Bu, xəyaldır. Əsla mümkün deyildi!"

On doqquzuncu fəsil

Hansı halda olursan-ol, ümid xilasedicidir. Ağır anları bir müddət yadından çıxarır və diqqətini sonrasına mərkəzləşdirirsən; düşünürsən ki, sonrası mütləq yaxşı olacaq və əhəmiyyətli olan da işin sonudur.

Seyid İbrahimin ratsiyası Əbu Əlidəydi. Bəzi uşaqlar komandirin vurulduğunu bilirdilər, amma hələ ürəklərində ümid vardı, gözləyirdilər ki, hər an köməkçi qüvvələr, su, yemək və sursat gələcək və Busra əl-Hərir əməliyyatının axırı yaxşı olacaq.

Mehdi evin divarına söykənib silahının darağını dəyişdirdi. Bayıra çıxıb divarın yanında mövqe seçmişdi. Boğazı quruyub yanırdı. Dərin nəfəs aldı. Güllələr ətrafındakı daşlara, divarlara dəyirdi. Yer seçib yenə atəş açdı. Hər tərəfində ağrı çəkən, qan

itirmiş yaralılar vardı. Ürəyi yanırıdı, amma heç bir iş görə bilmirdi.

"Mən on-on beş nəfərlə birlikdə kiçik bir tərənin yanında idim. Seyid Müctəba ilə bir neçə nəfər bizə yaxınlaşdı. Mühasirə hər an daralırdı. Bir Toyota pikapından DŞK ilə vururdular. Bir qədər sonra yeddi-səkkiz maşın gəlib atəş açmağa başladı. Uşaqlar ağır mühasirəyə düşmüşdülər, bəzilərinə ruh düşkünlüyü yaranmışdı. Seyid Müctəbaya dedim ki, sən tərənin başında qal, mən də bu tərəfdə. Bir qədər dayanıb vurdular, amma qalmadılar. Ona dedim ki, getmə. Uşaqlarıyla qaçıb özlərini kiçik yola yetirdilər. Bir neçəsinə güllə dəydi. Mən də yaralandım, ancaq hələ ayaq üstəydim. Yanımda təxminən on beş nəfər vardı. Bir neçə dəqiqə ərzində beş-altı nəfərimiz şəhid oldu, qalanı yaralandı".

Busra əl-Hərir hər tərəfinə atəş yağan cəhənnəmə dönmüşdü. Bir tərəfdən güllə, snayper, DŞK atəşi yağırıdı, bir tərəfdən də günəş və isti atəşi.

Saat 1 idi və uşaqlarda susuzluğa təqət qalmamışdı. Biri başını daşın arxasından qaldırıb atəş açmaq istəyəndə güllə düz alından dəydi və yanındakı döyüşçünün qucağına düşdü. Onlar daşların arxasında yarıqalmış vəziyyətdə idilər. Döyüşçünün əli yoldaşının qanına boyandı. Əlini qaldırıb üzünün önündə tutdu. Yerində quruyub qalmışdı, tərənə bilmirdi.

"Biz uşaqların yıxıldığını görürdük, amma alimizdən heç nə gəlmirdi. Hamımız yerimizdə quruyub qalmışdıq. Qorxmurduq, amma bədənimizin əzələləri tərpənmirdi, hərəkət etmək çətinləşmişdi. Biz yalnız qərargahla əlaqə saxlayıb qışqırırdıq ki, niyə heç bir iş görmürsünüz? Görürsünüzsə, niyə biz görmürük?! Sursat hanı? Köməkçi qüvvə və su hanı?.." Bir qədər sonra bizə 23 mm çaplı top quraşdırılmış bir zirehli maşın göndərdilər".

23 mm çaplı topun daşıyıcısı bir qədər dayandı. Güllə yağışı heç nəyə aman vermirdi. Dönüb yaxınlıqdakı çalaya girdi. Əlverişli bir mövqe seçib atəş açmağa başladı. Yaxşı və dəqiq atışlar idi. Bir neçəsini vurandan sonra yaxınlıqdakı uşaqların üzü güldü, ürəklərində ümid dirçəldi.

"Sevinib dedik ki, artıq zirehli silahımız var. Yuxarı qalxıb atəş açır, sonra aşağı enirdi. Bir qədər sonra gördük ki, daha yuxarı çıxmır. Hacı Hüseyin Badpaya dedim ki, niyə vurmur? Bu zaman birdən yuxarı qalxdı. Qışqırdıq: "Vur! Vur!" Ratsiyadan soruşduq ki, niyə vurmursan? Dedi ki, silah atmır.

Bəzən də göyü yerə gətirmək istəyirsən, amma olmur və bütün cəhdlərin boşa çıxır. Uşaqların gözünə hər bir ümid işığı dəyəndə çox keçmədən məyusluq yaranırdı. Hər an min il kimi ötürdü; o qədər dərdli, əzəbli.

Yaralı dostlarımla birlikdə tərənin kənarındaydıq. Zarıyırdılar, susuzluqdan dodaqları çatlamışdı. Əzab çəkirdilər. Biri üzünü mənə tutub dedi: "Seyid Cavad, mənə vur!" Yalvarırdı ki, onu güllələyim. İkisi təxminən özündən getmişdi, bədənlərində qan qalmamışdı. Şəhid olmaq üzrəydilər; ancaq pis vəziyyətdə. Əgər kimsə onlara kömək etsəydi, yaralarını bağlasaydı, qanaxmalarının qarşısını alsaydı, bəlkə də yaşayardılar. Onlara ürək-dirək verib deyirdim: "Dəstək yoldadır. İndi su gələcək, bir az dözüün". O susuzluq və taqətsizlik, ümumiyyətlə, vəsfəgəlməz haldır. Bizi o vəziyyətdən, həqiqətən, Allahın qüdrəti xilas etdi. Seyid Ziya ilə mən ayaq üstəydik, vuruşurduq. Seyid Ziya uşaq idi, amma çox zirək və şir kimi qorxmaz idi".

Həm əməliyyatdakı, həm qərargahdakı, həm də dəstək qüvvələrdəki uşaqlar əməliyyatın uğurla bitməsinə çalışırdılar. Uşaqların çoxu yaralanmışdı. Seyid İbrahim yerdə, başı Əbu Zeynəbin dizinin üstəydi. Çox halsız idi, amma güllə həssas yerə dəyməmişdi. Başqa bir zirehli maşın gəldi. Uşaqlar bilmirdilər ki, onun gəlişinə sevinsinlər, ya sevinməsinlər. Çünki o vaxta qədər nəyə ümid bəsləmişdilər, boş çıxmışdı.

"BMP gələndə Hacı Hüseyn Badpa əlini çiynimə vurdu. Sanki mənə yuxudan oyatdı. Mən indi bunları danışırım, amma onda ağlım işləmirdi. Əlimdə silah vardı. Yaxşı qaçmaqdan ötrü onu Hacı Hüseynin

yanına qoydum. Ömrümdə elə sürətlə qaçmamışdım. Qaçdığım yerdə yaxınlığıma dəyən güllələri görürdüm, gözləyirdim ki, indi biri də mənə dəyəcək. Zirehli maşına çatıb özümü o tərəfinə, düşmənin hədəfində olmayan yerə atdım. Dərin nəfəs alıb qapısına yaxınlaşdım. Düşmən oranı bir qədər görürdü. Nə qədər güc vurdumsa, qapı açılmadı. Geri çəkilib, "İlahi, bu nə sirdir! Bu nə imtahandır! Niyə açılmır?" – deyə düşündüm. Bir az sonra qapıya baxdım. Bir anlığa aqlım işlədi, yadıma düşdü ki, qapının kilidi var, basmayınca açılmır. Çox sadə bir iş idi, amma o vəziyyətdə yadıma düşmürdü. Yenə qalxıb qapını açdım. Maşında su vardı. Əşya və ərzaq xidmətinin uşaqları kalaşnikov patronlarını taxta və metal qutulardan çıxarıb torbalara tökmüşdülər. Yanımızda bir çala vardı. Plastik su qablarının bir neçəsini ora töküüb qışqırdım: "Gəlin, bunları götürün". Uşaqların iki-üçü yaxındaydı, sürünə-sürünə gəldilər. Zirehli maşın su, yemək və sursat gətirib yaralıları aparacaqdı. Lakin onları tərpətmək mümkün deyildi. Seyid İbrahim də yaralanmışdı, onu da gətirə bilmədik. Gərək maşın onun yanına gedəydi. BMP-yə mindim, qışqıra-qışqıra sürücüyə dedim: "Beş metr gəriyə, sonra o tək evin yanına get".

Sular çalanın yanına tökülmüşdü, amma kim yaxınlaşıb götürə bilərdi ki?! Uzaqdakılar isə maşının gəldiyini, su gətirdiyini belə bilmirdilər.

Zirehli maşın gedəndə birdən bir səs gəldi. Tək evin dirəyinə dəymişdi. Dirək əyildi. Maşın dayandı. Onun bir hissəsi düşmənin hədəfində idi. Seyid İbrahimi mindirəcəkdik, amma olmurdu, kimsə kömək etməli idi. Əbu Zeynəblə Hacı Hüseyn Badpa Seyid İbrahimin qollarından tutub sürüyürdülər. Seyid düşmənin hədəfində olduğunu görüb, "Məni buraxın! Kənara çəkilin!" – deyər qışqırdı və sürünə-sürünə zirehli maşının qapısına qədər getdi.

Zirehli maşının altı hündürdür. Seyid İbrahim qalxmalı idi, amma gücü qalmamışdı. Mən maşının içindəydim. Qışqırdım ki, bir nəfər gəlib beş saniyəliyə onu qaldırsın, mən içəri dartım. Əbu Zeynəb gəlib bir qədər qaldırdı. Yerdən-göydən güllə yağdı. Seyid İbrahimin ayağına da güllə dəydi. Onu içəri çəkdim. Əbu Zeynəb də gəldi. O, əlini uzadıb Hacı Hüseyn Badpaya dedi ki, sən də gəl. Bu zaman maşının sağ tərəfində bir partlayıb baş verdi və Hacı Hüseyn yıxıldı. Düşmən snayper, kalaşnikov və digər silahlarla bizi vura bilməmişdi, başqa silahla vurmağa çalışırdı. Partlayış dalğası güclüydü, hər an maşını vura bilərdi. Belə vaxtlarda heç kimə qulaq asmayan sürücü hərəkət etdi. Hacı Hüseyn Badpa qaldı. Maşının qapısı açıq idi. Mən bayıra baxırdım. Seyid Mürtəza Hüseyni təbəssümlə bizə baxdı, əlini qaldırıb yellədi. Bir növ rişxənd kimi görünürdü; yəni biz qaldıq, siz gedin. Çox acı səhnə idi. Sürücü qaza basdı. Çox yol getdik. Yorğun və

əsəbi idik, maşında ağlayırdıq. Mən qışqırırdım: "Bəs niyə çatmırıq?! Məgər biz bu qədər yol gəlmişdik?!"

Yolda maşından endik. Orada bir neçə iranlı komandir vardı. Həmin əsəblə, ağlaya-ağlaya onlara ağzımızdan çıxanı dedik. Dedik ki, elə indicə bir iş görməsəniz, uşaqların hamısı qətlə ediləcəklər. Biri mənə dedi: "Ay qardaş, mən bütün dünyanı gəzmışəm, amma buranın yeri kimi bir yer görməmişəm".

Biz heç nə eşitmirdik, ancaq nə gəldi deyirdik. Ondan sonra qərargaha getdik. Divarda böyük bir xəritə vardı. Yanında dayandım, yerləri göstərib dedim: "Hacı, biz burdaydıq, uşaqlar da burda, burda və burda. Hamısı mühasirədədir. Bir iş görün, bir helikopter göndərin..." Bunu deyib huşumu itirdim".

23 mm çaplı topun, su, yemək və sursat dolu iki zirehli maşının gəlişi uşaqların heç bir dərindən dərman eləmədi, bütün problemlər yerində qaldı, vəziyyət daha da ağırlaşdı və dözülməz həddə çatdı. Uşaqlarda taqət qalmamışdı, amma hələ müqavimət göstərirdilər. Terrorçular onların 15-20 metrliyinə çatmışdılar. Mühasirə daha da daralmışdı.

"Seyid Ziyanın qarnına güllə dəydi, yerə yıxıldı. Uşaqlar yerdəyişmə zamanı vurulurdular. Şəxsi heyətimizin yarısından çoxu ya yaralandı, ya da şəhid oldu".

"Saat 3-4 arasında geri çəkilmə əmri verildi, ancaq bunu açıq söyləmədilər. Çünki düşmən ratsiyaları dinləyirdi, bizim geri çəkildiyimizi bilsəydi, uşaqların yolunu kəsərdi. Uşaqlar ətrafa səpələnmişdilər. Seyid İbrahimin ratsiyasına Əbu Əli cavab verirdi. O da nə edəcəyini bilmirdi. Uşaqları toplamaq olmurdu. İrəlidə və evlərdə olanlar geri çəkilmə əmrindən xəbər tutmadılar".

Silahlılar uşaqlara çatmışdılar, əllərinə bir neçə ratsiya keçmişdi. Atəş davam edirdi, Fatimiyyun uşaqları tərpənə bilmirdilər. Qərargahdakı və digər yerlərdəki uşaqlar ratsiyadan terrorçuların səslerini eşidirdilər. Onlar farsca çətinliklə danışdılar. Fatimiyyun uşaqlarından çoxunun qanını tökmüşdülər, indi də növbə təbliğat müharibəsinə çatmışdı. Sağ qalanlara kimin haqq, kimin batil olduğunu söyləyirdilər.

"Mən uşaqların bir qismi ilə geridə, kənddəydim. Ratsiyadan terrorçuların səsini eşidirdim. Biri Pəştü dilində danışib deyirdi: "Haramzadələr! Kafirlər! Siz kiminlə vuruşursuz?!" Bu zaman Əbu Əlini bir maşında gördük. Alnından qan axırdı. Uşaqların bir qrupuyla geri qayıtmışdı".

İyirminci fəsil

Bir qrup Fatimiyyun döyüşçüsü məktəbdə mühasirədə qalmışdı. Seyid Müctəba boylanıb ətrafa baxdı. Silahlıların bir qismi məktəbin yaxınlığındakı yoldaydı, bir qismi də onlara çatmaq üzrəydi. Məktəbin divarına söykənib uşaqlara baxdı. Yerdə bir neçə yaralı vardı. Seyid Mustafa ilə Seyid Mürtəza divarın arxasından dayanmadan atəş açırdılar. Birdən-birə atəşin həcmi min qat artdı, Fatimiyyun uşaqlarından bir neçəsi də yerə yıxıldı. Seyid Müctəba dərin nəfəs alıb ratsiyanı götürdü.

"Çox ağır idi. Əl-Xəvabi kəndindəydik, ratsiyadan artilləriya rəisi Seyid Müctəbanın səsini eşidirdik. Deyirdi ki, hacı, bir iş görün, kömək edin, mühasirədəyik. Bir qədər sonra dedi ki, cəmi on iki nəfər qalmışıq. Biz maşındaydıq. Bir neçə dəqiqədən

sonra dedi ki, on nəfər olduq. Əlimizdən heç nə gəlmirdi, yalnız ağlayırdıq. Üç dəqiqədən sonra dedi ki, altı quş qalıb. İki dəqiqədən sonra dörd quşun qaldığını bildirdi. Biz yanıb-yaxılırdıq. Düşmən kəndə girmişdi. Döyüşçülərimizin bəzisi geri çəkilmiş, bəzisi qalmışdı".

Sağ qalmış uşaqlar tək-cə kalaşnikov, snayper, raket və DŞK səslerini deyil, həm də terrorçuların səslerini eşidirdilər. Çox yaxınlaşmışdılar. Seyid Mürtəza, Seyid Müctəba, Seyid Mustafa və digər uşaqlar bir-bir vurulurdular. Sağ qalanlara susuzluqları bəs idi. Yerdən-göydən alov yağdırdı.

Uzun ev idi, iç-içə bir neçə otağı vardı. Divarları ağ olsa da, içi zülmət qaranlıq idi. Uşaqlar bir-birinin üstünə və yan-yana yerə yıxılmışdılar. Həmin evdə təxminən 20-30 Fatimiyyun döyüşçüsü şəhid oldu. Uşaqlar mühasirəyə düşmüşdülər, evdən çıxıb bilmirdilər. O şəraitdə düşmənə qarşı nə edə bilirdilər?! Yalnız müdafiə olunurdular. Snayperlər uşaqları pəncərələrdən vururdular. Uzaqdan da raket atılırdı. Evdəki uşaqların ağır silahı yox idi, avtomat və əl qumbarası həddində silahlanmışdılar. Çox ağır atəş altındaydılar.

"Silahlılar evə yaxınlaşıb əl qumbarası atırdılar. Uşaqlar çox yorulmuşdular. Ötən gecə səhərə qədər yol getmiş, gündüz ağır döyüşlərdə olmuş, sonra da mühasirəyə düşmüşdülər. Lakin hər biri son anına qədər müqavimət göstərüb susuz halda şəhadətə

qovuşdu. Bir qismi evdə şəhid oldu, bir qismi də yol açmaq üçün bayıra çıxdıqda. Bir neçəsi yaralı halda geri qayıda bildi. Bunları onlar bizə söylədi".

Seyid İbrahimin 120 nəfərlik xüsusi təyinatlı Əmmar batalyonunun yüzə yaxın döyüşçüsü şəhid olmuşdu. Səhər çağı Seyid İbrahimin, Həsən Tənhanın və Hüseyin Fədainin batalyonları üç istiqamətdən, Vətən müdafiəçiləri də başqa bir tərəfdən döyüşsüz şəkildə təyinat yerlərinə çatmış və ya yaxınlaşmışdılar. Günortadan sonra isə hamısı düşmənin ağır hücumu nəticəsində mühasirəyə düşmüşdü.

"Biz və suriyalılar Fatimiyyun qədər şəhid vermədik. Çünki silahlılar ilk olaraq Fatimiyyunla üz-üzə gəlmişdi. Biz şərq və qərb cinahlarından və Süveyda istiqamətindən öz mövqelərimizə çatmışdıq, amma ən uc nöqtədə dayanmış, irəliləyə və məktəbdə Seyid İbrahimə birləşə bilməmişdik. Məktəbi, maşınları və gedən döyüşü durbinlə görürdük, amma koordinat verməkdən başqa əlimizdən heç nə gəlmirdi. BMP və başqa bir maşınımız raketlə vurulmuş, aclıq və susuzluq bizi əldən salmışdı. Hacı Məhərrəm gəlib dedi: "Seyid İbrahimgil tərəfdə vəziyyət pisdır. Onlar mövqeyi əldən veriblər. Güman ki, düşmən sizin səmtə də gələcək. Siz də geri çəkilin". Hadi Kəcbaf dedi ki, gedin, arxada mövqe seçin, addım-addım geri çəkilək. Hacı Məhərrəmlə birlikdə oradan 15-20

addım uzaqlaşdım. O vaxta qədər heç bir hadisə baş verməmişdi. Ancaq həmin anda birdən yerdəngöydən avtomat güllələri yağmağa başladı. Gəlib cığırlara, daşların arxasına doluşmuşdular. Oradan heç kim sağ çıxmadı. Hadi Kəcbaf da orada şəhid oldu. Ondan sonra geri çəkilmə başlandı".

Müharibə, onu yaşayanlara bir çox cümlələri izah edir. "Kim kiməydi", "Hər kəs canını götürüb qaçdı" və ya "Qorxu ölümün qardaşdır" kimi cümlələr iti daşların, çala-çökəklərin, dərin cığırların üstündə qaçıb geri çəkilməyə, sonradan oturub fikirləşəndə, təəccüb edəndə aydın olur.

Suriyalı uşaqlar geri çəkilmə xəbərini eşidib qəfil güllə yağışını görəndə arxalarına baxmadan qaçmışdılar.

"O vəziyyətdə ağı başında olan, nə etdiyini bilən adam az olardı. Biz geri çəkildik. Həmin kələ-kötür yolda bəziləri yıxılır, bəziləri başı üstə mayallaq aşır. Düz-əməlli qaçmaq da olmurdu. Uşaqların biri yerə yıxılmışdı. Çəkisi də ağır idi. Mən ona çatdım. And verdi ki, mənə də aparın. Dedim ki, ayağa qalx. Dedi ki, ayağım yaralanıb, yeriye bilmirəm. Ayağına baxıb gördüm ki, sağlamdır. Ayağına güllə dəydiyini sanıb özünə belə təlqin etmişdi. Orada ona heç bir şey olmadığını söyləsəydim, razılaşmayacaqdı. Dedim ki, mən əyilirəm, özünü at mənim çiyinə. İstəyirdim ki, yerdən qopsun. Özünü mənim üstümə atdı. Bir

qədər gedəndən sonra qaçmağa başladım; o da qaçdı".

Seyid İbrahimin döyüşçülərindən olan Seyid Müctəba evdə mühasirəyə düşmüşdü. Ətrafına baxdı. Nəfəs alan yox idi, uşaqların hamısı şəhid olmuşdu. Düşmənlərin səsinə eşidirdi. Silahını yerə qoydu. Düşmənlər metr-metr, qarış-qarış ona yaxınlaşırdılar. Dayanıb gözlədi.

"Seyid Müctəba əməliyyatdan qabaq uşaqların arasında üzərlik gəzdirmişdi ki, onlara göz dəyməsin. Silahlılar evə tökülüşüb onu mühasirəyə almışdılar. O, əl qumbarası ilə dolu olan daraq kəmərinə arxadan belinə bağlamış, əlində də bir qumbara tutmuşdu. Silahlılar yaxınlaşanda qumbaranı partlatmışdı; həm özü şəhid olmuş, həm də onları məhv etmişdi".

Təpələrin yanında Fətimiyun döyüşçülərindən cəmi on nəfər qalmışdı. Təpələrin ortasında ikimetrlik bir çala vardı, onlar üçün səngərə çevrilmişdi. Terrorçuların DŞK daşıyıcısı onların 40-50 metrliyində dayanmışdı. Səhərdən müqavimət göstərmiş, indi isə yaralanıb əldən düşmüşdülər.

"Hamı şəhid olmuş, yaralanmış, bir qrup da geri çəkilmişdi. Mən yalnız zikr deyirdim. Hava təxminən qaralmışdı. Silahlılar bizim otuzmetrliyimizə qədər gəlmişdilər, amma bizi görmürdülər. Bu, Allahın yardımından başqa bir şey deyildi. Susuzluğumuz son həddə çatmışdı.

Silahlaramızı götürüb yola düşdük. Bir neçə kəndin yerləşdiyi böyük bir əraziyə çatdıq. Ac-susuz idik, amma evlərə yaxınlaşmaq təhlükəli idi. Qaranlıqda uşaqların ikisi itdi. Birini tapdıq, birini isə nə qədər axtardıqsa, tapa bilmədik. Qaldıq doqquz nəfər. İrəlidə bir kəndin yaxınlığındakı əkin sahəsində su borusu gördük. Uşaqların biri süngüylə borunu azacıq deşdi. Mən qələmimi onun içinə salıb əlimi vurdum. İslanmışdı. Uşaqlar boğazlarını islatmaq həddində ağızlarını dadayıb su içdilər. Sərin idi. Axşam gəlmiş, yenə soyuq başlamışdı. Bir qədər də irəliləyəndən sonra suriyalı Vətən müdafiəçilərini görüb onlarla geri qayıtdıq. O vəziyyətdə geri qayıtmağımız bir möcüzə idi. Yaralı, ac, susuz və yorğun idik. Busra əl-Hərirdə elə uşaqlar vardı ki, onların hər biriyçün bir kitab yazmaq olar. Zənnimcə, Mehdi uzun evdə və ya onun ətrafında şəhid oldu. Çünki mən getdiyim yerlərdə – məktəbdə, daş düzölmüş divarın kənarında və təpələrin yanında onu görməmişdim. Busra əl-Hərirdən də təxminən heç kim qayıtmadı ki, onun şəhid olduğu yeri dəqiq söyləsin. Uşaqların cəsədləri də orada qalıb silahlıların əlinə keçdi. Acı xatirələrlə dolu Busra əl-Hərir əməliyyatı 20.04.15 tarixində baş tutdu".

Silahlıların təkbir səsləri məktəbi, birinci və ikinci evi, uzun evi, daş divarın ətrafını, kəsəkli və kələkötür çöllüyü bürümüşdü. "Allahu-əkbər" deyə-deyə

cəsədləri götürüb maşınlara atırdılar; "Allahu-əkbər" deyə-deyə uşaqların səccadə və möhürlərini göstərib şirkdən danışirdilər; "Allahu-əkbər" deyə-deyə uşaqların ciblərini axtarır, pul və ya dəyərli bir şey tapanda gülür, şəkil çəkdirirdilər.

"Busra əl-Hərirdə təyinat yerlərimizə vaxtında çatdıq. Lakin əməliyyatın üstü açılmış və biz düşmənin tələsinə düşmüşdük. Düşmən oranın coğrafiyasını yaxşı bilirdi, yerin qəribə çalaçuxurlarını tanıyırdı, oralarda gizlənib havanın işıqlanmasını, uşaqların yorulmasını, acıbsusamasını gözləmişdi".

İyirmi birinci fəsil

Gecə yatıb səhər yuxudan oyananda bütün dünyanın alt-üst olduğunu görmək kiçik məsələ deyil! Mütləq özünü itirəcəksən, yeri-göyü lənətləyib deyəcəksən ki, niyə belə oldu. Sonra ürəyində deyəcəksən ki, yəqin səhv olub, ya da yuxu görürsən. İnsanların dünyası alt-üst olanda belə olur; istəyirlər ki, inanmasınlar, kabusun bitəcəyini düşünsünlər. Ancaq bitmir. Və bəzən bütün işlər sənə istədiyini kimi getmir.

Busra əl-Həririn ertəsi günüydü. Sağ qalanlar Yərmuk universitetinə qayıtmışdılar. Hamısının dünyası alt-üst olmuşdu. Hərə bir küncə çəkilməmişdi, heç kimdə hövsələ qalmamışdı. Qapı və divarlar onlara sirdaş olmuşdu. Hər yerə mütləq sükut çökmüşdü. Orada nəyin baş verdiyini düz-əməlli

bilməyən bir ata da vardı. Oğlunu görməkdən, qucaqlamaqdan, "Sən qayıdınca yarıcan oldum, oğul!" deməkdən ötrü gözünü hey oyan-buyana gəzdirirdi.

Rəsul uşaqların arasında çox gəzdi, amma Mehдини tapmadı. Gözləri qapıda qalmışdı. Özünə təskinlik verirdi ki, onu mütləq görəcək, nəhayət, geri çəkilən uşaqlarla gələcək, növbəti gələn adam Mehdi olacaq. Lakin Mehdi və uşaqların çoxu orada qalmışdı. Rəsul uşaqların arasında gəzib hamısına baxır, yalnız iki-üç cümlə deyirdi. Kim Mehдини tanıyırdısa, o vəziyyətdə Rəsulun ata və Mehдинin oğul olduğunu xatırlayırdısa, yaxınlaşıb deyirdi ki, oğlumu görməmişən? Mehдини tanımadıqlarını, yaxud kimisə xatırlayacaq halda olmadıqlarını görəndə mobil telefonunu çıxarıb Mehдинin şəklini göstərir, deyirdi: "Mənim oğlum budur". Şəklə, sonra da Rəsulun üzünə baxanda isə soruşurdu: "Onu görməmişən?"

"Əməliyyatın ertəsi günü ağa Rəsul məni görən kimi qaçıb soruşdu: "Mehdidən xəbərin yoxdur? Bilmirsən axırıncı dəfə hardaydı?" Dedim ki, yox. Kimi görürdüsə, yaxınlaşıb soruşurdu".

Gözləmək bilməməkdən min qat ağırdır. Rəsul Mehдинin haraya getdiyini, hansı əməliyyatda olduğunu, o əməliyyatın nəylə nəticələndiyini bilməsəydi, daha rahat olardı, nəinki hər şeydən xəbərdar olduqda, yalnız axırını bilməyib

gözlədikdə. O, kimdənsə xəbər gözləyirdi. İstəyirdi kimsə desin ki, oğlunu filan yerdə görmüşəm, filan yerdə vurulub yıxıldı, yaralandı, yaxud əsir düşdü. Rəsul gözləməkdən qərarlı halda Daniyalı gördü.

"Ağa Rəsul düz universitetin önündə mənə görünür qaçdı, dedi ki, oğlumu görməmişən? Sanki dünya başıma uçdu. Dedi: "Axşam onunla sağollaşdım. İndi nə qədər axtarırsan, tapa bilmirəm". Dedim: "Adı nəydi?" Adını siyahıya yazdım, qucaqlayıb ona təskinlik verməyə çalışdım. Ancaq mənə qabaqlayıb dedi: "Narahat olma, mən yaxşıyam".

Rəsul Cəfəri sonradan çəkilən bir sənədli filmə deyirdi:

"Mən oğlumla bir qrupdaydım. Əməliyyatdan sonra uşaqların dəstə-dəstə qayıtdığı bir mərkəzdə onu axtarırdım. Nə qədər baxdımsa, oğlumu görmədim. Oradan Şeyx Miskinə tibb məntəqəsinə getdim. Orada da yox idi. İki günə qədər gördüm deyən olmadı. Ondan sonra bir nəfər dedi ki, Mehдинin vurulub yıxıldığını görüb. Bundan artığını heç kim bilmirdi. Orada ürəyimə gəldi ki, şəhid olub. Dedim ki, Allaha şükür, oğlum mənim arzuladığım məqama nail oldu".

Rəsul universitetin həyatindəki qısa xurma ağaclarının yanından keçib binaya tərəf getdi. Binanın önünə çatanda bir nəfər onu çağırdı. Geri döndü. Döyüş yoldaşlarından idi. Əlini sıxıb üzündən öpmək üçün ona yaxınlaşdı.

"Şəhidlərin dəqiq sayı bəlli deyildi. Çünki dörd döyüşçümüz də əsir düşmüşdü. Hacı Rəsulu gördüm. Oğlunun başına nə gəldiyini bilmirdim. Mənə dedi: "Mehdi qaldı ha!" Bu qədər əminliklə dedi. Soruşdum: "Nə?! Harda qaldı?" Dedi ki, Busra əl-Hərirdə. "Nə danışırsan?" – deyib ona təskinlik verməyə başladım. Dedim ki, yox, inşallah, qayıdacaq, hələ heç nə məlum deyil. Təxmin etmək olurdu ki, gəlməyənlər şəhid olublar. Ancaq yenə dedim ki, sağdır, gələcək. Mənə dedi: "Bilirsən nəyə həsrət çəkirəm?! Mən Suriyaya ondan tez gəldim, ancaq o məni qabaqladı".

Nə qədər möhkəm olsan da, bəzən yaxandan yapışıb səni rahat buraxmayan, hər şeyi xatırladan sevgi və duyğuların var. Yadına salır ki, oğlun – ilk övladın dünyaya gələndə Əfqanıstanın əkin sahələrində dayanıb göyə atəş açmışdın, qohum-qonşulara şirniyyat və şokolad paylayıb, "Bu, mənim oğlumdur, adı Mehdidir" demişdin. Sonra onun zərrə-zərrə boy atdığını xatırlayırsan və ciyərin yanır.

Rəsul bir zaman Mehdinin doğulması münasibətilə havaya atəş açmışdı, indi isə dünyadan köçdüyünə görə universitetin həyətində qəm içində oturub, silahına söykənilib və doluxsunub.

"Ağa Rəsul narahat idi, amma ağlamırdı. Başsağlığı vermək üçün ona yaxınlaşanda mənə dedi: "Hacı ağa, mən Əfqanıstanda cihadda

olmuşam, bura da oğlumdan tez gəlmişəm. Əgər oğlum gəlməyibsə, yəqin ki, şəhid olub. Fikirləşirəm ki, niyə o, şəhid olmalı, mənə qalmalıyam". Sonra əlavə etdi: "Hacı ağa, olar ki, mən bir həftəliyə gedim Quma, oğlum barədə ailəmə xəbər verim, sonra qayıdım?" Ailəsinə xəbər vermək istəyirdi, amma nə baş verdiyini özü də tam bilmirdi. Nə İrana qayıtmaq üçün oğlunun cəsədi vardı, nə də yaralandığına dair bir xəbər. Oğlu itkin düşmüşdü; cəsədləri Busra əl-Hərirdə qalmış çoxlu uşaqlar kimi. Bəzi şəhidlərin cəsədləri hələ də tapılmayıb. Növbəti həftədə Yərmukun namazxanasında Busra əl-Hərir şəhidləri üçün mərasim keçirdik. Xınayaxdı mərasimində tam dolmuş namazxananın beşdə biri də dolmamışdı. O qədər şəhid, yaralı, itkin və əsir vermək çox acınacaqlı idi".

İyirmi ikinci fəsil

Zeynəb şkafdakı paltarları bayıra töküb bir-bir qatlamağa başladı. Əlləri paltarların üstündə gəzirdi, fikri isə başqa yerdəydi. Yəqin, düşünürmüş ki, başını qarışdırsa, həyəcanı azalar, Rəsulla Mehдинin bir həftədir zəng vurmaması yadından çıxar.

Həyəcandan ürəyi döyünür, beyninə min cür fikir gəlirdi. "Bu səfeh fikirlər nədir, edirsən?! Məgər Mehdi telefonda demədi ki, burda hər şey qaydasındadır və heç bir təhlükə yoxdur?!" – deyə öz-özünə düşündü. Sonra Mehdi ilə Rəsulun axırınıc telefon danışığında, "Bir yerə gedirik, bir neçə gün zəng vurmaşq, narahat olmayın" dediklərini xatırlayıb gülümsədi, sakitləşdi. Bir neçə dəqiqədən sonra isə yenə köhnə hamam, köhnə tas! Fikir və

xəyallar amanını kəsirdi. Səbirsiz, əsəbi və narahat idi.

– Ah! Hövsələm yoxdur! – deyib əlindəki paltarını kənara atdı.

Telefonun zəngi çaldı. Bu günlərdə o qədər zəng vurulmuşdu, Mehdiylə Rəsulun səsini eşitməkdən ötrü elə həvəslə yerlərindən hoppanmış, amma onların səsini eşitməmişdilər ki, bu zəngin digərlərindən fərqli olacağına inanmırdılar.

Fatimə telefona cavab verdi. Atasının səsini eşidən kimi sevincək qışqırdı:

– Ana, atadır.

"Atama dedim ki, niyə zəng vurmursunuz, halınız necədir, Mehdi hardadır. Dedi ki, yaxşıyıq, Mehdi isə uzaqdadır, özü zəng vuracaq. Dedim ki, de, mütləq zəng vursun. İki gündən sonra yenə zəng vurdu. Dedim ki, Mehdi zəng vurmayıb. Dedi ki, futbol oynayır, zəng vuracaq. Vurmasa da, birlikdə İrana gələcəyik. Dedim ki, nə vaxt? Dedi ki, iki-üç günə. Çox sevindik".

Bəzən də bir yerə getmək istəyirsən, hey öz-özünə deyirsən ki, nə olursa-olsun, gedəcəyəm, ancaq ayaqların sözünə baxmır, səni aparmaq istəmir. Onda fikirləşirsən ki, necə gedim, getsəm, nə deyim, deyəndən sonra nə olacaq... Ailənin gözü yolda olanda bu fikirlər adamı dəli edir.

Rəsulun əli boşdan da boş idi. Bir nəfər ona Mehдинin vurulub yıxıldığını söyləmişdi, vəssalam.

O, ailə-uşağına nə deyəcəyini bilmirdi. Yəqin, deyərdilər ki, dəyibsə də, dəyib, min nəfərə güllə dəyir, sonra salamat evinə qayıdır. Ya da deyəcəkdilər ki, güllə dəyib, sonra nə olub; yaralanıb, əsir düşüb, yoxsa şəhid olub. Rəsul oğlunun şəhid olduğunu bilirdi, amma Zeynəbin ürəyi bu sözlə sakitləşən deyildi, mütləq soruşacaqdı ki, şəhid olubsa, cəsədi hanı?

Zeynəblə Fatimə sevinirdilər. Fatimə şokolad və şirniyyatları mətbəx mebelinin üstünə qoydu. Gecənin yarısıydı, uşaqlar yatmışdılar. Rəsul zəngi basdı, Fatimə qaçıb qapını açdı.

"Çox tədarük görmüşdük. Mehдинin ziyarətdən ilk qayıdışı olduğuna görə çox sevinirdik. Qapını açanda gördük ki, atam təkdir. Dedik ki, bəs Mehdi niyə gəlmədi? Dedi ki, uçuşu gecikdi, iki-üç günə gələcək. Biz də inandıq. Atama dedik ki, Mehдинin şəkillərini göstər. Mən yanında oturdum. Bir neçəsinə baxandan sonra tez-tez çevirməyə başladı. Dedim ki, niyə göstərmirsən? Dedi ki, Mehдинin dostlarıdır. Sonradan bildim ki, Mehдинin şəkli imiş, dostları düzəldib altından belə yazmışdılar: "Şəhadətin mübarək!"

Fatimənin gözləri sevincdən alışıb-yanırdı. Gözlərini Mehдинin şəklinə dikmişdi.

– Bu paltarlarda necə də dəyişilib!

Zeynəb şirniyyatı Rəsula yaxınlaşdırdı.

– Olmazdı ki, Mehdi də səninlə gələydi?

Rəsul başını yelləyib dedi: "Gələcək".

Məhəmmədəminin ağlamaq səsi gəldi. Zeynəb tez qalxıb otağa keçdi. Əli ilə Ruhullah da oyanıb Rəsulun qucağına hoppandılar. Rəsul o qədər fikirli idi ki, həmişəki kimi uşaqlarını qucaqlaya, zarafat edib gülə bilmirdi. Gülümsəyib dedi: "Hədiyyə istəmirsiniz?"

Fatimə dedi: "Niyə istəmirik?! Görək nə gətirmisən".

Ruhullahla Əli başlarını çevirib təbəssümlə Rəsulun çantasına baxdılar.

"Atam özüylə iki çanta gətirmişdi. Gedib birini gətirdim. Açanda gördüm ki, Mehдинin əşyalarıdır: köynək, şalvar, qısaqol mayka... Təəccübləndim, ancaq inanırdım ki, Mehdi sağdır və bir neçə günə gələcək. Dedim ki, Mehдинin əşyalarını sən niyə gətirmisən? Dedi ki, lazımı deyil. Gözüm Mehдинin Quranına sataşdı. Dedim ki, Quranını niyə gətirmisən? Atam tez çantanı yerbəyer edib ağzını bağladı. Qalxıb o biri çantanı gətirdi və hədiyyələrlə başımızı qarışdırdı".

Zeynəb Məhəmmədəmini yatırıb Rəsulğilin yanına qayıtdı, onun üzünə baxanda qəribəlik hiss etdi. Bir nəfərlə iyirmi ildən artıq birlikdə yaşayanda onun halını üzündən bilmək olur. Zeynəb düşündü ki, ərinə nəşə olub, həmişəki kimi deyil.

"Rəsul arabir ah çəkirdi. Mən onun bir qədər narahat olduğunu düşünürdüm".

Azan verilirdi. Rəsul səccadəsinin üzərində oturmuşdu, Zeynəb dəstəmaz alırdı. Gözləri mətbəx divarının yanındakı çantaya sataşdı. Əyilib çantalara yaxından baxdı. Birinin üstünə yazılmışdı: "Mehdi Cəfəri". Ağzını açdı. Mehдинin əşyalarını görəndə çox narahət oldu. Tez qonaq otağına keçib Rəsulun yanında oturdu. Rəsul namazın son təkbirini deyib şükür səcdəsi etdi. Zeynəbin ürəyi yenə qərrarsız olmuşdu; belə ki, Rəsulun səcdədən qalxmasını da gözləyə bilmədi.

– Rəsul!

Rəsul qalxıb ona baxdı.

"Gecə başım Məhəmmədəminə qarışmışdı, Rəsulun iki çantayla gəldiyini görməmişdim. Sübh namazında bilib Rəsula dedim ki, həmişə bir çantayla gəlirdin, indi niyə iki çanta gətirmisən? Dedim: "Bəs niyə birinin üzərinə Mehдинin adı yazılıb və içində onun əşyaları var?" Heç nə demədi. Dedim ki, düzünü de, nə olub".

Rəsul gözlərini səccadəyə dikdi.

– Heç nə olmayıb.

– Düzünü de. Mehдинin qayıtmaq vaxtı idi, amma gəlməyib və sən çantasını gətirmisən. De görüm, nə olub?

Bunu deyəndən sonra hər şey gündüz kimi aydın olmuş kimi ucadan ağlamağa başladı. Rəsul Zeynəbi qucaqladı.

– Ağlama. Mehdi istədiyi yerə getdi.

Zeynəb daha ucadan ağlamağa başladı.

"Sübh çağı anamın ağlamaq səsinə oyandıq. Tez onun yanına gedib dedim ki, nə olub. Anam dedi: "Mehdi..." Mehdinin adını çəkən kimi nə baş verdiyini bildim. Mən də ağlamağa başladım. Atam bilmirdi ki, məni sakitləşdirsin, yoxsa anamı. Anama dedi: "Məgər Mehdini pis yerə göndərmişdin?! Həmin yerdədir, ancaq qayıtmayıb, həzrət Zeynəbin yanındaır".

Anam Mehdiyə çox bağlıydı. O qədər ağladı ki, axırda özündən getdi. Digər uşaqlar balacaydılar. Ruhullahla Əli oyanıb təəccüblə bizə baxırdılar; nə ağlayır, nə də səs salırdılar".

Zeynəb ağlayıb-sızladıqı halda Rəsula demişdi ki, danış, görək nə baş verib, necə olub. Rəsulsa nə edəcəyini, nə deyəcəyini bilməmişdi.

– Vurulub yıxıldığını görüblər.

Zeynəb üzünü sildi.

– Güllə harasına dəyib? Sonra nə olub? Bəs niyə İrana gətirmədin?

"Atam, "Mehdinin vurulduğu yer düşmən mühasirəsindədir. O, itkin düşüb" deyəndən sonra bəlkə bir gün qayıdacağına ümidvar olduq. Deyirdik ki, bəlkə yaralanıb, ya da əsir düşüb. Sonra anam atama dedi: "Qayıt Suriyaya, Mehdini axtar. Bəlkə bir xəstəxanadadır, sağdır". Atam dedi: "Mən bilirəm ki, şəhid olub, ancaq sizə görə nə desəm, edərəm". Deyirdi ki, Mehdi başqa cür ölsəydi, kədərlənərdim,

indi isə çox da kədərlənmək lazım deyil. Deyirdi ki, bu xəbəri eşidəndə şükür səcdəsi etdim. Hər halda, o zaman tam əmin olmaq mümkün deyildi, şəhid və əsirlərin sayı bilinmirdi. Biz deyirdik ki, bəlkə yaralanandan sonra onu əsir tutublar. Düşünürdük ki, qayıdar. Mehdi üçün bir Quran məclisi keçirdik. Bütün qohumlar, dost-taşılar gəldilər. Atam hamısına deyirdi ki, Mehdi şəhid olub, ancaq biz inanmırıdız, sağ qayıdacağına ümidimiz vardı”.

İyirmi üçüncü fəsil

Sən bir dağ olsan da, hardasa özünü, möhkəmliyini, səbirliliyini unudacaqsan. Onda özünün və ətrafının hər şeyini yaddan çıxaracaqsan, ürəyin şüşə kimi bir çırtmaya bənd olacaq, hardasa qırılacaq, boğazını qəhər tutacaq və sən ağlamağa başlayacaqsan.

Həzrət Zeynəbin zərini görmək Rəsulun qəlbi üçün bir çırtmaya döndü. İranda cəmi iki həftə davam gətirmişdi. Özü inanırdı ki, Mehdinin yoxluğu şəhadət deməkdir. Allaha şükür, ona qibtə etmiş, cəsədinin düşmən əlində qaldığına görə isə kədərlənmişdi. Onun halını görən uşaqların bir neçəsi demişdi ki, gözək, havamızı dəyişək, ya da Dəməşqə ziyarətə gedək.

Rəsulla uşaqlar ziyarət etdilər. Rəsul dodaqaltı zikir söyləyirdi. Zərihlə üz-büz oturub gözlərini ona dikdi.

"Mən bu adamın göz yaşlarını yalnız həmin gün həzrət Zeynəbin hərəmində gördüm. O, birdən-birə elə ağlamağa başladı ki, təsvir etmək mümkün deyil. Gözlərindən dayanmadan yaş axırdı, sakitcə ağlayırdı. Biz ona baxırıdıq. Zərihlə üz-üzə oturub ağlayır, yavaşca danışırdı. Bir müddət belə qaldı. Hərəmdən çıxandan sonra isə sanki başqa adam olmuşdu. Yenə Busra əl-Hərirdən öncəki ağa Rəsul kimi zarafat edir, gülürdü. Busra əl-Hərirdə dostu, qardaşı qalmış uşaqlarla danışırdı, zarafatlaşırdı. Bu əməliyyatda öz əzizinin cəsədi də qalmışdı, amma uşaqları şənləndirməkdən ötrü əlindən gələni edirdi. Mən nə qədər fikirləşirdimsə, ağlıma batmırdı; oğlunun itkin düşməsindən cəmi bir neçə gün keçirdi və bu adam dağ kimi möhkəm idi".

Rəsul Mehdinin şəhid olduğunu düşünürdü, Zeynəbsə tapşırırmışdı ki, xəstəxanaları axtarsın, bəlkə də şəhid olmayıb. Rəsul bunun gün kimi aydın olduğunu bilirdi, lakin dünya yaranandan belə olub: Bir əzizin gedirsə, gərək görəsən, qucaqlayasan, öpəsən, torpağa tapşırısan ki, getdiyinə inanasan, torpağın soyuğu ürəyindəki alovu söndürə. Bu minvalla Rəsul Zeynəbin xatirinə və ya hərdən öz beyninə də gələn xəyallarla, ağı gələn hər yerdə Mehdini axtarmağa başladı.

Zeynəbin gecəsi-gündüzü yox idi. Səbh çağında namaz qılır, gecə vaxtı Quran oxuyur, günorta zikir deyir, günbatan çağında dama çıxıb əllərini göyə qaldırır, Mehdini sağ qaytarması üçün Allaha dua edirdi.

Namazının son səcdəsində Fatimənin Rəsula danışdığını bildi. Tez qalxıb telefonu aldı.

– Necəsən? Nə oldu? Onu tapdın?

"Atam dedi ki, mən əsgərəm, hər yerə gedə bilmirəm, ancaq Mehdinin şəklini hamıya verib demişəm ki, xəstəxanaları və digər yerləri axtarırsınız. Dedi ki, onun yaralandığı yer düşmənin əlindədir, sağ olsa da, bizim xəstəxanalarımızda olmayacaq. Ancaq deyirdi ki, axtar və tap".

Rəsulun da haqqı vardı ki, kimsə ona təskinlik versin, Allahın köməyi ilə oğlunun tapılacağını desin; yaxud desin ki, müharibənin yazılmamış qanunu budur, insanlara əzab verir, ancaq sən narahat olma, biz yeri-göyü bir-birinə qatıb oğlunu ya özünü, ya da cəsədini tapacağıq. Lakin heç kim yox idi. Əslində, vardı, amma Rəsul həmişə o qədər möhkəm idi ki, heç kim onun təskinliyə ehtiyacı olduğunu düşünmürdü. Həmişə özü uşaqlara mehribanlıq edir, onları ruhlandırır.

Rəsul Zeynəblə danışandan sonra Mirvaridə zəng vurdu. Mirvarid qardaşı oğlunu çox sevirdi. Dəfələrlə onun motosikletinə minib gəzməyə getmiş, birlikdə bağda gəzişmiş, gül və meyvə toplamış,

işləmişdilər. Mehdi itkin düşəndən Mirvarid çox narahat idi, xatirələri yadına salıb ağlayırdı.

Rəsul bacısını tanıyır, həmişə qeydinə qalır, tez-tez zəng vurur, baş çəkirdi. Onun narahat olduğunu bilib tapşırırdı ki, özünə və uşaqlarına yaxşı bax.

– Mirvarid, özün necəsən?

Mirvarid yenə kövrəlib ağlamağa başladı.

– Mehdi nə oldu?

– Allah böyükdür. Darıxma. Mehdi pis yerə getməyib.

– Onu qaytar, dadaş.

"Ərim vəfat edəndən sonra Rəsulla Mehdi məni tək qoymur, çox qeydimə qalırdılar. Qardaşım hər dəfə Suriyadan zəng vuranda deyirdim ki, qayıt, daha getmə. Həmişə həyəcanlanırdım, nigaran qalırdım. Hətta digər qardaşlarımız da deyirdilər ki, daha bəsdir, arvad-uşaqlarını tək qoyma. Rəsulsa razılaşmayıb deyirdi: "Mən Allaha görə və həzrət Zeynəb üçün getmişəm. İnsanlar məzlumdurlar, müharibədən əziyyət çəkirlər. Getməliyəm. Getməyə bilmərəm". Mehdidən sonra qardaşım çox dəyişdi. Daha İranda qala bilmirdi. Onu saxlaya bilmirdik. Suriyadan gələn kimi getməyə hazırlanırdı".

Mehdi üçün hamısının ürəyi yaralıydı. Onun itkin düşməsi çox pis idi. İtkinlik – intizar və məchulluqdur, bir tükdən asılmış ümiddir, asılı qalıb əzab çəkməkdir.

Dostun dostdan ötrü ağır çəkməsi başqa bir şeydir və adamı iliyinə qədər yandırır. Fatimə dostundan ötrü çox yanır. Qəm-qüssəsi, göz yaşları, qərarlılığı bitmək bilmirdi, heç bir işə hövsələsi qalmamışdı. Həmişə evin küncündə oturub fikrə dalırdı. Başını dizlərinə qoyub gözlərini yumur, Mehdiylə bağlı bütün xatirələrini gözləri önündən keçirib birini seçirdi. Xatirələr canlanıb onu bir neçə anlığa sakitləşdirirdi. Mehdi ilə əyləncə mərkəzinə gedirdi, şeytan çarxına minirdi, əl-ələ tutub küçədə ucadan gülüşürdü və İrşad polisi onları saxlayırdı. Mehdi gitara çalır, Fatimə gözlərini yumub həzz alırdı. Bəzi xatirələr canlananda Fatimə başqa cür olurdu. Məsəl üçün, deyirdi ki, kaş filan dəcəlliyyəti etməyəydi, kaş Mehdi o qədər əziyyət çəkməyəydi; Rəsul Badruddə uşaqlara Quran oxumağı öyrədəndə qardaşını incitməyəydi; Mehdiylə Rəsul əkin sahəsində hamam tikmək üçün o qədər əziyyət çəkməyəydi və s.

"Badruddə qalanda məktəbə getmədim, çünki sahəimiz şəhərdən uzaqdaydı. Atam mənə bir tərəfində, Mehdiyə də o biri tərəfində oturdub bizə Quran oxumağı öyrədirdi. Özü Əfqanıstanda Quran dərslərinə getmişdi. Bəqərə surəsini bizə tam öyrətdi. Sübh namazından sonra üçümüz oturub Quran oxuyurduq. Mehdi yuxulu olurdu, namazdan sonra yatmaq istəyirdi. Çünki günboyu əkinçilik edir, yorulurdu. Deyirdi ki, Quranı başqa vaxt oxuyaq,

sübh çağı yox. Bəqərə surəsini bitirəndən sonra atam dedi ki, bir neçə gün istirahət edin, sonra davam edərik. Mən bir dəfə Mehdiylə dalaşdım. Fikirləşdim ki, onu necə incidə bilərəm. Bilirdim ki, səhər tezdən oyanmaqdan zəhləsi gedir. Sübh çağı atama dedim ki, mənə Quran oxumağı öyrət, yoxsa yadımdan çıxacaq. Atam Quranı gətirəndə dedim ki, Mehдини də oyat, tək oxuya bilmərəm. Atam Mehдини oyatdı. Mən onu yuxusundan etdiyimə görə sevinirdim. Quran oxumağı sevirdi, amma axşamlar oxumaq istəyirdi. Atamsa deyirdi ki, sübh namazından sonra yaxşıdır. O sonralar Mehдинin Suriyadakı işlərindən danışanda deyirdi ki, hər gün sübh tezdən Quran oxuyurmuş. Suriyaya getməzdən öncə həftədə iki dəfə Quran oxuyurdu, orada isə hər gün. Bir dəfə də Badrudda olanda atamla Mehdi hamam tikmək üçün çox əziyyət çəkdi. Əkin sahəimizin yanından bir su arxı keçirdi. Quyu suyu idi. Mehdiylə atam iki dəmir boru tapıb yerə bərkitdilər, bir taxtanı onların, birini də arxın üstünə atdılar. Biz qazanda su qaynadıb aparır, soyuq suyu da arxdan götürürdük".

İyirmi dördüncü fəsil

Rəsul telefonunun kamerasını şəhərə tərəf çevirib dedi: "Fatimə, gör bura nə hala düşüb!"

Bəzən də belə olur: Sanki kimsə birdən-birə düyməyə basır və sonra həyat dayanır, hər şey durur. Yəqin, elə buna görə deyirlər ki, müharibəyə getmiş, müharibə görmüş adamlar ayrı cür olurlar. Təhlükə yarandıqda insanlar canlarını götürüb qaçmağa məcbur olurlar; sevdikləri şəhərdə, vətəndə bir sığınacaq, bir ev tikməkdən ötrü olmazın əzab çəkmiş, özlərini oda-suya vurmuş olsalar da.

"Atam deyirdi ki, şəhərləri azad edəndən sonra suriyalıların evlərinə girəndə çox ağırlı səhnələrlə üzləşirdik. Bəzən yerdə qalmış bir gəlinlik görürdük, bəzən ocaq üstündə qalmış, bişirməyə macal qalmamış ala-çiy xörək qazanı, bəzən təzə ailə

qurmuş bəylə gəlin otağı... Deyirdi ki, hər şeylərini qoymuş, canlarını götürüb qaçmışdılar. O həmçinin deyirdi: "Bir dəfə bir boyunbağı gördüm. Üstünə "Fatimə" yazılmışdı. Çox narahat oldum. O qadın və ya qız, Allah bilir, hansı həvəslə boyunbağını almış, amma aparmağa macal tapmamışdı. Özümüzü onların yerinə qoyaq. Təsəvvür et ki, zəhmətlə tikdiyimiz evi, həvəslə aldığımız əşyaları birdən-birə qoyub qaçmağa məcbur oluruq. İnsanın evini tərk etməyə məcbur olması çox ağırdır".

"Evlərə girəndə çox acı səhnələrlə rastlaşdırdım: divarda bir uşaq rəsmi, mətbəxdə ananın hazırladığı turşu balonu, bəzən də cırılıb ətrafa səpələnmiş şəkil albomları. Bunları görmək çox ağrılıydı. Bəzən xatirə dəftəri tapırdın - bir eşq hekayəsi. O adamların dünyanın harasına getdiyi, hansı vəziyyətdə olduğu məlum deyildi. Əməliyyat zamanı evləri bir-bir təmizləyəndən sonra bəzən onlarda mövqe seçməyə, istirahət etməyə məcbur olurduq. Harda olduğu, başına hansı bəlanın gəldiyi bilinməyən on-on iki yaşlı bir qız uşağının yorğan-döşəyi döyüşçü yatağına çevrilirdi".

Rəsul müharibənin dəyişdirdiyi evləri, küçələri, xarabalıqları görəndə qalib vuruşmağa, məzlumları müdafiə etməyə daha da qərarlı olurdu. Artıq "İrana qayıt", "Mehdini orada qoydun, bəsdir", "Yaşın keçib, ora sənin yerin deyil", ya da "Kifayət qədər

vuruşmusan, daha bəsdir" kimi cümlələri bir qulağından alıb, o biri qulağından verirdi.

Rəsul məscidin dağılmış divarlarına çatanda birdən dayandı, ürəyi sıxıldı, bir neçə dəqiqə gözlərini uçquna dikib əlini qulağına apardı.

"Dərzi kursundan gəlmişdim. Atam mənimlə görüntülü əlaqə saxladı. Onu görməyimə sevindim. Narahat idi. Telefonu kənara tutdu və mən müharibədə dağılmış bir məscidin xarabalığını gördüm. Dedi ki, bu, Tədmur məscididir, gör nə hala düşüb. Çox narahat idi. Dedim ki, narahat olma, inşallah, müharibədən sonra hər şey düzələcək. Dedi: "İnşallah, düzələcək. Lakin bu küçələrdə, bu ev və məscidlərdə nə qədər arzular puç olub!" Deyirdi ki, bu evlər bəlkə də düzələcək, amma o adamlar daha heç vaxt geri qayıtmayacaqlar. Əgər qayıtsalar da, daha həmin adamlar olmayacaqlar. Onların harda olduqları belə bəlli deyil. Bu məscid də bir zaman adamlarla dolu olub, indi isə bu haldadır. Məscidin və şəhərin xarabalıqlarını görəndə ürəyi sıxılırdı. Bəzən yarısı dağılmış məscidlərə gedib yanmış və vərəqləri qopmuş Quranları yığır, hündür bir yerə qoyurmuş".

Rəsul küçənin o tərəfində uşaq bağçasının divarlarını gördü, dayanıb gözlərini ona dikdi. Dünyanın digər yerlərində olan uşaq bağçaları kimi deyildi, yanından keçən hər kəs ona baxıb gülümsəmirdi.

"Uşaq bağçası İŞİD tərəfindən qərargah kimi istifadə edilmişdi. Divarları güllədən dəlik-deşik olmuşdu. Şən rəngli divarlarına güllükdə oynayan uşaqların rəsmi çəkilmişdi. Lakin üz rəsminin çəkilməsini haram hesab edənlər onların üzlərini qaraltmışdılar. Müharibənin əlamətlərini hər yerdə görmək olurdu. Bizim Suriyaya getdiyimiz ilk günlərdə şəhərdə partlayış səsləri çox eşidilirdi. Biz bəzən bu səs-küylərdən diksinirdik, amma yerli əhali heç bir reaksiya vermirdi, sanki heç bir hadisə baş verməyib. Bəzən küçə və bazarlardakı adamları görəndə fikirləşirdin ki, bu insanlar necə də rahat yaşayırlar. İki küçə o tərəfə çevriləndə isə top, tank, istehkam və atışma görürdün. Qərribəydi! Mübaliğəsiz deyirəm; həqiqətən də iki küçə aralıda döyüş gedirdi. Şəhərdə qalıb evini tərk etməyənlər müharibə ilə belə dostlaşmışdılar. Bəzi səhnələr çox inanılmaz idi. Döyüş gedən bəzi bölgələrdə ailəvi yaşayanlar vardı. Bir dəfə Fatimiyyun uşaqları dedilər ki, yemək gətirəndə bir qədər artıq gətirim. Dedim ki, niyə? Dedilər ki, burda yaşayan ailələr üçün. Mən çox təəccübləndim. Fikirləşdim ki, məgər döyüş gedən yerdə yaşamaq olar?! Məni ora apardılar. Döyüşçülərimiz küçəyə pərdə çəkmişdilər ki, ailənin üzvləri keçəndə düşmən snayperləri onları vurmasın. Küçədə iki uşağın oynadığını, bir qoca kişinin də dayanıb onlara baxdığını görəndə çox heyrətləndim. Dedim ki, siz burda nə edirsiniz?

Ərəbcə dedi ki, bura bizim evimizdir, yaşayırıq. Dedim ki, hamı gedib, siz niyə getmirsiz? Dedi ki, mən fələstinliyəm, haram var ki, gedim?! Bizimçün bircə bura var, burda da qalmışıq. Dedim ki, uşaqlarından ötrü qorxmursan? Dedi: "Qorxuram. Keçən həftə üçyaşlı qızım snayperlə vuruldu. Onu burda dəfn etdik". İnsanlar müharibəylə belə yaşayırdılar. Biz əhali ilə dostlaşmağa çalışırıdık, onlar da bizə hörmət edirdilər. Adi döyüşçülər əhali ilə az təmasda olurdular. Bəzən bir bölgəyə hücum olurdu və əhali oradan qaçırdı. Biz də düşmənin hücumunun qarşısını almaq, onların evlərini müdafiə etmək üçün oraya girirdik. Bu, çox təkrar olunan bir səhnə idi və bu zaman döyüşçülərimiz əhali ilə üz-üzə gəlirdilər. Bəzən mühasirəyə düşmüş bir bölgəni azad edirdik, əhali bizi inanılmaz həddə yaxşı qarşılayırdı".

***

"Atam deyirdi: "Suriyanın şiələr yaşayan və bir müddət terrorçuların əlində olan bölgəsi Fatimiyyun qüvvələri tərəfindən azad olunmuşdu. Biz böyük yük maşınında camaatın arasından keçirdik. Qadın, kişi, uşaq, gənc və qocalar küçələrdə dayanıb bizə təşəkkür edirdilər. Əhali çox sevinir, bizə dua edirdi". Çox gözəl səhnələr idi! Ananın rahatlıqla uşağını qucağına götürüb səninçün dua etdiyini görmək çox sevindirici haldır. Məgər adam bundan artıq nə istəyir?!" Atam deyirdi ki, Nübl və əl-

Zəhrada ailə və uşaqlar yanımıza çox gəlirdilər. Biz onlarla çox rastlaşır, birlikdə şəkil çəkdirirdik. Onun suriyalı uşaqlarla bir neçə şəkli var. Bizə onlardan da danışdı".

Rəsulla iki döyüş yoldaşı bir küçəyə çatdı. Küçədə yeddi-səkkiz uşaq oynayırdı. Uşaqlar silahlara baxıb dayandılar. Bir neçəsi Ruhullah və Əli ilə yaşıl olardı. Birdən Rəsulun üzünə gülüş qondu, əlini cibinə saldı, bir ovuc konfet çıxarıb uşaqlara uzatdı.

– Götürün.

Özü konfet götürüb onların birinə verdi. Digərləri də götürdülər. Uşaqların biri Rəsulu başdan-ayağa süzüb silahına toxundu. Rəsul gülümsəyib ona və digər uşaqlara baxdı. Biri Ruhullah kimi onyaşlı idi, əyninə boz şort və tünd qırmızı köynək geyinmişdi, arıq ayaqları çəkəlkədən bayıra çıxmışdı. Rəsul gözlərini ona dikdi. Uşaq da Rəsula baxdı və birdən yuxarı dırmaşıb dedi: "Mən onları öldürəcəm". Gözləri düşməyə qarşı kinlə doluydu. Biri də deyirdi ki, mən əsgər olmaq istəyirəm. Bir oğlan uşağı əlini Rəsulun silahına uzatdı. Ona toxunmaq istəyirdi. Rəsul oturub ona baxdı. "Bununla şəkil çəkdirmək istəyirsən?" - deyib əllərini fotoaparat kimi gözlərinin önündə tutdu.

Rəsul döyüş yoldaşından şəkil çəkməsini xahiş etdi. Başqa bir döyüşçü ilə birlikdə uşaqların yanında oturdu, silahı bir neçə anlığa həmin uşağın əlinə verdi. Uşaq güldü. Bir dizini yerə qoydu, o biri

dizini dirək edib silahı əlləri ilə saxladı. Rəsul əlini uşağın çiyinə qoydu və şəkil çəkildi. Növbəti şəkildə Rəsul uşaqlarlaydı. O, bir əliylə silahını saxlamışdı, digər əlini uşaqların birinin boynuna dolamışdı. Digər uşaqlar da ona yapışmışdılar. Sanki min il idi bir-birini tanıyırdılar; ata-oğul idilər, qohum idilər. Bir-birinin dilini bilməyən özgə adamlar deyilmişlər kimi bir-birinin gözünə baxıb gülümsəyirdilər.

Rəsul orada kiçik-böyük, acı-şirin olan hər bir şeyə könül vermişdi. Belə ki, ailəsinə, hətta körpə oğluna sevgisi də onu fikrindən döndərüb evinə qaytara bilmirdi.

"Atam Məhəmmədəmini çox sevirdi. Hər dəfə zəng vuranda onu soruşurdu, Ruhullahla Əlinin dərsləriylə, mənim dərziyə kursu ilə maraqlanırdı. Mənə deyirdi ki, anandan muğayat ol. Hamımızı fikirləşirdi. Ancaq nə qədər deyirdiksə, qayıtmırdı".

Beləliklə, ailənin bütün israr və narahatlıqlarının sonu bir kəlməylə bitirdi. Telefondan Rəsulun səsi gəlirdi:

– Mehdini gətirməyincə İrana qayıtmayacam!

İyirmi beşinci fəsil

Rəsul "Mehdini qaytaracam" demişdi, amma qaytara bilməmişdi. Günlər, aylar bir-birini əvəz edir, verdiyi sözü yerinə yetirə bilməməsi saçını ağardırdı.

"Mehdi itkin düşəndən sonra Rəsul bir-iki həftə evində qalır, iki-üç ay Suriyada olurdu. Daha İranda qalmağa həvəsi yox idi. Bizi nə qədər sevdiyini bilirdim, amma başqa cür olmuşdu. Bir ilə yaxın ötürdü. O yenə əliboş gəlmişdi. Mehdinin nə özü qayıtmışdı, nə də cəsədi. Mən çoxlu nəzir etmişdim: namaz, oruc, salavat süfrəsi... Hərəmə gedib dua edirdim. Ümidvar idim ki, Mehdi sağ qayıdacaq. Onun şəhid olduğuna inana bilmirdim. Rəsulsa əvvəldən deyirdi ki, şəhid olub, xoş halına".

Fatimə Rəsulun Suriyadan aldığı paltarları Zeynəbə göstərdi.

– Bunlara bax!

Zeynəbin heç nəyə hövsələsi yox idi. Rəsulun qayıtdığına görə sevinirdi, əliboş gəldiyinə görə isə narahat idi. Bir il gözüyolda olmaq adamı qocaldır. Rəsul Mehдинin şəhadət fikrindən dönməmişdi, amma ailə-uşağının yanına əlidolu gəlmək istəyirdi. Odur ki, bu hal ona əzab verirdi.

"Bir dəfə Suriyada gördüm ki, ağa Rəsul çox narahatdır. Yanında oturub dedim ki, nə olub? Dedi: "Görəsən, mən harda səhvə yol vermişəm ki, şəhid olmuram? Niyə mən qaldım, Mehdi isə getdi?" Oğlunun halına qibtə edir, onun cəsədini gətirə bilmədiyinə görə ailəsinin yanında xəcalət çəkirdi".

Zeynəbin hədiyyələrə baxmağa həvəsi yox idi. Ruhullah Rəsulun aldığı maşınla oynayıb səs-küy salırdı. Zeynəb ona baxıb dedi:

– Keç otağa, səs salma, uşaq oyanar.

Zeynəbin dərdi Məhəmmədəminin oyanması deyildi. Birillik həsrət onu əldən salmışdı, heç bir səsə dözümlü qalmamışdı. Rəsula baxdı.

– Axırı nə olacaq? Bəs Mehdi...

– Allah böyükdür. Narahat olma. Bəs Məhəmmədəmin niyə bu qədər yatır? – deyə Rəsul oturduğu yerdə Zeynəbə yaxınlaşdı, Məhəmmədəminin əlindən tutdu. – Hələ bunun çirkin oğluna bax! Qəndəharlı!

- Çox da gözəldir.
- Mən göyçək idim, yadımdadır, nişanımızın sabahısı çox istəyirdin ki, sizdə qalım?
- Mən?! - Zeynəb dedi və dodaqlarına zəif təbəssüm qondu.

Rəsul başını yelləyib güldü.

– Hə, sən.

Zeynəb Məhəmmədəmini ayaqlarının üstündən götürüb yavaşca yerə qoydu.

– Heç bir-birimizlə danışırıdık ki?! Sən hardan bildin ki, mən qalmanı istəyirəm?

"Əfqanıstanlıların adətinə görə, nişandan sonra kürəkənin ailəsi gəlingilə qoyun, un, odun və digər şeylər gətirir, qız evində qonaqlıq verir. Mərəsimdən sonra kürəkənin ürəyi istəsə, bir neçə gün onlarda qalıb kömək edir. O vaxt Rəsul da bizdə qaldı. Əkinçilikdə atama kömək edir, odun toplayırdı. Lakin bir-birimizlə əsla danışmır, bir yerə getmirdik. Utanırdıq. Mən çox uşaq idim; on iki yaşım vardı. Bir gün küçədə oynayanda anam çağıraraq demişdi ki, sabah heç yerə getməzsən, evdə oturarsan. Soruşmuşdum ki, nə üçün? Demişdi ki, nişanıdır. Rəsulun da yaşı az idi. Buna görə də, iki-üç il nişanlı qaldıq, sonra toy etdik: yenə qonaqlıq verdik və mən at belində gəlin köçdüm. 1991-ci il idi. Toydan sonra çoxuşaqlı bir ailəyə gəlin köçsəm də, Rəsulun xasiyyətləri çox gözəl idi, mənim qeydimə qalırdı və mən narazılıq etmirdim".

Rəsul istəyinə nail olmuş, gözəl günləri xatırladılıb Zeynəbin üzünü güldürmüşdü. Zeynəb ayağa qalxıb mətbəxə keçdi və işə başladı.

Fatimə oturub televizoru açdı. Əli ilə Ruhullahın səsi evi bürümüşdü, Məhəmmədəminin əli hələ də Rəsulun əlindəydi. Rəsul ailəsinin yanında az qalırdı, amma həmin günlərin hər anının qədrini bilir, ailəsi ilə mehriban davranırdı.

"Mehdi itkin düşəndən sonra atam çox dəyişmişdi. Suriyaya gedəndən sonra qayıtmaq istəmirdi. Əlbəttə, bizə pis baxmırdı, sevgisi də çoxalmışdı. Oradan tez-tez zəng vurub hər şeyi soruşurdu, bizimlə çox danışdı. İranda olduğu günlərdə də çox mehriban olurdu. Lakin yanımızda çox qala bilmirdi. Biz çox israr edirdik ki, daha getməsin, amma ürəyi orda qalmışdı, bacarmırdı. Get-gedə Suriyada qaldığı müddət çoxaldı; məsələn, bir həftə İranda qalırdı, altı ay Suriyada. Əlində deyildi, bir neçə gündən sonra qayıtmaq istəyirdi. Ancaq hər gün əlaqə saxlayırıdık, görüntülü zəng vururduq, bir-birimizə şəkil göndərirdik".

Məhəmmədəmin gözlərini açanda Rəsul gülüb onu qucağına götürdü, öpəndən sonra yerə qoydu.

– Yeri, görüm necə yeriyorsən?

Məhəmmədəmin bir neçə addım atıb yıxıldı. Rəsul onu qucağına götürüb ayağa qalxdı. Məhəmmədəmin güldü. Zeynəb boşqaba bir neçə alma qoyub Rəsula gətirdi.

– Çox qala bilməzsən?

Rəsul gülüb dedi: "Yenə gəldik söhbətin əvvəlinə. Axı danışdıq ki, mənim getməyimi müzakirə etməyə!"

Zeynəb yenə fikrə getdi, bir qədər sonra Fatiməyə dedi:

– Fatimə, qalx, evi səliqəyə sal.

– İndi qalxaram. Qoy kinoya baxım.

– Yox, əvvəlcə evi səliqəyə sal, sonra nə istəyirsən, elə.

Rəsul başını çevirib Zeynəbə baxdı.

"Atam çox qayğıma qalırdı. Anama deyirdi ki, belə tələbkarlıq etsən, o da inadkarlıq edər, uşaqdır. Mənim yaşım az idi, amma yemək bişirirdim, ev işlərini görürdüm. Bəzən anamın hövsələsi olmayanda mənə çox irad bildirirdi. Atam ona deyirdi: "Mehribanlıq hər şeyi yoluna qoyar. Bir söz demək istəyəndə də mehribanlıqla de".

Bəzən də həyat belə olur: Başına o qədər dərd-qəm yağır ki, bilmirsən hansını fikirləşəsən, fikirləşəndə də heç birinə çarə tapmırsan. Buna görə də, günü-gündən daha çox dilxor olursan. Və bu zaman ətrafındakılardan səbəbsiz iradlar tutursan, dilxorluğun özünü belə göstərir.

Zeynəbin dərd-qəmləri onu elə bezdirmişdi ki, bəzən tələbkar ana olmaqla özünü rahatlatmaq istəyirdi, amma olmurdu.

Zeynəblə Fatimə mübahisə edərkən Rəsulun telefonu çaldı. Məhəmmədəmini Zeynəbə verib otağa keçdi.

Fatimə televizoru söndürəndə Rəsul otaqdan çıxıb dedi: "Korpusdan idi. Dedilər ki, hələlik Suriyaya getməyim".

Fatimə sevincini qısa qışqırıqla büruzə verdi. Zeynəb soruşdu ki, nə üçün?

– Bilmirəm. Dedilər ki, yenə zəng vuracağıq, - Rəsul cavab verdi.

İyirmi altıncı fəsil

Bəlkə də Zeynəbin birillik dualarının, gecələr əllərini göyə qaldırmasının nəticəsi idi ki, acı intizar günləri bitsin və oğlu qayıtsın.

Rəsul səhərədək fikrə getmiş, yatmamışdı. Ona demişdilər ki, hələlik İranda qalsın. Demişdilər ki, Busra əl-Hərir əməliyyatında şəhid olanların bir neçəsinin cəsədi gəlib, onlara baxmaq və lazım olsa, analiz vermək üçün gözləsin.

Rəsul yenə qəm-kədərini içinə atmış, Zeynəblə uşaqlara heç nə deməmişdi. Fikirləşmişdi ki, hələlik heç nə bəlli deyil, bəlkə Mehдинin cəsədi onların arasında olmayacaq; bəlkə də olacaq, amma kimliyini təyin etmək mümkün olmayacaq. Min cür belə “bəlkə” fikirləşmiş, qərara gəlmişdi ki, dəqiq

bilinənədək heç nə deməsin və yaralarını təzələməsin.

Zəngi çalınan kimi Rəsul telefonu götürüb dama qalxdı. Fatimənin gözü atasında idi. Onun ardınca gedib pilləkəndə dayandı, qulaqlarını şəkləyib atasının danışığını dinlədi. Atasının sözlərini ölçüb-biçəndən sonra gözlərindən yaş axdı. Rəsul pilləkəndən enəndə qarşısında dayandı.

– Kim idi? Nə deyirdi?

Dostlarımdan biri idi. Heç nə. Hal-əhval...

Fatimə atasının əlini tutdu.

– Mən eşitdim. Düzünü de, ata.

Rəsul əlini Fatimənin çiyinə qoyub dedi: "Hələ heç nə məlum deyil. Deyirlər ki, cəsədlərə baxmağa gedim. Hələlik anana heç nə demə, halı pis olar".

Fatimənin dizləri boşaldı, əlini divardan tutdu.

"Atam da bir qədər pərişan olmuşdu. Biz hələ də Mehdinin sağ qayıdacağına ümid bəsləyirdik. Bir ildən sonra bu xəbərin verilməsi çox pis oldu. Ağlayıb atama dedim ki, məni də apar. O isə razılaşmayıb dedi ki, bir xəbər olsa, zəng vurub deyəcəm. Halım çox pisləşmişdi".

Fatimə ağlaya-ağlaya dedi: "Onda ananı apar".

Rəsul qapıya yaxınlaşdı.

– Hələlik ona heç nə demə.

Fatimə onun ardınca getdi, həyəət qapısının önündə gözlərinin içinə baxıb dedi:

– Ata, qoy biz də gələk... sən Allah...

Rəsul başını aşağı saldı.

– Gəlib nə görmək istəyirsiniz? Bir ovuc sümük?!

Fatimə pilləkəndə oturub zar-zar ağlamağa başladı. Ürəyi yandı. Anbaan zəhmətini çəkib böyütdüyü gənc oğlu haqda elə danışmaq bəlkə də Rəsula daha çox əzab verirdi. İş elə gətirmişdi ki, Rəsul, ağ parçada bir neçə sümük göstərib, "Oğlundur" deyiləcəyini düşünürdü.

Zeynəb otaqda Məhəmmədəmini yatırırdı, bayıra çıxanda Fatimənin islanmış üzünü görüb çox həyəcanlandı. Nə baş verdiyini soruşana qədər Fatimənin özü dilləndi.

– Ana, atam cəsədlərə baxmağa getdi.

"Anam da pərişan oldu. Atamın hara getdiyini bilsəydik, biz də gedərdik. Dözə bilmirdik. Hər saniyə ağır keçirdi. Tez-tez atama zəng vururduq, o isə cavab vermirdi".

Telefon Zeynəbin əlindəydi; ağlaya-ağlaya zəng vururdu. Fatimə də qonaq otağında oturub ağlayırdı. Ürəklərində tufan vardı, hər saniyə onlar üçün min saat kimi keçirdi. Rəsul bir il öncə Mehdiinin əşyalarını Suriyadan gətirib demişdi ki, itkin düşüb, ancaq mən şəhid olduğuna əminəm. O, əvvəldən oğlunun Busra əl-Hərir şəhidlərindən olmasını istəyirdi, əsir və yaralılardan yox. Zeynəblə Fatimə bunu Rəsuldan eşidib bir il ağlamışdılar, amma Zeynəb ürəyində Mehdiinin sağ olduğuna ümidvar idi. İndi isə yaraları təzələnmişdi. Sanki birinci gün

idi, Rəsul Mehдинin düşmən əlində qalmasını söyləyirdi. Zeynəb sızlaya-sızlaya dua edirdi.

"İki-üç saat atamdan xəbərimiz olmadı. Çox narahat idik. Hər an xəbər gözləyirdik. Sonra zəng vurub dedi ki, taksi çağırın, tez gəlin. Səsindən sevinənə oxşayırdı. Dedim ki, nə olub? Mehdi də gəlib? Dedi ki, gəlin, özünüz baxın. İnanmayacaqsınız". Biz maşın çağırıb tez Behiştə-Məsumə məzarlığına getdik. Mən, anam və Əli getdik, Məhəmmədəminlə Salehəni evdə Ruhullahın yanında qoyduq. Qonşuların ikisi bizi küçədə görüb hara getdiyimizi bildi, dedilər ki, biz də gəlirik. Çoxalib üç-dörd maşın olduq".

Zeynəb o qədər həyəcanlıydı ki, səbri tükənirdi. Məzarlığa çatana qədər beynindən min cür fikir keçmiş, Mehdiyi min formada təsəvvür etmişdi. O xəyalların hamısı dünyanın bütün qorxuları qədər böyüyüb başına uçurdu. Bir gün Mehdiyi görmək üçün bu qədər qorxacağı isə, yatsaydı, yuxusuna girməzdi.

"Mən çox həyəcanlı idim; çox! Fikirləşirdim ki, Mehdiyi cəsədi qorxunc olsa da, təbiidir. Çünki bir il ötüb. Fikirləşirdim ki, çürüyüb, ondan bir şey qalmayıb; ya da tanınmaz hala düşüb. Mehdiyi elə görəcəyimdən qorxurdum. Bütün bu fikirlər içində tabuta çatdım".

"Busra əl-Həriri şəhidlərinin cəsədləri birinci dəfə 2015-ci ildə, əməliyyatdan bir neçə ay sonra düşmən

cəsədləri ilə dəyişdirildi. Biz onda 34 cəsəd alıb Dəməşqdə bir xəstəxananın morquna apardıq. Hər gün gedib cəsədləri müəyyən edir, nişanlarını axtarırdıq. Yadımdadır, açdığım ilk cəsəd Şəhid Hadi Kəcbafın cəsədi idi. Cəsədləri döyüşçü nişanları və DNA testləri ilə müəyyən edib ailələrinə verirdik. Mehdi dəyişdirilən son cəsədlərdən idi. Şəhid Malamiri, Şəhid Badpa, Şəhid Adinə və başqa bir neçə şəhidin cəsədi isə hələ də tapılmayıb. Bəzi cəsədlərin vəziyyəti çox acınacaqlı idi; şəhadətdən qabaq onlara işgəncə vermişdilər. Bəzi cəsədləri selofana büküb dəfn etmişdilər, cəsədlər bişmişdi, kimliyini təyin etmək olmurdu. Şəhidlərin çoxu DNA testi ilə tanındı. Mehdinin cəsədi 2016-cı ilin aprelində İrana qayıtdı. Mən Mehdinin Busra əl-Hərir şəhidlərindən olduğunu bildiyimə görə ehtimal edirdim ki, onun cəsədindən heç nə qalmayacaq".

İyirmi yeddinci fəsil

Zeynəb Behiştə-Məsuməyə çatmışdı, amma hələ də istəyirdi inansın ki, nə şəhadət olub, nə də cəsəd var. Bir il özünə ümid vermişdi, indi bütün ümidləri puça çıxırdı və bunu qəbul etmək istəmirdi.

Behiştə-Məsumə məzarlığında demişdilər ki, Mehдинin cəsədi bu tabutdadır. Zeynəbin əl-ayağı əsmiş, yenə bir neçə sümük parçası görəcəyini düşünüb ağlamağa başlamışdı.

"Mehдинin cəsədini bir neçə döyüş yoldaşıyla birlikdə Qumda təhvil aldıq. Biz çox şəhid görmüş, mübadilə etmişdik. Bu şəhid isə başqaydı, ona Allahın xüsusi lütfü şamil olmuşdu. Mehdi yeganə şəhid idi ki, cəsədini təhvil alandan dəfnə qədər yanımızda kamera vardı və çəkiliş edirdik. Biz təxminən sağlam bir cəsədlə rastlaşmışdıq. Cəsəd

çox təmiz idi. Hətta mən şübhəyə düşüb həmin anda Tehranla əlaqə saxladım, dedim ki, səhv olub, bizə başqa bir cəsəd vermisiniz. Onlar dedilər ki, yox, biz əminik. Ağa Rəsul onun Mehдинin cəsədi olduğunu təsdiqləyib Allaha şükür etdi. Ancaq anası əvvəldə qəbul etmirdi, deyirdi ki, bir ildən sonra cəsəd necə sağlam qala bilər. Əlbəttə, üzü azca dəyişmişdi".

"Qorxa-qorxa tabuta baxdım. Sağlam cəsəd gözləməirdim. Buna görə əvvəlcə onun Mehdi olduğuna inanmadım. Sonra yavaş-yavaş inandım. Üzünə baxanda bir anlığa elə bildim ki, Mehdi də mənə baxır. Onun baxışını, həqiqətən, hiss etdim. Az-maz dəyişmişdi, amma ümumilikdə sağlam idi. Saçı da olduğu kimi qalmışdı. Yalnız dərisi bir qədər nazıqlaşmış, gözləri çökəyə düşmüşdü. Üzü eləydi ki, sanki yatıb. Gözləri azca aralı qalmışdı. Ön dişləri də azacıq görünürdü, sanki gülümsəyirdi. Rəssul dedi: "Allaha şükür ki, oğlum Allah yolunda getdi". O, möhkəm idi, ancaq mən dözə bilmirdim".

"Atam narahat idi, amma ağlamırdı. Deyirdi ki, böyük oğlum idi, onu çox istəyirdim, amma getdiyi yol yaxşı yoldur. Tez-tez Allaha şükür edib deyirdi: "Allaha şükür! Üzümü ağ etdin, oğul! Bu cəsəddən məlumdur ki, Allahın sənə lütfü var". Mehdi çox da qatı dindar deyildi. Cəsədi görəndə təəccübləndik, sağlam olduğuna görə sevindik, daha aramızda olmayacağına görə isə narahat olduq. Çox qərribə

haldaydıq. Anam huşunu itirdi. Mehdinin cəsədi 6 aprel 2016-ci ildə dəfn olundu".

Dünyanın ən ağır yükünü Rəsul öz çiyində daşıyırdı. O, qohumlara, dost-tanıslara zəng vurmalıydı. Hamı məsələdən xəbərdar idi, amma həmin bir ildə inanmaq istəməmişdilər.

Rəsul xəbəri Mirvaridə söyləyəndə bacısı özünü vurub ağlamağa başladı. O, qızlarını hazırlaşdırıb Kaşandan Quma gəlincə Mehdinin cəsədi İmam Həsən Əsgəri (ə) məscidinin önündən həzrət Məsumənin hərəminə aparılmış, sonra isə Behiştə-Məsumə məzarlığına gətirilmişdi.

"Mehdinin cəsədini məzarın yanına qoydular. Mən kəfəni bir də açıb ona baxdım, üzündən öpdüm. Xalası və bibisi gələnə qədər artıq qəbrə qoymuş, amma hələ üstünə torpaq tökməmişdilər. Onlar da Mehdinin üzünü görmək istəyirdilər, ancaq olmadı. Mən Mehdinin böyüyənə qədər hər anını yada salıb yanırıdım. Mehdi mənə çox yaxşı oğul olmuşdu, heç vaxt hörmətsizlik etməmişdi, həmişə qeydimə qalmışdı. Bacı və qardaşlarıyla da mehriban idi. Ailəsi üçün əlindən gələni edirdi. Evdə heç nəyə irad bildirmirdi, heç bir xərəyi və ya başqa bir şeyi pisləməirdi. Uşaqlar kiçik olanda evdə mənə kömək edirdi. Mən ona qarşı hirsələndiyimi xatırlamıram. Yalnız bir dəfə, Suriyaya getməzdən bir qədər öncə gecə evə gəlməmişdi..."

"Qardaşım gecəni dostugildə qalmışdı. Səhər çağı gələndə anam dedi ki, gecə niyə evə gəlmədin? Gülüb dedi: "Niyə narahatsan, mənim anam? Dostumgildəydim. Əvvəl idmana getdik, sonra da gec oldu. Dostum dedi ki, qal. Mən də yorulmuşdum, qaldım". Anam yenə hirsələ dedi ki, gərək gələydin. Mehdi heç vaxt anamla mübahisə etmirdi, gülə-gülə cavabını verirdi. O qədər gülüşlə, mehribanlıqla cavab verdi ki, axırda anam sakitləşdi və bir söz demədi".

Zeynəb Mehдини öpüb qucaqlamış, onunla vidalaşmışdı. Son vida çox önəmliydi. Hər şeydən çox Zeynəbin qərarlılığını azaldır, onu sakitləşdirirdi. Bu, od üstündə su, yara üstündə məlhəm və tufandan sonrakı sakitlik kimi idi.

Mehdinin gəlişi ilə sanki Rəsulun bütün qəm-qüssələri bitmişdi. Mehdi üçün sevinirdi, özü üçün isə narahat və həyəcanlı idi.

"Mehdinin cəsədi dəfn ediləndən sonra atam daha da qərarlı oldu. Hətta onun qırxına qədər gözləyə bilməyib Suriyaya getdi. Ondan sonra Suriyada qalma müddəti daha da uzandı. Artıq tez-tez gəlmirdi. Hamımız bilirdik ki, öz əlində deyil, İranda qala bilmir. Mehdi Suriyaya gedəndən sonra birlikdə video çəkib bizə göndərmişdilər. Atam orada demişdi: "Biz Mehdi ilə bir yarışa girmişik. Görək kim qalib gələcək".

"Mehdi həm mənimlə, həm də Rəsulla səmimi idi. Mən onun şəhadətini çox çətinliklə qəbul edə bildim. Bəzən indi də ürəyim odlanır, ağlamaq istəyirəm, amma ağlamıram, öz-özümə deyirəm ki, Mehdini Allah üçün vermişəmsə, narahat olmamalıyam. Özümə belə təskinlik verirəm. Allahı və həzrət Zeynəbi xatırlayıb sakitləşirəm. Allahdan istəyirəm ki, özüm və digər uşaqlarım da həmin yolla gedək".

"Mehdi ilə gül yığmağa gedəndə deyirdi: "Bibi, mən burda çox qalsam, bir-iki ay qalacam. Sonra gedəcəm və daha məni görməyəcəksən". Deyirdim ki, hara gedəcəksən? Deyirdi ki, gedəcəm də. Suriyaya getmək istəyirdi, amma heç kəsə demirdi".

İyirmi səkkizinci fəsil

Fatimiyyun döyüşçüləri üçün Busra əl-Hərir adı indi də acıdır; min il ötsə də, acılığı unudulmayan hadisədir. Yərmukda, Tədmurda, Hələbdə – harada Busra əl-Həririn adı çəkilirdisə, hamı dərin köks ötürürdü.

"Fatimiyyun uşaqları Busra əl-Hərir məğlubiyyətindən bir müddət sonra Yərmuk universitetindən Tədmura göndərildilər. O zaman Tədmur işğal altındaydı. Orada bir neçə əməliyyat həyata keçirib şəhərin yaxınlığına qədər irəlilədik. Ondan sonra Fatimiyyun Hələb vilayətinə köçürüldü. Orada böyük ərazilər işğaldan azad edildi, Nübl və əl-Zəhra kimi bölgələrin mühasirəsi yarıldı. Bu əməliyyatlarda ağa Rəsul da iştirak edirdi".

Rəsul həvəssiz halda tərənin kənarında oturmuşdu. Uşaqlar maşına minib əməliyyata yola düşdülər. İki-üç Toyota Hilux pikarı tərənin yaxınlığında dayanmışdı, hələ yola düşməmişdi. Öndəki maşının səsi gələndə Rəsul ayağa qalxdı, ətrafına baxdı və birdən axırıncı maşının arxasına hoppandı.

"Mehdi şəhid olandan sonra atamı əməliyyata aparmırdılar, deyirdilər ki, oğlun şəhid olub, sənin arxa cəbhə xidmətində olman kifayət edər. Atamsa razılaşmırdı, həmişə öndə olmaq, əməliyyatlara qatılmaq istəyirdi. Bir dəfə əməliyyata buraxılmayanda bir maşının arxasında gizlənib üstünü adyalla örtür. Əməliyyat yerinə çatanda şəxsi heyət toplaşır və komandir onlarla danışmağa başlayır. Bu zaman atam bayıra çıxır. Komandir hirsənib deyir ki, sən burda nə edirsən; bu saat səni geri göndərəcəm. Atam deyir ki, mən Suriyaya vuruşmağa gəlmişəm, geridə oturmağa yox".

Rəsula nə qədər maneçilik törədirdilərsə, xeyri olmurdu, özünü bir yolla irəli çatdırırdı. O, 23 mm çaplı hava hücumundan müdafiə qurğusuyla işləməyi öyrənmişdi və daşıyıcı bölmədə xidmət edirdi. Buna baxmayaraq, hamı çalışırdı ki, əməliyyatlarda iştirak etməsin.

"Mən bir dəfə Tədmurda ağa Rəsulu gördüm. Daşıyıcı bölmədə pulemyotçu idi. Hətta sürücü və köməkçi də deyildi, pulemyot arxasından atəş açırdı.

Həm də o qədər dəqiq atəş açırdı ki, adam həzz alırdı. Gənc döyüşçülərin bir çoxu hədəfi onun kimi vura bilmirdi. O, əməliyyatda olanda şən əhval-ruhiyyəsiylə seçilirdi. Sonra birlikdə Hələbə getdik".

***

Rəsul və Fatimiyyun uşaqlarının bir qrupu Ramusə bölgəsindəki bir qəsəbədə binalara yerləşmişdilər. Onlar bir-iki gün yox, bir neçə ay həmin binalarda qaldılar. Çünki düşmən düz qarşılarında, qəsəbənin o tərəfindəki binalarda mövqe seçmişdi.

Bir neçə ay döyüşdə olsan, düşmənlə arandakı məsafə yalnız böyük bir küçədən ibarət olsa, hər şey fərqli olacaq. Gərək hər an diqqətli olasan. Bu zaman həyatın olur döyüş həyatı və sən bu həyatın hər bir şeyinə uyğunlaşmalısən. Gərək özünü qoruyub gündüzlər evdən çıxmıyasan; çıxsan da diqqətli olasan ki, hər an o tərəfdəki binalardan atəş açsınlar. Gərək fikirləşsən ki, düşməndən aralıda yol getsən də, hər an yeraltı bir tuneldən iki əl çıxıb ayaqlarından yapışa bilər. Gərək döyüş həyatında nə etməli olduğunu biləsən; hərçənd, əsəblərin pozular, hövsələni tükənər, bəzən qərara gələrsən ki, bütün yorğunluğunu əlinə keçmiş bir meqafonla çıxarasan; qışqırıb söyəsən, ağzına gələni deyəsən və yenə hamının üzünü gülsün, əhval-ruhiyyələri şən olsun.

"Düşmən siçan kimi torpağı qazıb yeraltı tunellər çəkmişdi. Onlar binalardan əlavə, qazdıqları

yerlərdən də atəş açır, tunellər vasitəsi ilə bizim tərəfə keçə bilirdilər. Bizim uşaqlarımız gündüz əməliyyata başlaya, bayıra çıxma bilmirdilər. Çünki düşmən qarşıdan görürdü. Getdiyimiz yerlər çox məhdud idi və sürətlə keçməli olurduq. Dörd nəfər bayıra çıxıb bir yolla gedəndə birdən üç nəfər olurdular, sonra isə iki nəfər. Bəzən qərribə səhnələr görürdük. Yaxınlıqda Hələbə gedən bir avtoban vardı. Bir dəfə oradan keçəndə başsız bir bədən gördük. Hər gün döyüşürdük. Ağa Rəsul da bizimlə idi".

Uşaqlar binaların arxasında uzanmışdılar. Düşmənlə döyüş nəfəslərini kəsmişdi. Bir neçəsi vurulmuşdu. Heç kimdə həvəs qalmamışdı. Rəsul divara söykəyib telefonundan Aşura ziyarətnaməsini oxuyurdu. Uşaqların biri yanından keçib yavaşca çiyinə vurdu.

– Bu qədər Aşura ziyarətnaməsi oxuma, şəhid olarsan ha! Gəl, günah edək: yalandan, qeybətdən...

Rəsul başını qaldıraraq gülümsədi və yenə oxumağa davam etdi. Birdən səsucaldandan bir səssizlik eşitdi.

"Fikirləşdim ki, bir iş görüm, uşaqlar gülüb ruhlansınlar. Yanımda bir meqafon vardı. Onu uşaqlara verdim. Hərəkət bir söz deyirdi. Gülməli sözlər danışır, ədə çıxarır, yeni öyrəndikləri ərəbcə söyüşləri təkrarlayırdılar. O qədər danışdılar ki, əhval-ruhiyyələri yüksəldi. Sonra uşaqların biri meqafonu alıb farsca söyməyə başladı.

Uşaqlarımızdan ikisi dünən o tərəfdə qalmışdı, onları çıxara bilmədiyimizə görə çox hirsli idik. Komandirimiz də ordaydı. Ağa Rəsul yaxınlaşıb söyüş verənə dedi: "Komandirin yanında belə danışma, ayıbdır". Uşaqlar çox sadə və iddiasız, bəzən də çox məzlum idilər. Bir dəfə düşmən uşaqlarımızdan birini tutmuşdu. Ağa Rəsulla və başqa bir neçə nəfərlə birlikdə ona doğru qaçdıq. Biz çatan kimi düşmən onu buraxıb qaçdı, amma o müddətdə döyüşçümüzün şah damarını kəsmişdi. Həmin döyüşçü şəhid oldu. Çox acı səhnəydi".

Həmin günlər, yəqin ki, Rəsul və digər uşaqlar üçün rahat günlər deyildi. Ardıcıl döyüşlər, daim müharibənin içində olmaq deyiləsi və yazılası bir şey deyil.

"Uşaqlar binaların arxasında mövqe seçib atəş açırdılar. Binaların bir hissəsinin önündə torpaq istehkam qurmuşdular. Rəsul və daşıyıcı taqım istehkamın yanından qarşıdakı üç binaya doğru atəş açırdılar. Bizə doğru ən çox atəş oradan gəlirdi. Uşaqların bir qismi küçədən keçib düşmənin içinə girmişdilər. Bir neçə saat hamı vuruşdu. Uşaqlar işlərini görüb qaça-qaça geri qayıdırdılar. Bu zaman ağa Rəsul düşməyə doğru atəş açıb uşaqları qoruyurdu".

Onlar sürətlə qaçırdılar, amma güllələr daha sürətli idi. Uşaqların biri düz küçənin ortasında

vuruldu. Öndəki uşaqlar qayıtmaq istədilər, amma mümkün olmadı. Yerdən-göydən güllə yağdı.

Rəsul hündür binaya baxdı. Tez maşının arxasından enib əlini həmin yaralı döyüşçüyə tərəf uzatdı və sürücüyə dedi:

– Bu tərəfdən get. Elə et ki, mən o binanı görüb atəş açım və bir zirehli maşın tez o uşağı geri gətirsin.

Rəsul həmin bir neçə dəqiqədə çox narahat idi, yaralı döyüşçünü gətirməkdən ötrü özünü oda-suya vururdu. Bərkə də onun yerində kim olsaydı, Mehдинin və dostlarının Busra əl-Hərirdə qalması kimi bir təcrübə yaşasaydı, o yaralının düşmənin yaxınlığında qalmasına dözə bilməzdi.

"Ağa Rəsul maşınla küçənin ortasına, yaralı döyüşçünün yaxınlığına kimi getdi. Maşın dayanan kimi tez atəş açmağa başladı. Bir binanı nişan almışdı. Pulemyotun 23 mm uzunluğunda güllələri binanın yuxarı hissəsini uçurdu. Ağa Rəsul düşmənin başını qarışdırdığı zaman bir zirehli maşın döyüşçüyə yaxınlaşdı, onu mindirib apardı. Ağa Rəsul çox sevindi. Onu nə vaxt döyüş yerində, maşının üstündə görürdümsə, şən idi. Fatimiyyunun İmam Hüseyn (ə) briqadası Ramusədə bir neçə əməliyyat həyata keçirdi. Axırda silahlılar dövlətə təslim oldular. Qaçan da çox oldu. Son günlərdə bir neçəsi təslim olmaq bəhanəsi ilə intihar əməliyyatına cəhd etdi, amma müvəffəq olmadılar. Ramusə azad

ediləndən sonra Hələbə və Dəməşqə gedən avtoban açıldı. Biz də çoxlu şəhid verdik".

İyirmi doqquzuncu fəsil

Zeynəblə uşaqların darıxdırıcı və həyəcanlı günləri bitmiş, Rəsul yenə ailəsinin yanına dönmüşdü. Yenə bütün fikir-zikri ailəsindən ibarət olmuşdu. İranda qaldığı bir həftədə onların problemlərini həll etməkdən, bir neçə aylıq yoxluğunun əvəzini çıxmaqdan ötrü özünü oda-suya vururdu.

Mətbəxə girib ətrafa baxdı. Fatimə o tərəfdən atasını görüb dilləndi:

- Nə istəyirsən, ata?
- Günorta yeməyi.
- Ana yoxdur, günorta yeməyimiz də yoxdur, - deyə Fatimə güldü.

Rəsul şkafın qapısı açdı.

– İndi gör sənə necə yemək bişirəcəm! Milli xörəyimiz bolanı ilə aran necədir?

Fatimə sevinib mətbəxə keçdi, soyuducunun qapısını açıb dedi:

– Ax! Olmayacaq! Göyərtimiz yoxdur.

Rəsul şkafdan unu çıxarıb mətbəx mebelinin üstünə qoydu.

– Onda busraq hazırlayırıq, göyərtiyə də ehtiyac olmaz.

– Bacarırsan?

Rəsul güldü, “İndiyədək bişirməmişəm, amma gör sənə necə busraq bişirəcəm!” – deyib un paketini birdən qaldırdı.

"Paket cırıldı və hər yer una bələşdi. Xəmir edincə bütün mətbəxi bir-birinə vurduq. Şəkərin miqdarını da bilmirdik. Axırda çox vurduq, yeyəndə adamın ürəyi bulanırdı. Yağı tavada qızdırıb içinə bir neçə yumru xəmir atdıq".

Fatimə tavada qızaran xəmirələrə baxıb dedi:

– Bunlar niyə belə oldu? Heç busraqa oxşamır.

– Balaca-balaca olanda yaxşı çıxmır. Qoy xəmirin hamısıyla böyük bir busraq düzəldim.

Fatimə çiyini çəkdi. Rəsul xəmirin hamısını əli ilə podnosda yayıb tavaya atdı.

– Bu, yaxşı olacaq.

Ruhullah otaqdan çıxdı, qızarmış xəmirləri görüb sevindi.

– Bəh-bəh!

Rəsul bir tikə qoparıb Ruhullaha verdi. Ruhullah isti-isti ağzına qoydu, sonra çətinliklə udub dedi: "Çox bərkdir".

– Çox da yaxşıdır, - deyə Fatimə də ağzına bir tikə qoydu və dərhal Rəsula baxdı. – Düz deyir, yemək olmur.

Rəsul gülməyə başladı. Fatiməylə Ruhullah da gülüşdülər. Əli mətbəxə gəldi.

– Buranı niyə bu hala salmışız?!

"Çox pis bişirmişdik. Amma doyunca gülüşdük. Atamın hazırladığı böyük xəmirin ətrafı qızarmış, ortası çiy qalmışdı. Atam onu əlində tutdu, biz də videoya çəkdik. Günorta yeməyinə yumurta yedik, sonra mətbəxi səliqəyə saldıq. Busraqları mətbəxdəki quru çörək torbasına tökdük. Anam gəlib torbanı görəndə israfçılıq etdiyimizə görə bizi danladı".

Qapının zəngi çalınanda Əli qalxmaq istədi. Rəsul əlini onun çiyinə qoyub dedi: "Otur, mənimlə işləri var".

Rəsul qonaq otağının qapısını bağlayıb dəhlizə keçdi. Bir kişinin "Ya Allah" səsi gəldi. Bir qədər sonra Rəsul evə qayıdıb Zeynəblə Fatiməyə dedi: "Qonaq gəlib. Yuxarıdakı otağa apardım. İki çay..."

Zeynəb dedi: "Qonaq?!"

Rəsul yavaşca dedi: "Elçidir. Mirvarid üçün".

Zeynəblə Fatimə bir-birinə baxdılar. Rəsul yuxarıdakı otağa keçdi. Fatimə yavaşca gülüb dəhlizə tərəf getdi.

– Qoy görüm bibimin elçisi necə adamdır.

"Atam hamını fikirləşirdi, hamının qeydinə qalırdı. Həmin elçinin də yaxşı adam olduğunu deyirdi. Bibimlə danışmaq istəyirdi. Əri öləndən sonra digər qohumlar onun yenidən ailə qurmasına qarşı çıxır, bunu ayıb bilirdilər. Atamsa deyirdi: "Hər kəsin öz həyatı var. Camaat fikirləşmir ki, gənc bir qadın təkbaşına iki uşaqla nə edir, nə yeyir, nə geyinir..." O deyirdi ki, izdivac Peyğəmbər (s) sünnəsidir. Bunu nə Allah qadağan edib, nə də elçisi. Mirvaridin yenidən ailə qurmasında heç bir problem yoxdur. Bunu bibimin evlənməsinə etiraz edən adamlara deyirdi. Onlarsa razılaşmayıb atama deyirdilər ki, sən səhv edirsən. Atam bibimlə danışmaq üçün Kaşana getdi. Bibim deyirdi: "Qəribədir ki, mənim yenidən ailə qurmağıma hamı etiraz edir, ancaq Rəsul razıdır". O deyirdi ki, Rəsul mənim yorğunluqlarımı başa düşür, ağır maddi durumdan əziyyət çəkdiyimi bilir".

Mirvaridin qızı Rəsulun dizi üstə oturdu. Rəsul onun saçını tumarladı, çantasından bir yaylıq çıxarıb ona verdi.

– Gör xoşun gələcəkmi? Suriyadan gətirmişəm ha.

Zəhra gülüb yaylığı aldı. Tez qalxıb başına bağladı və güzgünün önündə dayandı. Mirvarid dedi: "Niyə hər dəfə gələndə bizimçün zəhmət çəkirsən?"

– Yaxşı, fikrin nədir?

– Mən səndən və digər qardaşlarımdan utanıram. Neçə ildir belə yaşayıram, qalanını da yaşayaram.

– Sən utanacaq bir iş görmürsən. Hamı öz həyatını düşünür. Sən də özünü və uşaqlarını fikirləş. Söz-söhbət həmişə var, gərək əhəmiyyət verməyəsən.

– Çayın soyudu, - deyə Mirvarid çayı Rəsula yaxınlaşdırdı.

Rəsul dinməyib fikrə getdi. Stəkanı əlinə götürüb dedi:

– Bacı, sən cənnətə gedəcəksən.

– Mən?!

"Rəsul vəziyyətimə görə narahat idi. İstəyirdi ki, təklikdən çıxım, rahat yaşayım. Hər dəfə Suriyadan gələndə Kaşana gəlib bizə baş çəkirdi. Mənə deyirdi ki, bacı, sən cənnətə gedəcəksən. Deyirdim ki, nə üçün? Deyirdi: "16-17 ildir bir xəstə uşağa qulluq edirsən, daha heç bir günahın qalmayıb. Özün işləyir, zəhmət çəkir, uşaqlarını böyüdürsən, təkbaşına çox əziyyət çəkirsən. Bu qədər əziyyətə görə Allah bütün günahlarını bağışlayacaq". Deyirdi ki, mənim üçün də dua et".

Mirvarid dedi:

– Mən dua edir?! Gərək sən mənimçün dua edəsən.

– Dua et ki, mən şəhid olum.

Mirvaridin ürəyi çəkildi, yaşarmış gözlərini Rəsula dikdi.

– Hələ Mehdinin matəmindən çıxmamışıq. Dua edim şəhid olasan?!

"Ona dedim ki, daha bəsdir, oğlun şəhid olub, özün də bu qədər gedib hərəmi müdafiə etmisən. Daha kifayət edər. Sən Allah, qurtar və ailənin yanına qayıt. Dedi ki, mən Mehdini tək qoya bilmərəm. Dua et, arzuma çatıb şəhid olum. Mən çox ağladım, yalvarıb dedim ki, belə eləmə, daha getmə".

Rəsul qalxıb otağın yuxarı başına keçdi, bacısının xəstə qızı Fatimənin yatağının yanında oturdu, əlini tutub onu əzizlədi. Fatimənin gözləri yuxarı dikilmişdi, heç nə etmirdi. Rəsul əyilib onun başını öpdü. Mirvarid toxucu dəzgahın arxasına keçdi. Rəsul dedi: "Son cavabın nə oldu? Deyim gəlsin, danışasız?"

Zəhra otağın qapısını açdı.

– Dayı, gedək həyətdə oynayaq?

Rəsul gülümsəyib başını yellədi.

Otuzuncu fəsil

Uşaqlar yatmağa hazırlaşırdılar. Rəsul mili və önündəki parçaları götürüb bayıra çıxdı, yerdə oturub ələm düzəltməyə başladı. Məhərrəmlik yadına düşmüşdü: əzadarlıq, rövzəxanlıq, sinə vurmaq... Bəlkə də Mehdinin səsinə eşitmək istəyirdi. Telefonunu çıxarıb oğlunun mərsiyə videosunu tapdı. Bir qədər baxıb telefonu torpağın üstünə qoydu. Mehdinin səsinə eşidirdi. Gümüşü metal əli milin üstünə bərkidib baxdı.

Maşın səsi gəldi. Başını səşə tərəf çevirəndə dodaqlarına təbəssüm qondu. Yerindən qalxıb maşına yaxınlaşdı.

- Kaş Allahdan daha çoxunu istəyəydim!
- Nə istəmişdin? - Sükanın arxasındakı döyüşçü dilləndi.

– İmam Hüseyin (ə) briqadasının uşaqları həmişə məşğul olmalıdırlar. Bizi belə bekar qoymayın: mərasim, əzadarlıq, məddahlıq...

Məddahla döyüşçü bir-birinə baxdı. Döyüşçü dedi: "Qoy gedim, görüm içəridə nə var, nə yox".

"Həmin axşam Hamid Bafəndə ilə başqa bir yerə gedəcəkdik. Səsucaldanları maşının arxasına qoymuşduq. Bir qədər gedəndən sonra gördük ki, benzinimiz yoxdur. Biz də İmam Hüseyin (ə) briqadasının uşaqlarına baş çəkdik. Bəzən mərasim və əzadarlıqlarda onlarla görüşürdük, bəzən də proyektoru aparıb onlara film göstərirdik. Ağa Rəsul həmişə Hamidə deyirdi ki, bizim uşaqlarımızın yanına tez-tez gəlin.

Həmin gün içəri girdik. Gördük ki, uşaqlar yatırlar. Münasib zaman deyildi. Briqada komandiri də dedi: "Olmaz. İndi uşaqların istirahət vaxtıdır. Bu vaxt mərasim keçirsək, nəinki qatılmazlar, hətta acıqları da gələr".

Biz getmək istəyəndə ağa Rəsul qoymadı. Dedi ki, mən düzəldəcəm, heç kəs də narahat olmayacaq. Gedib zarafat və gülüslə bir-bir uşaqları mərasimə qaldırdı. Kazarmanın bu başından o başına bütün uşaqlar cərgəylə düzüldülər. Heç kim narahat görünmürdü. Bütün uşaqlar onu çox istəyirdilər. Səbirli idi, qoca-cavan bilmirdi, hamıya qaynayıb-qarışırdı. Həmin axşam yaxşı məclis keçirdik. Hamid gözəl səsi ilə mərsiyələr oxudu. Allah rəhmət eləsin,

o da şəhid oldu. Əfqanıstan mədəniyyətində ələmin xüsusi yeri var. İnsanlar ona çox inanırlar. Ağa Rəsul düzəltdiyi ələmi də gətirmişdi. Onu qaldırıb dedi: "İstəyirəm Fatimiyyunun ələmdarı olum və son damla qanıma qədər hərəmi müdafiə edirəm". Axırda ələmlə şəkil də çəkəndilər".

***

Rəsul silahlarını təmizləyib pikapın arxasından yerə hoppandı. Daşıyıcı bölmədə işləməyi sevirdi; silahları təmizləməkdən tutmuş təhlükəli döyüş zamanı pulemyot arxasında oturmağa qədər hər şeyindən xoşu gəlirdi. Telefonunu çıxarıb Fatiməyə zəng vurdu. Fatimə Rəsulun səsini eşidib dedi: "Ata, necəsən? Xoş anamın halına, səni görəcəm".

– Nə?!

– Suriyaya gəlir. Bilmirsən?

– Nə danışırısan, Fatimə?!

"Atam Suriyadaydı. Bir gün zəng vurub anama dedilər ki, sizi Suriyaya aparmaq istəyirik, adınızı yazaq mı? Anam həzrət Zeynəbi ziyarət etməyi çox istəyirdi. Razılıq verdi. Dedilər ki, yalnız şəhid anası gedə bilər. Məhəmmədəmin kiçik idi. Anam dedi: "Mənim körpə uşağım və xəstə bir qızım var. Onları qoyub gedə bilmərəm, gərək həmişə yanlarında olum". Uşaqlarla getməsinə razılıq verdilər. Atama anamın Suriyaya getdiyini deyəndə təəccübləndi. Mən elə bilirdim ki, bunu atam xahiş edib. Çünki zəng vuran adam demişdi ki, döyüşçülər ailələrini

ziyarətə aparmağımızı xahiş ediblər. Atam çoxdan idi İrana gəlmirdi. Dedi ki, mənim xəbərim yoxdur. Çox tezliklə hər şey düzəldi, anam Salehə və Məhəmmədəminlə birlikdə Suriyaya getdi. Döyüşçülər Dəməşqin hava limanına ailələrini qarşılamağa gəlmişdilər".

Rəsulun qolları açıldı, Məhəmmədəmin onun qucağına qaçdı. Zeynəb dedi: "O qədər gəlmədin, axırda özümüz gəldik".

Rəsul Salehənin başını tumarladı, əyilib üzündən öpdü.

– Allaha şükür ki, gəldiniz. Kaş o biri uşaqlar da gələydilər!

Zeynəbin çantasını götürdü, hava limanının qapısına tərəf getdilər. Bir neçə addım gedəndən sonra çantanı yerə qoyub dayandı.

"Rəsul Məhəmmədəmini çox sevirdi. Çoxdan idi onu görmürdü. Hava limanında onu qucağına götürüb digər döyüşçülərin yanına apardı, dedi ki, bu, mənim Məhəmmədəminimdir. Görünür, dostları onu tanıyırdılar; Rəsul şəklini göstərüb barəsində danışmışdı. Dedilər ki, Mehdiyə oxşayır. Hava limanından çıxıb Mercedes Viano avtomobili ilə otele getdik. Bir neçə gün orada qaldıq. Ziyarətə gedirdik. Rəsul hər yeri tanıyırdı. Məhəmmədəmin kiçik idi, Salehə də heç nə başa düşmürdü, amma Rəsul onlarla danışdı, maraqlı yerlərə çatanda dayanıb bizə izah edirdi. Hər yeri gəzdik. Bazara getdik, şəkil

çəkirdik. Onda döyüslərin gərgin çağı idi. Allahın istəyi ilə işlər düzəldi və mən ora gedə bildim".

Rəsul günorta yeməyində stolun üstündəki zeytun turşusunu Zeynəbin önünə qoydu.

– Bundan yemirsən? Yoxla, gör necədir.

"Rəsulu hamı tanıyırdı. Yeməyə oturanda keçən hər kəs salam verirdi. Ona "Hacı", "Əbu Şəhid" və ya "Ağa Rəsul" deyirdilər. Mən ilk dəfə idi zeytun turşusu görürdüm. Yemək istəmirdim, Rəsul israr etdi. Sonra xoşum gəldiyini bilib hər dəfə yemək yeyəndə artıqlamasıyla gətirirdi. Məhəmmədəmin də dəcəllik edirdi, otaqda qalmırdı. Rəsul məni narahat etmələrinə qoymurdu. Məhəmmədəmini aparıb gəzdirir, onunla oynayır, başını qarışdırırdı. Çox səbirli idi. Salehə otağımızdakı Avropa tipli unitazdan istifadə edə bilmirdi. Rəsul onu gündə bir neçə dəfə aşağıya döşəmə unitazına aparırdı. Həmin bir neçə gündə bizim üçün çox əziyyət çəkdi".

Rəsul sübh namazının son təkbirini deyib səcdəyə getdi. Zeynəb onun arxasında səccadə üzərində oturmuşdu. Rəsul başını səcdədən qaldıran kimi qulaqlarını şəkəyib Zeynəbə qulaq asmağa başladı. Dönüb ona baxdı.

– Aşura ziyarətnaməsi oxuyursan?

Zeynəb oxumağa davam etdi. Dayanandan sonra Rəsul dedi:

– Necə oxudun? Əzbərləmişən? Sən axı kitabın üzündən də çətinliklə oxuyurdun!

– Mehдинin xeyir-bərəkətlərindəndir.

"Behiştə-Məsumə məzarlığında Aşura ziyarətnaməsi çox oxunur. Mən Mehдинin məzarı başına o qədər getmişdim ki, Aşura ziyarətnaməsi beynimə həkk olmuşdu. Rəsul bunu biləndə çox sevinib dedi: "Gör oğlumuzun necə xeyir-bərəkətləri var! İnşallah, məndən sonra daha çox öyrənəcəksən". Mən narahat oldum".

Zeynəbin gözləri yaşla doldu, yenə çətinlikdən, ayrılıqdan və qayıtmaqdan danışdı. Ancaq Rəsul bu sözlərə məhəl qoymurdu. Onun qulaqları "sanksiya", "təcavüz", "işğal", "məhv", "qaçqınlıq" və "qəriblik" sözləri ilə dolmuşdu. Rəsul bunların hər biri barədə min dəfə danışmışdı, Zeynəbsə ərinin qayıtmasını istəyirdi...

Zeynəb çox şeyi bilmirdi. O bilmirdi ki, müharibənin gözü kordur, heç nə görmür: Zeynəbin və uşaqların Rəsulu necə sevdiyini, Məhəmmədəminin atasını, Fatimənin qardaşını istədiyini, analarının dərđini təzələdiklərini. O bilmirdi ki, müharibə insanların öldüyünü, ürəklərin yandığını görməyəcək qədər kordur. Bütün bunlar müharibənin nəticəsidirsə, o bunları necə görsün axı!

Rəsul, "Əgər mənim yerimdə olub buradakı acı səhnələrdən bir neçəsini görsəydin, yalnız özünü düşünə bilməzdin" – deyib fikrə getdi və bir anın içində gözlərinin qabağına çox şey gəldi; gördüyü və eşitdiyi çox şey.

"Gecə yatıb səhər oyananda bir ailənin atası öldürülür, bir neçə İŞİD terrorçusu qapını döyüb ananı və iki bacını aparır. Bacıları anadan ayırırlar. Bir neçə aydan sonra isə 11 və 15 yaşlı bacıların hər ikisi bir nəfərdən uşağa qalır! Və çox çəkir böyük bacı kiçik bacıya başa salsın ki, səni incidən, ürəyini bulandıran, halını pisləşdirən qarnındakı uşaqdır; çətinliklə deyə bilir ki, uşaqlarımızın atası bir nəfərdir - olmayan bir ata. Kiçik bacı isə əsla başa düşə bilmir, başa düşmək istəmir, hey ağlayıb soruşur: "Mən sağalacam mı?"

Rəsul deyirdi ki, özümüzü bu adamların yerinə qoyaq. Zeynəbsə yenə ağlayır, qəhərdən boğulurdu. Rəsul deyirdi: "Müharibəni görən adamlar daha əvvəlki kimi ola bilmirlər".

Taksi və sərnişinlər hadisəsini danışanda isə bütün bədəni titrəməyə başladı; hadisəni görüb titrəyən taksi sürücüsü kimi. O, hər şeyi buraxıb başqa bir adam olmuşdu.

"Kin bu adamların ruhuna hopub. Bu adamların bir zaman bağışlayacağını düşünmək çox çətinidir. Bir dəfə biri mənə dedi ki, hacı, mənim bir sualım var. Dedim ki, de. Dedi: "Mən bu terrorçuların birini tutsam, öldürə bilərəm?" Dedim ki, niyə? "Başqa nə edə bilərəm ki?" - deyib əlavə etdi:

– Mən Hələbdə yaşayırdım. Bir gün bir cavan oğlan həyat yoldaşı və beş-altı aylıq körpəsiylə birlikdə taksimə mindi. Xanım üzünü niqabla

örtmüşdü. Silahlıların postuna çatanda bizi maşından endirib sənəd istədilər. Biz də verdik. Silahlıların biri qadının qarşısında dayanıb dedi ki, bu, kişidir, qadın deyil. Əri dedi ki, bu nə sözdür danışsın; bu qadın sənin bacındır, mənim namusumdur. Kişi dedi ki, qadındırsa, üzünü görüm. Əri yenə dedi ki, bu mənim namusumdur. Kişi dedi ki, onda danışsın, səsinə qulaq asım. Əri yoldaşına dedi ki, salam ver. Qadın salam verən kimi kişi elə bir söz dedi ki, əri onun əl-ayaqlarına düşüb yalvarmağa başladı. Adam silahı gənc oğlana tuşlayıb dedi ki, ya onu boşayacaqsan, ya da səni öldürəcəm. Sonra əlini qadının başına qoyub üç dəfə "Allahu-əkbər" dedi və onu apardılar.

Taksi sürücüsü bunları deyəndə bütün bədəni əsirdi; həqiqətən, titrəyirdi. Bu hadisədən sonra ailəsini o şəhərdən aparmışdı, özü də taksini buraxıb terrorçulara qarşı vuruşmaq üçün Suriyanın Vətən müdafiəçilərinə qoşulmuşdu.

Otuz birinci fəsil

Rəsul Zeynəb və uşaqlarıyla birlikdə Kərəcin əkin sahələrində gəzişirdi. Yenə qayıtmışdı və qaldığı müddətdə ailəsi üçün min cür iş görmək istəyirdi. İşlərin biri də onları səfərə çıxarmaq, qohumların ziyarətinə aparmaq idi.

Geniş sahəydi, hələ məhsullar göyərməmişdi.

"Atam dedi: "Çəkilişə başla. Mən bu dəfə də getsəm, daha qayıtmayacam ha!" Mən narahat olub dedim ki, belə danışma. Gülüb dedi: "Belə deyirəm ki, sizə adiləşsin. Artıq son görüşlərimizdir". Biz narahat olurduq, özü isə sevinirdi. Bunları zarafat və gülüslə deyirdi. Sahələrdə gəzişdiyimiz yerdə Ruhullah əlini atamın çiyinə qoydu. Atam əyildi, Ruhullah onun belinə mindi. Ona dedim ki, ayıbdır, düş aşağı. Ancaq atam səbirli idi, onunla işi yox idi.

Yaxşı səfər idi. Atamın xarakteri eləydi ki, olduğu hər yeri şənləndirirdi. Mehdi kimi şuxtəb idi".

Fatimə parçanı yerə sərrib lekalı üstünə qoymuşdu. Rəsul yanında oturub əlini parçaya çəkdi.

– Nə tikirsən?

– Yubka.

– Görüm necə yaxşı dərzi olursan ha!

Fatimə gülümsəyib qayçıını götürdü. Rəsul telefonu Fatiməyə yaxınlaşdırdı.

– Əvvəlcə bunu göndər, sonra işini gör.

– Bu nədir?

– Mənim ad-soyadımı və pasportumun nömrəsini bu nömrəyə göndər.

– Nə üçün?

– Bilsinlər ki, Suriyaya getmək istəyirəm, mənə bilet alsınlar.

Fatimə telefonu alıb ayağa qalxdı və otaqdan çıxdı. Qapının yanına çatanda Rəsul soruşdu ki, hara gedirsən?

– İndi yazıram.

"Mən atamın Suriyaya getməsini istəmirdim. Hamımızın gözü qorxmuşdu. Atam yazıb-oxumağı bilirdi, ancaq telefonla mesaj yazmaq ona çətin gəlirdi. Mən telefonu alıb dedim ki, mesajı göndərdim. Bir neçə gün ötdü. Atam yenə gəlib dedi: "Fatimə, həmin nömrəyə bir mesaj da göndər". Yenə telefonu aldım, sonra dedim ki, göndərdim. Bir neçə gün də ötdü".

Rəsulun gözü telefonda qalmışdı. Fatimə qaz ocağının yanında dayanmışdı. Qazanı yerinə qoyandan sonra Rəsul başını qaldırıb ona baxdı.

– Fatimə, sən əminsən ki, mesajları göndərmisən?

– Hə.

– Bəs niyə cavab vermirlər? İki həftə keçib.

"Mən atamın telefonunda həmin nömrəni silib, "Uçuş" adına öz nömrəmi yazmışdım. Beləliklə, "Uçuş"a göndərilən mesajlar mənə gedirdi. İstəyirdim ki, atam Suriyaya getməsin. Bir müddət ötürdü və o, xəbər gəlmədiyinə görə narahat idi. Mən də telefonunu göstərib deyirdim ki, özün bax, bu da göndərilmiş mesaj. Bir neçə gündən sonra yenə narahatlığını bildirəndə dedim: "Ata, qocalmısan, daha səni aparmırlar. Burda qal. Saçına bax, gör necə ağarıb!" Mehdidən sonra saçı çox ağarmışdı".

Getmək fikri Rəsulu qərarlı etmişdi. Getmək üçün günləri sayırdı, amma olmurdu. Cümə axşamı birlikdə Behiştə-Məsumə məzarlığına Mehдинin yanına getmişdilər, lakin bu onun qərarlı qəlbinə bəs eləməirdi. Bir qutu xurma alıb təklikdə də getmiş, Mehдинin qəbri yanında oturub ağ məzar daşını tumarlamış, başdaşlarının yanındakı yaşıl bayraqlara baxmışdı. Sonra ayağa qalxıb şəhid dost və yoldaşlarının hamısına baş çəkmiş, ürəyi sakitləşəndən sonra evə dönmüşdü.

Zeynəb mətbəxdə işləyir, Fatimə də Məhəmmədəminlə oynayırdı. Ruhullahla Əli televizorun önündə oturmuşdular, Salehə yatmışdı. Rəsul içəri girdi. Ruhullah ona sarı qaçdı. Rəsul əlini onun başına çəkib soyuq təbəssüm etdi. Bütün hərəkətlərindən narahatlıq yağırdı, sevinə bilmirdi. Mətbəxə keçib bir stəkan götürdü, özünə çay süzüb mətbəx mebelinin üstünə qoydu. Zeynəb dedi:

– Nə olub? Narahat görünürsən.

– Yox, bir az beynim məşğuldur.

Zeynəb qənddanı mətbəx mebelinin üstünə qoydu.

– Nə ilə məşğuldur?

– Heç nəylə. Düzələcək, - deyib qonaq otağına keçdi.

– Çayın soyumasın.

– İçmirəm.

Zeynəb təəccüblə ona baxdı. Fatimə Məhəmmədəminlə oynayırdı, gülüş səsləri gəlirdi. Rəsul telefonunu cibindən çıxardı, "Uçuş" adı ilə qeyd olunmuş nömrəyə zəng vurdu. Fatimənin telefonu çaldı. Fatimə qalxıb telefona yaxınlaşdı.

Rəsul heyrət içində dayanıb Fatiməyə baxırdı. Fatimə başını atasına tərəf çevirib işin nə yerdə olduğunu başa düşdü. Özünü itirdi, nə edəcəyini bilmədi. Rəsul ona yaxınlaşdı.

– Fatimə, mən sənə inanmışdım...

"Elə bilirdim ki, atam mənimlə dalaşacaq, amma yalnız bunu dedi: "Mən sənə inanmışdım, niyə belə etdin?" Dedim: "Nə edir?! Getmə də!" Daha heç nə demədi. Telefonu dostlarından birinə vermiş, mesajı o göndərmişdi. Bir neçə gündən sonra Suriyaya yola düşdü".

Otuz ikinci fəsil

Hələb şəhərinin yaxınlığında yerləşən bir neçə ev və quşçuluq fabriki İmam Hüseyn (ə) briqadasının düşərgəsinə çevrilmişdi.

Rəsul fabrikdən çıxıb ətrafdakı sahələrin kənarında dayandı, bir ağacın yanından çubuq götürüb yeri qazmağa başladı. Döyüşçülərin biri ona yaxınlaşdı.

– Nə edirsən, ağa Rəsul?

– Fikirləşirəm ki, bu torpaqları yaxşı əkilib- becərmək olar ha!

– Əkinçilik İrandaydı; bitdi-getdi. Bura müharibədir: top, tüfəng, avtomat...

– Məgər xarabalığı abadlaşdırmaq olmaz?! – deyərək Rəsul soruşdu və döyüşçünün qısa gülüşündən

sonra əlavə etdi: – Ciddi sözümdür; mən burda əkinçiliyə başlaya bilərəm.

– Əkinçilik zarafat deyil axı! Üstəlik, bura quru, susuzdur.

Rəsul güldü.

– Özüm əkinçiyəm ha! Bu sözləri mənə deyirsən?!

Bəlkə də o döyüşçünün yerinə kim olsaydı, Rəsulun sözlərinə fikir verməzdi. Müharibədə kim belə bir şey fikirləşər axı?! Orada həmişə ya əməliyyata hazırlaşırısan, ya da təlim keçirsən. Əkinçilik kimi bir işi fikirləşmək də hövsələ istəyir, o ki qala onu görməyə. O günlərin əməliyyatları Rəsulun fikirlərini həyata keçirməyə macal vermirdi.

"Mən ağa Rəsulu ilk dəfə Hələbdə İmam Hüseyin (ə) briqadasında gördüm. Yerləşdiyimiz yer çox da yaxşı deyildi, amma çarəsiz idik, qalmağa yalnız oranı tapmışdıq. Orada olduğumuz müddətdə bir neçə hücum əməliyyatı həyata keçirdik, sonra bizə Təll əl-İmarə adlı təpəyə yerləşməyimiz əmr edildi. Bir neçə əməliyyatdan sonra oranı azad etdik. Daha əhəmiyyətli olan isə oranı qorumaq idi. Bu, çətin idi. Təxminən hər gün şəhid və yaralımız olurdu.

Ağa Rəsulun yaşı çox idi, oğlu da Busra əl-Hərirdə şəhadətə qovuşmuşdu. Buna görə hamımız ona fikir verirdik. Adətən, belə adamları rahat işlərə təyin edirdik; savadları olanda idarə işlərinə qoyur, olmayanda da geridə kömək işlərinə ayırırdıq. Ağa Rəsuldan da bunu istəyirdik, o isə razılaşmırdı. Hər

halda, biz onu dinləmir, geridə saxlamağa çalışırdıq. Komandirinə də təkidlə tapşırıbmışdıq. Ancaq ağa Rəsul bizə qulaq asmırdı, üstəlik, müraciət etmişdi ki, onu daşıyıcı bölməyə göndərək. Fatimiyyunun piyada briqadalarında texnika, artilleriya, kəşfiyyat-diversiya və daşıyıcı bölmələr olurdu. Daşıyıcı bölmədə pikapların arxasına top və pulemyotlar yerləşdirilirdi, quru əməliyyatlarında onlardan istifadə olunurdu. Hər maşında üç-dörd nəfərlik ekipaj olurdu: sürücü, tuşlayıcı, mərmə gətirən və s. Ağa Rəsulun ısrarından sonra onu da oraya göndərdik. Dedik ki, özü istədiyinə görə bu bölməyə yazaq, ancaq əməliyyatlarda iştirak etməsin".

Suriya səhralarında pikapın arxasında oturmuşdu. Bir neçə saatlıq əməliyyatdan sonra uşaqların hamısı yorğun idi. Rəsulun köynəyi tərdən islanıb bədəninə yapışmışdı.

Atəş səngimmiş, ortalıq sakitləşmişdi. Komandir tez-tez uşaqların arasında gəzişib nəsə deyirdi. Rəsulu görən kimi əlini qaldırıb qışqırdı:

– Sən burda nə edirsən?! Demədim ki, gəlmə?!

Rəsul məmnunluqla astadan dedi: "Vəzifəmi yerinə yetirirəm".

– Tez aşağı en.

"Əməliyyat komandirini çağırıb dedim ki, məgər onun əməliyyatlarda iştirak etməməsini tapşırıramışam?! Dedi: "Bu ağa bizə qulaq asmır. O qədər ısrar edir ki, bacara bilmirəm. İcazə

verməyəndə gizlicə gəlir, çox üstünə gedəndə də narahat olur. Qoy qalsın, qəlbi sınar. Ondan muğayat olaram". Dedim: "Məsuliyyət sənin üzərindədir. Onun ailəsi bir şəhid verib, daha bəsdir. Əgər ona bir şey olsa..." Bu hadisəyə qədər o, israr edirdi, bizsə razılaşırdıq. Bəzən əməliyyatlara gəlirdi, amma əksərən bir yolla onu geridə saxlayırdıq. Lakin bu əməliyyatda qalmasına icazə veriləndən sonra daha heç kəs onun qarşısını ala bilmirdi. Sanki döyüşdə iştirak etməkdən həzz alırdı. Cəbhəyə gedənlərin hamısı bu həzzin nə olduğunu bilir. Bunun mənəvi ləzzəti var. Ağa Rəsul ondan sonra həmişə əməliyyatlarda iştirak edirdi. Artıq bizə də adiləşmişdi. Komandirlərə tapşırırdıq ki, ondan muğayat olun. Lakin daşıyıcı bölükdə xidmət etmək ən təhlükəli işlərdəndir. Çünki top və raket daşıyıcıları daim düşmənin hədəfində olur. Ağa Rəsul ondan sonra çoxlu əməliyyatlarda iştirak etdi".

Otuz üçüncü fəsil

Qorxu elə şeydir ki, nə gecə-gündüz bilir, nə kiçik-böyük, nə də kişi-qadın; kimin canına girsə, kölgə kimi hər an yanında olur, gözləyir ki, bir taqqıltı gəlsin, adamın yaxasından yapışıb nəfəsini kəssin.

Zeynəblə Fatimə də belə olmuşdu. Əvvəlcə Mehдинin zəng vurmaması, sonra da gəlməyib şəhadətə qovuşması canlarına min cür qorxu salmışdı. Rəsuldan bir neçə gün xəbərsiz qalmağa dözə bilmirdilər. Ondan isə bir həftə idi xəbər yox idi, bütün vücudlarını həyəcan sarmışdı.

Uşaqların hamısı darıxırdı. Artıq Rəsulun Suriyada qalması beş-altı aya qədər uzanırdı. İndi isə bunun üstünə xəbərsizlik də gəlmişdi.

Məhəmmədəmin Rəsulun divardakı şəklini gördü.

– Ata!

– Xudaya! – deyə Zeynəb başını qaldırdı.

Fatimə parçaları yerə, qarşısına tökmüşdü. Telefonu həmişə əlində idi. Zəng çalan kimi tez cavab verdi.

– Sənsən, ata?! Bəs niyə zəng vurmursan? Yarıcan olduq!

Rəsul qısa öskürəkdən sonra dedi:

– Fatimə, sənə bir söz deyirəm, hələlik anangilə demə, narahat olarlar.

– Nə olub?

"Atam dedi ki, xəstəxanada yatıram. Dedim ki, niyə, nə olub. Dedi: "Narahat olma, yaxşıyam. Tehrandayam. Bir neçə gün idi vəziyyətim yaxşı deyildi. İndi yaxşılaşmışam".

Fatimə atasıyla sağollaşanda kövrəlmişdi. Bütün qızlar kimi atasının səsinə eşidib çox sevinmiş, xəstəxanada olduğunu bilib həyəcanlanmışdı; belə ki, atasının sözünü dinləyib digərlərinə heç nə deməyə bilməmişdi.

Qonaq otağına keçib anasının yanında oturdu.

– Ata zəng vurdu.

Zeynəb podnosdakı mərcinin daşlarını təmizləyirdi. Podnos ayağından yerə sürüşdü.

– Bəs niyə vermədin mən də danışım? Necəydi? Niyə zəng vurmurdu?

Fatimə mızıldanıb dedi:

– Yaxşıydı, amma bir həftəymiş halı yaxşı deyilmiş.

Zeynəb həyəcanlandı.

– De görüm, nə olub, Fatimə!

"Telefonda atamdan soruşdum ki, ürəyin nə istəyir, xəstəxanaya gətirək. Dedi: "İştahım yoxdur. Buranın xörəklərini sevmirəm. Ürəyim ancaq turş şeylər istəyir". Ona xörək bişirdik. Alça mövsümü idi, gedib bazardan aldım. Bibimə də zəng vurduq. Anam və bibimlə birlikdə Tehranın Bəqiyyətullah xəstəxanasına yola düşdük".

"Fatimiyyun döyüşçüləri bəzi əməliyyatlarda terrorçulara çox yaxın olurdular. Rəsul da o əməliyyatlara qatılırdı. Terrorçular bəzən naməlum kimyəvi qazlardan istifadə edirdilər".

Üçünün də gözləri yaşarmışdı. Fatimə atasını qucaqladı. Mirvarid yaylığıyla gözlərini sildi.

– Nə qədər arıqlamısan!

Rəsul başını yellədi.

– Bir şey deyil.

Zeynəb alçanı və digər əşyaları Rəsulun yanındakı şkafın üstünə qoydu. Palatadakı döyüşçü tibb bacısına turş şeylər istədiyini dedi: "Ürəyim turş şey istəyir. Ona alça gətiriblər..."

Tibb bacısı döyüşçünün sözünü kəsdi.

– Yeməməlidir!

"Atam alçaları görüb çox sevinmişdi. Bizim fikrimiz atamdaydı, təhlükənin aradan qalxdığına

görə sevinib hadisənin təfərrüatıyla maraqlanmırdıq. Yalnız bunu dedilər ki, qazla zəhərlənib. Ağ ciyəri xəsarət almışdı. Əməliyyatda hündür bir yerdən kanala hoppananda da əzilmişdi, qarnı ağrıyırdı. O qədər arıqlamışdı ki, köynəyi əyninə böyük qalırdı. Yaxşı yeriyə bilmirdi. Çarpayıdan enəndə yanındakı döyüşçü qolundan tutub kömək edirdi. Həkimlər demişdilər ki, öd kisəsi əməliyyat olunmalıdır. Ümumilikdə bir ay xəstəxanada qaldı. Biz həmin gün evə qayıtdıq. İki-üç gündən sonra onu əməliyyata apardılar. Əməliyyat zamanı mən əmimlə Tehrana getdim. Əməliyyatdan çıxanda yanındaydıq. Onda Rəhbərin nümayəndələri xəstəxanaya hərəm müdafiəçilərini ziyarətə gəlmişdilər; yaralılara bir lövhə verir, onlar üçün dua edirdilər. Əmim gecəni atamın yanında qaldı, mənsə Quma qayıtdım. Əməliyyatdan sonra yavaş-yavaş yaxşılaşdı, amma tam sağalmadı. Təxminən iki həftədən sonra evə gəldi. Həkim demişdi ki, bir müddət istirahət etsin, çox tərpənməsin. Ancaq o, istirahət etmirdi, deyirdi ki, gərək Suriyaya qayıdım. Bir həftədən sonra da əşyalarını topladı".

"Xəstəxanadan çıxandan sonra təkidlə tapşırıdım ki, hələlik istirahət elə, getmə. Ancaq razılaşmadı. Gedəndə halı yaxşı deyildi. Ona deyirdik ki, ailənə görə getmə. Deyirdi ki, ailəmin Allahı var".

Rəsul çantasının zəncirbəndini bağladı. Zeynəb dedi:

– Hələ ayaq üstə dura bilmirsən. Gərək bir az özünə gələydin...

Rəsul gülümsədi.

– Kim deyir ki, dura bilmirəm?! Mən yaxşıyam.

– Ata, vəziyyətin yaxşı deyil, getmə, - Əli dedi.

Rəsul onu qucaqladı.

– Yaxşıyam, oğul.

Fatimə mətbəx mebelinin üstündən dərman torbasını gətirib ona verdi.

– Bax, heç özünü düşünmürsən. Dərmanlarını qoyub gedəcəkdin.

Rəsul dərman torbasını aldı, ayağa qalxıb çantasını çiyinə aşırdı və dəhlizə çıxdı. Əyilib Məhəmmədəmini, sonra da Ruhullahı öpdü. Fatimə ağlamağa başladı.

"Bu səhnə bizim, xüsusən də qardaşım Əlinin yadından çıxmaz. Əli bəzən bunu yada salır. Atam xəstəxanadan çıxandan sonra Suriyaya getmək istəyəndə pilləkəndən enirdi. Bu zaman birdən halsızlaşdı və pilləkənin üstündə oturdu. Əli narahat halda dedi: "Ata, getmə. Gəl, gedək yuxarı. Nə vaxt sağalsan, gedərsən".

Əli Rəsulun qoltuğunun altına girdi. Rəsul o biri əlini divardan tutub ayağa qalxdı.

– Yaxşıyam, oğul.

Zeynəb cəld stəkana bir neçə qənd salıb qarışdırdı və Fatiməyə verdi. Fatimə qonaq otağından dəhlizə qaçıb atasına bir qədər şərbət içirdi.

Uşaqlar köməkləşib Rəsulu qonaq otağına gətirdilər. Oturub divara söykəndi. Hamı başına topladı. Gülə-gülə dedi: "Axı niyə belə edirsiniz? Bir anlığa təzyiqim düşdü, vəssalam!"

"Atamın döyüş yoldaşları zəng vurur, əməliyyatlardan danışib deyirdilər ki, hacı, niyə gəlmirsən? Özü də Suriya xəbərlərini izləyirdi. Bir müddət oradan uzaq düşdüyünə görə narahat idi. Əməliyyatlar haqda eşidəndə deyirdi ki, gərək mən də iştirak edəydim. O, Suriyaya gedəndə biz nigaran qaldıq. Tez-tez zəng vurub halını soruşurduq. Özü də zəng vurub deyirdi ki, yaxşıyam, dərmanlarımı içirəm.

Biz israr edirdik ki, qalsın, o isə bizə xatirələr söyləyib, "Belə olan halda necə qala bilərəm?!" deyirdi. O deyirdi ki, gənc döyüş yoldaşlarım gözlərim önündə şəhid olublar. Bir əməliyyatda Fatimiyyun uşaqlarının bir neçəsi bir zirehli maşına minir. Atam bir qədər aralıdan onları görürmüş. Bu zaman düşmən raketlə həmin maşını vurub yandırır. O deyirdi: "Biz bölgəni azad edəndən sonra həmin zirehli maşına yaxınlaşdıq. Onun içindən heç nə çıxmadı! Cəsədlər külə dönmüş, cəmi bir neçə sümük qalmışdı".

Atam deyirdi: "Bir neçə saat qabaq danışib-güldüyümüz, bir yerdə qaldığımız dostlarım əməliyyatda gözlərim önündə susuz halda şəhid olurdular, gözlərim önündə yanırıdılar. Səhər çağı

birlikdə əməliyyata gedirdik, axşam isə cəsəd, sümük və kimlik nişanlarıyla qayıdırdıq".

Bunlar onu ailəsinin yanında rahat yaşamağa qoymayan səbəblərdən bir neçəsi idi. Rəsul o qədər vuruşmaq istəyirdi ki, axırda ya şəhadətə qovuşsun, ya da düşmən məhv edilsin.

Otuz dördüncü fəsil

İnsanların yaxşı cəhəti budur ki, gec-tez yeni vəziyyətə alışırlar; ən azı, deyilmədən yaşayırlar. Arabir köhnə günlər yadlarına düşəndə dərin köks ötürürlər. Onlar bəzən keçmişdə baş vermiş boş şeylərdən ötrü də köks ötürürlər; o zaman boş şey kimi görünmüş, indi isə əhəmiyyətli olan hadisələrdən ötrü.

Rəsulun döyüş yoldaşları bəlkə də müharibədə deyil, ailələrinin yanında olsaydılar, badımcan yemək kimi bir şey onları o qədər sevindirə bilməzdi.

Dəməşqə ziyarətə getmişdilər. Rəsulun yadına bir neçə gün qabaqki hadisə düşmüşdü: Uşaqların biri şam yeməyində demişdi ki, həmişə eyni xörəklər yeməkdən bezdik. Bunu bir başqası da təsdiqləmişdi.

Üçüncü adam da demişdi ki, kaş yeməyə badımcan xuruşu verəytilər. Sonra isə hamı başını yelləmiş, badımcanın olmadığına görə heyfsilənmişdi. Bunlar Rəsulun yanında qalmışdı. Ziyarətdən sonra bazara gedib uşaqlara badımcan aldı.

Rəsulun əlləri doluydu. Badımcanları qapının arxasına qoyub kazarmaya girdi, dayanıb uşaqlara baxdı.

– Sizə bir şey almışam. Deyin görüm nədir?

"Döyüş yoldaşları çox sevinirdilər, amma heç biri badımcan xuruşu bişirməyi bacarmırdı. Atamın bişir-düşürü isə yaxşıydı. Onlara demişdi ki, mən bişirərəm".

Rəsul döyüşçülərin biri ilə birlikdə badımcanların qabığını soydu. Uşaqların bir neçəsi ağacların yanından çör-çöp topladı, bir yerə yığıb ocaq qaladılar. Uşaqların biri qışqırdı:

– Qazan tapmışam.

– Qoy ocağın yanına, - Rəsul dedi.

Badımcan bişirildiyinə görə uşaqlar xörəklərini ala-yarımçıq yemişdilər. Plastik qabları saxlamış, xörəklərin artığını sərçələrə tökmüşdülər.

"Atam İrana gələndə videogörüntüləri bizə göstərdi. Badımcanları pomidor və soğanla bişirmişdi. Plastik qablarını yarı bölmüşdülər ki, hamıya çatsın. Çörəkləri də az idi; biri əllə yeyirdi, biri çörəklə. Zarafatlaşıb bir-birinin çörəyini alırdılar. Biri deyirdi ki, mənim çörəyimi götürdün, o biri də

ona çörək vermirdi. Deyib-gülür, atama deyirdilər: "Hacı, bizi sevindirdin, Allah səni sevindirsin! Allah sənə cənnət xörəklərindən versin!"

Çox həzz almışdılar. Atam deyirdi: "Həmin gün çox yaxşı gün idi. Həm çox gülüb əhvalımızı yaxşılaşdırdıq, həm də badımcan çox ləzzətli idi, yadımızda qaldı". Uşaqların hamısı razı qalmışdı. Atamın dediyinə görə, Suriyada da bazara gedəndə döyüşçülərin yanına əlidolu qayıdarmış. Cümə axşamı günləri Mehдинin tərəfindən uşaqlara ehsan verirmiş".

Rəsul Zeynəbə zəng vurub əhvalını soruşdu.

– Gələn səs nədir? Hardasan?

Zeynəb oturub halva qabını Mehдинin məzarının üstünə qoydu.

– Behiştə-Məsumədəyəm, Mehдинin yanında.

"Rəsul deyirdi ki, Behiştə-Məsuməyə gedəndə təkcə Mehдинin yanında qalma, digər şəhidlərə də baş çək. Bu məsələlərə qarşı çox həssas idi. Deyirdi ki, hər cümə axşamı burda Mehdiyçün ehsan verirəm, siz də orda ehsan verin. "Məgər adama ehsandan, yaxşılıqdan başqa nə qalacaq?!" deyirdi. Müharibədəydi, amma hamını fikirləşirdi; uzaqdaydı, amma biz kölgəsini hiss edirdik. Mehdi şəhid olmuşdu, amma onu da düşünürdü".

Rəsul hər tərəfində adam qaynaşan bir yerə düşmüşdü, amma müharibə, əməliyyat və yolun uzaqlığı əzizlərinə diqqətsizliyinə səbəb olmurdu.

Özü yox idi, amma kölgəsi hər yerdəydi. Zeynəblə uşaqları, Mirvaridlə qızları, hətta döyüşçülər və yəqin ki, Mehdi də Rəsulun kölgəsini başının üstündə hiss edirdi. Hər şeyə qarşı diqqətliydi. Qardaşı oğlu Əlinin İsveçə getdiyini eşidəndə nömrəsini alıb zəng vurmuşdu.

– Əli, necəsən? Orda nə edirsən?

"Əmim Suriyadan mənə zəng vurdu. Məni çox sevirdi. Mən Mehdiylə dost idim, çox vaxt bir yerdə olurduq. Əmim həmişə mənə deyirdi ki, sən oğlum kimsən. Mənə təklif etmişdi ki, Suriyaya gedim. İsveçə getdiyimi eşidəndə nigaran qalmışdı. Mənə deyirdi: "Oraya getmisən, səhlənkarlıq etməyəsən ha. Namaz və orucuna qarşı diqqətli ol. Soruşurdu ki, orda nə yeyirsən?"

– Əli, nə yediyinə mütləq fikir ver. Nə əti yeyirsən?

– Əmi, arxayın ol, ətlərin üstünə baxıram ki, halal olsun.

– Namaz və orucun necədir?

– Əmi, mən dəyişməmişəm; İranda da namazımı qılırdım, burda da qılıram. Heç kimin bizimlə işi yoxdur. Mən öz işimi görürəm, onlar da öz işlərini.

– Bilirəm. Soruşdum ki, arxayın olum.

"Əmim məni, həqiqətən, öz oğlu kimi bilirdi. Nə vaxt səhv etdiyimi düşünürdüsə, zəng vurub danışırdı. İsveçdə olduğum müddətdə tez-tez mənimlə əlaqə saxlayırdı. O, məscid, dua və zikr

adamıydı, dini məsələlərə, halal-harama çox əhəmiyyətli yanaşırdı".

Otuz beşinci fəsil

Rəsul, Zeynəb və uşaqlar yeni və təbii ki, çətin həyat tərzlərinə alışmışdılar. Rəsul altı ay idi Suriyaya getmişdi, evdə yeri görünürdü.

Zeynəblə yan-yana oturub hər şeydən danışirdılar. Sözləri altı ay idi yığılıb qalmışdı. Rəsul dedi:

– Bağışla, hər şey sənin çiyninə düşdü.

Zeynəb zəif təbəssüm etdi.

– Bilirəm ki, bizi düşünürsən. Mən də daha sakitləşmişəm; həm Mehdi üçün, həm də səninçün.

Rəsul sevindi. Bu qədər vaxtı Zeynəbə hər şeydən danışmış, demişdi ki, arxayın ol, Mehдинin yeri yaxşıdır. Demişdi ki, çoxları şəhadət həsrətindədirlər, amma şəhid ola bilmirlər. Elə biri mən! Bunları demişdi, amma faydası olmur,

Zeynəbin qəlbi sakitləşmirdi. Rəsul da ancaq həyat yoldaşının ağlamasını, pərişanlığını görmüşdü. İndi sakitləşdiyini görmək onu bir qədər arxayınlaşdırırdı. Dedi:

– Allaha şükür ki, səni belə görürəm. Allaha şükür!

"Mən Mehdinin yoxluğuna, həqiqətən, dözə bilmirdim. Bəzən tək Behiştə-Məsuməyə gedib Mehdinin məzarı yanında otururdum. Bir dəfə orada oturmuşdum. Bir neçə gənc gəlib dedilər: "Xoş ağa Mehdinin halına ki, gedib şəhid oldu! Biz çıxdandır Suriyaya gedirik, şəhadət arzusundayıq, amma şəhid olmuruq". Biri çadramın ətəyini tutub dedi: "Siz Allah, mənimçün dua edin, şəhid olum". Dedim ki, niyə şəhid olmaq istəyirsiniz? Çadramı gözlərinin üstünə qoyub yenə dedi: "Mənimçün dua edin". Fikirləşdim ki, bəlkə mənim Mehdim də bu gənclərdən biri olub; şəhidlik arzulayıb və arzusuna çatıb. Bunları görəndə ürəyim sakitləşirdi. Mehdini bir neçə dəfə yuxuda da gördüm. Mənə deyirdi: "Niyə özünü bu qədər incidirsən, ana?! Niyə ağlayırsan?! Mənim yerim yaxşıdır". Beləliklə, get-gedə sakitləşdim".

Altı ay altı günə bərabər olmuşdu. Altı gün ötmüş, Rəsul ailəsini güldürmək, şənəndirmək, gəzməyə aparmaq üçün özünü oda-suya vurmuşdu.

Həmin altı gün Zeynəblə uşaqlar üçün o qədər tez bitmişdi ki, altı ayın həsrəti hələ ürəklərində

qalmışdı. Lakin bilirdilər ki, Rəsul getməlidir. Onun ürəyi min parçaya bölünmüşdü və hər parçası bir yerdəydi. Qərarlılığını azaltmaqdan ötrü böyük parçanın ardınca getməyə məcbur idi.

Altı gündən sonra yenə çantasını hazırladı, Tehrana çatanda isə dünya başına uçdu. Oradan Zeynəbə zəng vurub dedi: "Məni geri qaytardılar, getməyə qoymadılar".

– Nə üçün?

– Deyirlər ki, şəhid atasısan, özün də qocalmısan. Ağ saçımı göstərdilər.

Zeynəb danışıb qurtarandan sonra uşaqlar sevindilər.

Əli dedi: "Allaha şükür! Yaxşı ki, qaytardılar".

Fatimə də çox sevindi.

"Atam çox israr edib demişdi ki, iki-üç ildir Suriyaya gedirəm, indi niyə getməyim? Elə bilirsiniz, vuruşa bilmirəm? Razılaşmamışdılar. Gecə narahat halda evə qayıtdı. Bir az sonra qalxıb evdən çıxdı".

Zeynəb qapının yanında dayanıb soruşdu: "Hara gedirsən?"

– Mağazaya. İşim var.

– Gecənin bu vaxtı? İndi hər yer bağlıdır.

Rəsul dodaqlarını sıxdı.

– Aptekdə saç boyası olar?

"Atam həmin gecə 24 saat işləyən bir aptekdən qara saç boyası aldı, anama verib dedi ki, saçıma qoy. Anam dedi: "Bu nə işdir?! Mən bacarmıram".

Sonra mənə dedi ki, sən qoy. Mən də dedim ki, bacarmıram. İsrar etdi".

Rəsul otağın ortasında oturdu, Fatimə onun ağ saçını rənglədi.

– Bitdi.

Rəsul aynanı qarşısında tutub güldü.

– Nə qəşəng oldum!

Zeynəb və digər uşaqlar gülməyə başladılar. Rəsul əlini saqqalına çəkib Fatiməyə baxdı.

– Bunları da rənglə.

Fatimə qaşını qaldırdı.

– Ata, daha bunu bacarmaram. Qara boyadır, dərin də rənglənəcək, pis olacaq.

Rəsul başını yelləyib dedi: "Yox, heç nə olmaz, sən rənglə".

Fatimə rəng qabını Rəsula verdi. Rəsul əyilib yerdən bir sellofan götürdü.

"Zavallı özü əlinə sellofan keçirib saqqalını rənglədi. Dərisinin də rənglənəcəyini bilmirdi. Mən dedim, amma inanmadı. Boyanı yuyanda üzü də qaralmışdı. Saçı yaxşıydı, saqqalı isə yox. Ona çox güldük, dedik ki, bu şəkildə heç vaxt aparmazlar. Ertəsi gün gedib qara şal aldı, üzünə dolayıb getdi. Üzü çox da qırıqlı deyildi. Yaşı da çox keçməmişdi, 1969-cu ildən idi. Bu dəfə gedəndə nə etmiş, nə demişdisə, daha geri qayıtmamışdılar. Razılaşan kimi zəng vurub dedi ki, mən getdim. Sevinirdi.

Deyirdi ki, Suriyada da dostları ona çox gülüblər.
2017-ci ilin iyunu idi. Getdi və beş aydan sonra..."

Otuz altıncı fəsil

Ətrafındakı bütün acı halları və çətinlikləri qəbul etmək, onlarla yaşamaq üçün min gün, yəni üç il, yəqin ki, kifayət edər. Çətinlikləri qəbul edəndən sonra onlarla rahat şəkildə yaşamaq olur, acılar isə belə deyil. Acılarla yaşamaq olmur; səndən əl çəkmir, addım-addım izləyirlər. Onlar hər yerdədirlər: yuxuda, ayıqlıqda, işdə, bekarlıqda. Zahirdə ürəkdən görünən gülüş və zarafatlarının arxası da acılıqla doludur. Bəlkə də buna görə Rəsul ailəsinin yanında çox qala bilmirdi. Rəsulun bütün vücudu müharibə acılarıyla dolmuşdu və o, ailəsinin onlardan daha çox pay götürməsinə istəməirdi. Hamısını özünə saxlayıb vuruşur, yaşayır, işləyirdi.

Günəş torpaq istehkamın yanındakı çənin üstünə saçırdı. Günəşin batmasına az qalırdı, amma hava

hələ isti idi. Rəsul quyunun yanında dayanmışdı. İpi çəkib vedrəni götürdü, suyu cərgə arasına boşaltdı. Bellə palçıqdan bir az götürüb suya yol açdı. Bütün cərgə aralarını suvarmışdı. Dayanıb ətrafa baxmağa başladı. Zəhmətləri bəhrəsini vermiş, quru torpaqlar yaşıllaşmışdı.

"Ağa Rəsul əsla bekar durmurdu, əlindən gələnlə hər bir işi görürdü. Bir dəfə kiçik tarlada tərəvəz və bostan meyvələri əkmışdi. Əməliyyat olmayanda başını onlarla qarışdırırdı. Mən ərəb dilini bilir, bazara, şəhərə aid işləri görürdüm. Biz Xanat bölgəsinə yerləşmişdik. Yaxınlıqda kiçik bir şəhər vardı, təxminən hər gün ora gedirdim".

Günorta namazı bitəndən sonra Rəsul məsciddən çıxdı. Ətrafa baxıb üç-dörd metr irəliddə getməyə hazırlaşan maşına tərəf qaçdı.

– Hacı, gözləyin, - Rəsul dedi. Sürücü və yanındakı döyüşçü dayanıb geriye baxdılar. Rəsul qollarını maşının açıq pəncərəsinə qoyub bir qədər əyildi. – Məni də şəhərə aparın.

– Olmaz. Niyə getmək istəyirsən ki? – deyən döyüşçü dilləndi.

– Bəzi şeylər almalıyam.

– Olmaz, hacı. Əgər vacibdirsə, de, mən alaram.

– Gərək özüm olum, siz bilməzsiz. Minimmi?

– Yox. Səni aparmağa icazəm yoxdur. Nə istəyirsənsə, de.

– Bitki toxumu. Bu torpaqları əkib-becərmək istəyirəm. Heyfdir. Göyərti, gül - nə olsa.

Sürücü ilə döyüşçü bir-birinə baxdılar.

– Sən kefdəsən, hacı, bu çöllükdə əkin-biçin olar?!
– deyə sürücü acı təbəssüm etdi.

Döyüşçü sürücüyə baxdı, Rəsulun əlini sıxıb əlavə etdi:

– Əgər olsa da, buna vaxtın yoxdur. Qarşıda işlərimiz, əməliyyatlarımız var.

– Xeyrindən keç, hacı, - sürücü dedi və siqnal verib yola düşdü.

Rəsul dayanıb maşına baxdı.

"O qədər israr etdi ki, axırda bir gün onu şəhərə apardım. Toxum satılan bir mağaza tapdıq. Suriyanın bəzi göyərtiləri İrandakılardan fərqlidir. Ağa Rəsul bəzi toxumlar alıb əkməyə başladı. Bizim ətrafımızda boş əkin torpaqları vardı. Daşıyıcı bölüyün qaldığı yer bir əkin sahəsinin düz ortasında idi. Yəni kiminsə vaxtı və enerjisi olsaydı, o torpaqların hamısını əkə bilərdi. Ağa Rəsul da bu işi gördü və bir müddətdən sonra həm yaxşı, həm də bol məhsul yığdı".

"Mən Rəsulla Hələbdə, Xanat bölgəsində tanış oldum. Ağa Rəsul təbiəti çox sevirdi. Hələbdə göyərti, gül və bostan meyvələri əkməmişdi. Orda yer çox idi. 150 metrlik bir ərazini əkib-becərmişdi. O, vedrə ilə quyudan su çəkib sahəni suvarırdı. Hətta ətrafdakı ağaclara da vedrə ilə su daşıyırdı. Biz

İmam Hüseyin (ə) briqadasının Tərbiyəvi işlər bölməsindəydik. Məhsullarından öz uşaqlarına da götürürdü, bizə də göndərirdi".

Əkinçilik işi Rəsulu bir qədər sakitləşdirmişdi. Hava isti idi, dodaqları qurumuşdu. Yığıdığı göyərtilər torbaya töküüb məscidə yola düşdü.

"Rəsulun qaldığı yer məsciddən təxminən 3 km aralıda idi. Biz Tərbiyəvi işlər bölməsində və məsciddən yüz metr aralıdaydıq. O, namazını həmişə məsciddə qılırdı. Onu nə vaxt görürdüksə, oruc olurdu. Rəisimiz onun oruc olduğunu bilirdi, həmişə bir-iki əlavə xörək qoyurdu ki, şam namazından sonra məsciddə iftar etsin. Çünki öz yerlərinə çatana qədər çox çəkirdi. O da göyərtilərindən təmizləyib bizə gətirirdi".

"Rəsul məscidə getməyə, camaat namazı qılmağa əhəmiyyətli yanaşırdı. Suriyada oğlu Mehdi və öz valideynləri tərəfindən bir neçə ay oruc tutdu, onlar üçün bir neçə cüz Quran oxudu. Ona deyirdim ki, xəstəsən, oruc tutma. Deyirdi ki, oruc tutanda yaxşı oluram. Həmişə Quran oxuyurdu. Deyirdi ki, mənim qəzalarımı Mehdi yerinə yetirməli idi, ancaq əksinə oldu, mən onunkuları yerinə yetirdim.

Rəsul iftardan sonra qaldıqları yerə yola düşdü. Ürəyi evini istəyirdi. Tez-tez zəng vurur, hər gün daha çox darıxırdı.

– Hamınız yaxşısınız? Fatimə, təzəlikdə nə tikmişən?

– Yaxşıyıq, ata. Sən nə vaxt gəlirsən?

– Sənə yaxşı bir tikiş maşını lazımdır, düzdür?

"Atam oradan hər şeylə maraqlanırdı. Mən kursda tikdiyim paltarlar barədə həvəslə ona danışardım, şəkillərini göndərirdim. Bir dəfə mənə dedi: "Bu dəfə gələndə sənə yaxşı bir tikiş maşını alacam. Gərək mənə köynək tikəsən. Daha bazardan paltar almağa ehtiyac olmayacaq". O günlərdə çox sakitləşmişdi. Bizim halımızı soruşurdu, amma ora haqda çox şey danışmır, əməliyyatlar barədə məlumat vermirdi. Bilirdi ki, biz nigaran qalırıq. Biz onun nə vaxt əməliyyata getdiyini, nə vaxt getmədiyini bilmirdik".

Fatimə dedi: "Telefonu anama verirəm".

– Fatimə niyə tez sağollaşdı? - Rəsul Zeynəbə dedi.

– Bilmirəm. Ona elçi gəlib.

"Rəsul mənə dedi: "Mən sənənlə ailə quranda heç nəyim yox idi. Bir çantayla Əfqanıstandan İrana gəlmişdik. Odur ki, maddi şərtlər qoymayın. Fatimə ağıllı qızıdır. Əsas odur ki, düzgün seçim etsin və bir-biri ilə yola getsinlər". Dedim ki, sən gəlməyincə bir iş görməyəcəyik. Dedi ki, bir-birinə uyğundurlarsa, mən olmasam da, eybi yoxdur".

"Atam bəzi adət-ənənələrin ləğv olunmasını istəyirdi, deyirdi ki, indi dəbdəbəyə, bəhsəbəhsə, maddiyyata görə gənclər ailə qurmurlar. O deyirdi: "Seçəndə diqqətli ol, ancaq var-dövlətinə əhəmiyyət

vermə. İzdivacı asan elə. Əgər on qızım da olsaydı, bu sözləri deyər, izdivacı çətinləşdirməzdim".

***

Rəsul tarlasının yanında oturmuşdu. Qərarlı idi. Bilmirdi ki, bu halı darıxmaqdadır, yoxsa kədərdən, təklidən və ya başqa bir şeydən. Bəzən adamın ürəyi sözlə dolu olur, kiminləsə danışmalı olduğunu düşünür. Bu zaman ayağa qalxıb ətrafındakılara yaxınlaşır, gülümsəyib bir söz demək, bir yerdən başlamaq istəyir, lakin bacarmır. Sanki sözlər dillə söylənəcək həddən çoxdur. Sonra fikrindən daşınıb bir tərəfdə oturur. Bu zaman darıxan vücudunda bir zərrə həvəs qalmış olsa, bəlkə də kağızla qələm götürüb xatirəsini, etirazını, nəsihətini və ya vəsiyyətini yazır.

Rəsul da eynilə bu haldaydı. Quşçuluq fabrikinin arxa divarına söykəyib gözlərini narıncı səmaya dikdi. Sentyabr ayı idi, tarlada tək idi. Zeynəb, Mehdi və digər uşaqlar yox idilər ki, sentyabrı İran sentyabrları kimi olsun, uşaqların səsi sahəni başına alsın və Rəsulun ürəyi açılsın.

Köynəyinin cibindən kağızla qələm çıxarıb dizinin üstünə qoydu, yuxarıdan yazdı: "Rəsul Cəfərinin vəsiyyətnaməsi".

***

"Biz bir müddətdən sonra ilk dəfə Hələbdən Suriyanın düzənlik bölgələrinə getdik. İmam Hüseyin (ə) briqadası Hələbdən Sin hava limanının

yaxınlığına köçdü. Biz orada bir-birinin ardınca bir neçə əməliyyat həyata keçirib İraq sərhədlərinə çatdıq. Məqsəd İraqa birləşmək idi. İŞİD orada bizə qarşı çox böyük bir hücum keçdi. Biz hələ torpaq istehkamları qurmağa macal tapmamış böyük qüvvə ilə hücum etdilər. Buna baxmayaraq, düşmənin hücumunu dəf edib bölgəmizi qoruya bildik. Ondan sonra Tədmura qayıtdıq. Sonra yenə bir müddət Hələbdə olduq. O zaman əməliyyatların əhatəsi genişlənmişdi. Növbəti tapşırıq Bukamal şəhərinə çatmaq idi. O zaman Deyr əl-Zur və əl-Məyadin şəhərləri İŞİD-in nəzarətindəydi. Biz düzənlik ərazilərdən irəliləyib Bukamala yaxınlaşmalıydıq. Ondan sonra Qasimabad adlı bölgədə bir əməliyyatda iştirak etdik. Ağa Rəsul bu əməliyyatların hamısında daşıyıcı bölüyümüzdə idi. Nəhayət, Deyr əl-Zuru da aldıq. Sonra briqadamız əl-Məyadin şəhərinə yerləşdi, iki yerdə müdafiə mövqeyini də bizə tapşırdılar".

Otuz yeddinci fəsil

Evdən ayrı bir yolçun, uzaqda bir əzizin varsa, tez-tez ondan nigaran qalırsan, ürəyinə min cür fikir gəlir. Kifayətdir ki, əzizin bir neçə gün zəng vurmasın. Bu zaman həyəcanlanır, sonra isə, "Bir şey yoxdur, boşuna həyəcanlanırsan" – deyə özünə təskinlik verirsən. Sonra fikirləşirsən ki, görəsən, hansı doğrudur: qorxmalısan, yoxsa sakitləşməli? Və bu zaman havadan asılı qalırsan, ürəyinin bir tük kimi qırılacağını, şüşə kimi bir çırtmayla çilik-çilik olacağını gözləyirsən.

Rəsulun ailəsinin vəziyyəti də beləydi. Rəsulun bir neçə gün zəng vurmaması onları bu hala salmışdı.

Fatimə dərzilik kursundan yenicə gəlmişdi. Çadrasını asıb Zeynəbə dedi:

– Mənim telefonum hanı?

Zeynəb telefonu televizor masasının üzərindən götürüb Fatiməyə uzatdı.

– Bəs niyə qoyub getmisən?

– Gecikirdim, yadımdan çıxdı. Atam zəng vurmadı?

Zeynəb dodaqlarını bir-birinə sıxdı.

– Yox. Bilmirəm niyə zəng vurmur, - deyib bir neçə dəqiqə fikrə getdi. – Amma bir qadın zəng vurmuşdu. Deyirdi ki, jurnalistdir. Deyəsən, əvvəlki idi.

– Bizdən təzə müsahibə alıb ki? Nə işi vardı?

Zeynəb çiyinlərini çəkdi, Fatimənin əlindəki yara bandı gözlərinə sataşdı.

– Əlinə nə olub?

– Heç nə, tikiş maşınında diqqətim yayındı.

"Hər an atamın zəngini gözləyirdik. Gündə yüz dəfə telefonuma baxırdım ki, birdən səssiz rejimdə və ya şəbəkə xaricində olar. Dərziilik kursunda da nə tikdiyimi bilmirdim. Parça tikiş maşınından çıxır, əlimə iynə batırdı. Bütün fikrim atamda qalmışdı. Hərdən düşünürdüm ki, yəqin, bir hadisə baş verib və zəng vura bilmir. Sonra belə fikirləşdiyimə görə özümü danlayırdım. Çox pis hal idi. Hamımız beləydik. Atamın zəng vurub-vurmadığını anam məndən soruşurdu, mən anamdan".

Fatimə yenə atasını düşünməyə başladı və jurnalist yadından çıxdı. Heç birində heç nəyə həvəs

qalmamışdı. Təkcə Məhəmmədəmin həvəsli idi. İstəyirdi ki, əlindən tutub evdən çıxarsınlar, gəzməyə, qonaqlığa, parka getsin. Ürəyi istəyirdi ki, evdə kimsə onunla güləşsin, qaçsın, qışqırsın. Hey Fatimənin əl-ayaqlarına dolaşdı. Ancaq Fatimədə onunla oynamağa hövsələ qalmamışdı. Ruhullah kitab-dəftərini açmışdı, Əli də bayırdaydı. Zeynəb Məhəmmədəminin qolundan tutub dizinin üstə oturtdu.

– De görüm, axı nə istəyirsən?

Məhəmmədəmin nıqqıldamağa başladı. Zeynəb qalxıb otağa keçdi, asılıqandan çadrasını götürüb başına atdı. Fatimə ona baxdı.

– Hara gedirsən?

Məhəmmədəmin Zeynəbi çadralı görüb yanına qaçdı və qollarını uzatdı. Zeynəb onu qucağına götürdü.

– Bunu bir az küçədə gəzdirim. Yazıq darıxır.

– Gedək mağazaya - deyib Ruhullah da onların ardınca getdi.

Fatimə gözlərini televizora dikmişdi. Bu zaman telefonun zəngi çaldı. Tez telefona baxdı. Suriya nömrəsi deyildi. Üz-gözünü turşutdu.

– Salam. Necəsiz, xanım Cəfəri? Məni tanıdız?

– Bəli. Sağ olun. Mehdi haqda nəsə soruşmaq istəyirdiz?

– Yox, ağa Mehdinin müsahibələri tamamlanıb.

– Bəs nə?

- Bu dəfə atanız barədə danışmaq istəyirəm.
- Atam çoxdandır Suriyadadır. Altı ay olub. Ondan nə deyim?

"Dedim ki, atamın döyüşçü olduğunu məndən yaxşı bilirsiniz. Dedi ki, yox, onun şəhadət tərzini barədə müsahibə almaq istəyirəm. Dedim: "Nə dediz?! Şəhadət?! Siz atam haqda danışmırsınız?!" Dedi ki, hə, indi danışa bilərsiniz, yoxsa sonra əlaqə saxlayım? Ürəyim çəkildi. Dedim ki, məgər atam şəhid olub? Bir qədər dayandı, sonra dedi: "Yox, yox! Güman ki, şeyidir. Bəzən şeyiə yayırlar. Mən onun bir şəklini gördüm, elə bildim ki, şəhid olub". Atam məhərrəmlikdə ələmlə şəkil çəkdirib tapşırırmışdı ki, bu mənim şəhadət şəklim olar. O, həmin şəkli mənə də göndərərək eyni sözü demişdi. Mən axtarıb internetdə həmin şəkli gördüm. Altına belə yazılmışdı: "Fatimiyyə qəhrəmanının şəhadəti mübarək olsun!" Çox həyəcanlandım, telefon əlimdən düşdü və daha səsim çıxmırdı. Ağlamağa başladım".

Fatimənin ürəyi bərk döyünürdü, nə edəcəyini bilmirdi. Jurnalistə inanmırdı, amma atasının şəhid olduğunu təsəvvür edib dəli olurdu. Şəklə baxıb ürəyi alovlandı. İstəyirdi ki, jurnalisti, telefon əlaqəsini və xəbəri yadından çıxarsın, bir anlığa heç nəyə inanmasın. Lakin olmurdu. Qorxub hönkürtüylə ağlamağa başladı.

Əli qapını açıb evə girdi, Fatiməni görüb yerində qurudu.

– Nə olub?

Fatimə ağlayırdı. Əli mat-məttəl qalmışdı, nə edəcəyini bilmirdi.

Dəhlizdən Məhəmmədəminlə Ruhullahın gülüş səsləri gəldi. Zeynəblə Ruhullah Fatimənin ağladığını görüb qorxdular. Zeynəb Məhəmmədəminin əlini buraxıb Fatiməyə tərəf qaçdı. Yanında oturub əlini çiyinə qoydu.

– De görüm, nə olub?

Zeynəb məsələni öyrəndi, amma inanmadı.

– Əgər bir hadisə baş versəydi, əvvəlcə korpusdan və ya başqa yerdən bizə xəbər verərdilər.

Bunları onun dili söyləyirdi, amma həyəcanı zirvədəydi. Fatimənin telefonunu verib dedi:

– Ora-bura zəng vur, xəbər öyrən.

Fatimə Fatimiyyun komandirlərindən birinə zəng vurdu; bir-iki dəfə yox, on dəfə, yüz dəfə.

"Ağlıma gələn hər kəsə zəng vurdum. Fatimiyyun komandirlərindən birinə də dayanmadan zəng vururdum, cavab vermirdi. Axırda ona belə bir mesaj yazdım: "Əgər cavab verməsəniz, halal eləmirəm. Mənim vacib işim var". Bir neçə dəqiqədən sonra yenə zəng vurdum. Cavab verdi. Dedim: "Saytlarda yazılmış xəbər doğrudur? Bir jurnalist də mənə dedi". Soruşdu ki, nə barədə? Dedim ki, atamın şəhadəti barədə. Dedi ki, yox,

amma indi dəqiqləşdirərəm. Anam çox narahat idi.
Bir-bir qohumlarımıza zəng vurub məsələni söylədi.

Otuz səkkizinci fəsil

Rəsulla döyüşçülərin biri qazanın yanında oturub uşaqların qablarını lobyə şorbasıyla doldurmağa başladılar. Uşaqların biri dedi: "Çox sağ olun ki, bu xörəyi bişirmisiz, mən çox ac idim".

Başqa bir döyüşçü əlindəki boş su qabını yellətdi.
– Susuzluq aclıqdan da pisdir.

Rəsul bir ona, bir də özünün yarımçıq su qabına baxdı. Suyu döyüşçüyə uzadıb dedi:

– Al, mən susuz deyiləm.

Döyüşçü tərəddüdlə suyu aldı.

"Elə yerdə idik ki, 24 saata bir su verilir. Hava da çox isti idi. Ağa Rəsul suyunu bölürdü. Biz ona deyirdik ki, eləmə, birdən sabah su verilməz, özün susuz qalarsan. Deyirdi ki, sabaha Allah kərimdir; təsəvvür edin ki, bura da Kərbəladır".

Çöllükdə müharibənin xüsusi çətinlikləri var. İsti nəfəsləri kəsirdi. Uşaqlar çay dəmləmək istəyəndə butulkanı günəşin altına qoyurdular; 30-45 dəqiqəyə qaynayırdı. Uşaqlar bəzən iki həftə, bəzən bir ay hamam üzü görmürdülər. Bəzən su maşını gələndə hamı onu dövrəyə alır, su götürməyə tələsirdi.

"Bəzi yerlərdə döyüşçülərə bəlli miqdarda su verilir. Canlı qüvvə çox idi, su da az. Düşmənin zəhərləmə ehtimalı olduğuna görə kran suyundan istifadə etmirdik. Bəzi yerlərdə yuyunmaq üçün quyu suyundan istifadə edirdik, amma içməli suyu Dəməşqdən və digər yerlərdən gətirirdilər. Biz Hələbə gedəndən bir müddət sonra su təmizləmə sistemləri quraşdırdılar və vəziyyət yaxşılaşdı. Bukamal və əl-Məyadində isə belə deyildi. Oralara 800-1000 km uzaqdan su gətirilirdi. Bu isə uşaqların çoxluğuna, yolun əlverişsiz və təhlükəli olduğuna görə çox çətin iş idi. Bu baxımdan, su bəzi yerlərdə limitlə paylanırdı, artığı yox idi. Bəzi yerlərdə çaya yaxın olurduq, amma ona yaxınlaşan kimi düşmən snayperi vururdu".

"Əl-Məyadın şəhəri bir çayın kənarında yerləşir. İmam Hüseyin (ə) briqadasının uşaqları bu şəhərə yerləşmişdilər. Çayın bu tərəfində biz idik, o biri tərəfində İŞİD. Bizim qərb səmtimiz də çöllükdən ibarət idi, ora nəzarət edə bilmirdik, İŞİD isə oradan da bizə hücum edirdi. Biz düzənlik bölgələrdə iki post yaratdıq ki, hücum olsa, dəf edək. Onların biri

düzənlikdə dairəvi şəkildə yerləşən bir istehkam idi. Həssas nöqtəydi; düşmən hər tərəfdən hücum edirdi. Biz bir piyada batalyonuyla oraya yerləşdik. Digər postlarla məsafəmiz də çox idi. Nə qədər ağır hücumla məruz qalsaydıq da, yalnız özümüz müdafiə olunmalıydıq, heç kim bizə kömək edə bilmirdi".

Rəsul səhərin ala-toranlığında səngərin önündəki istehkamın yanında, daşıyıcı maşının yaxınlığında oturub Aşura ziyarətnaməsini oxuyurdu. Ərbəinə bir neçə gün qalırdı. Ürəyinə ziyarət və əzadarlıq həvəsi düşmüşdü. Öz halında zümrümə edərkən birdən döyüşçülərin birinin səsi gəldi. Rəsul başını ona tərəf çevirdi. Döyüşçü Rəsula və başqa bir döyüşçüyə əli ilə işarə verib yavaşca, "Qalxın... tez, tez" – dedi. Rəsul telefonunu cibinə qoyub cəld ayağa qalxdı, maşına tərəf qaçdı, pikapın yük yerinə qalxıb pulemyotun arxasında oturdu.

"Əl-Məyadin qərgahı at nalı şəklində idi, yalnız bircə qapısı vardı. Bütün ətrafında torpaq istehkam qurmuşduq. İrəlində istehkamın üstündə təbii bir cığır və çıxıntı vardı. Yüz metrədən çox olardı. Hər tərəf ucu-bucağı görünməyən düzənlikdən ibarət idi. Güman ki, əməliyyata bir neçə gün qalmış düşmən cığır tərəfdən postun şəklini çəkmişdi. Lakin biz əməliyyatdan bir gün öncə, təsadüfən, orada başqa bir istehkam da qurmuşduq. Düşmən postun içinə girmək istəyirdi. Ərazi böyük idi, içərisində bir

batalyon canlı qüvvə vardı. Əgər ikinci istehkamı qurmasaydıq, çox pis olardı. Maşınlarımız səngərlərdən bayırda istehkamın yanında idi. Bir qədər aralıda hündürlükdə snayper və müşahidəçi qoymuşduq. Səhərə yaxın snayper ratsiyadan bildirdi ki, qonağınız var. Biz özümüzə gəlincə bir BMP, başqa bir zirehli maşın və bir düşmən tankı bizə çatdı".

Uşaqlar özlərinə gəlincə düşmən qüvvələri çatmışdılar. Lakin onlar başqa bir istehkamın qurulduğundan xəbərsiz idilər və beləliklə, düşərgəyə girə bilmədilər. Düşmən maşınları istehkama dəyib dayandı, içindəkilər yerə tökülüşdülər. Rəsul və digər uşaqlar atəş açdılar.

Uşaqların güllələri polad zirehli maşına dəyib geri qayıdırdı. Düşmənlə məsafələri çox az idi. Uşaqların biri əl qumbarasını çəkdi.

"Qumbara döyüşü gədirdi. Biz qumbara atıb düşmənin zirehli maşınını sıradan çıxardıq. Sürücüsü vuruldu. Bir neçəsi də yaralanıb istehkamın yanına yığıldı".

Düşmən qüvvələri digər maşınlarından da düşdülər.

"İstehkamın yanında təxminən əlli düşmən döyüşçüsü vardı. Lakin bizim uşaqlarımız yaxşı hərəkət edib onları zərərsizləşdirdilər. Bir neçə maşınlarını da aldılar".

Rəsul nişan alıb atəş açdı. Ona və ətrafına doğru eyni zamanda bir neçə atəş açıldı. Yanındakı döyüşçü vurulub maşının arxasına yığıldı. Rəsul atəş açmağa döyüşçüyə nəzər saldı. Hələ başını çevirməmiş yaxınlığına əl qumbarası düşdü və özü də yığıldı. Sinəsinə qəlpə girmişdi. Lakin elə bil, heç nə olmamışdı. Döyüşçüyə tərəf sürünüb onun əlindən tutdu.

– Necəsən? İndi səni xəstəxanaya aparacağıq, - Rəsul dedi və qalxınca yanlarında başqa bir qumbara da partladı.

"Ağa Rəsulun yanına iki əl qumbarası düşmüş, ona iki qəlpə dəymişdi: birincisi sinəsindən, ikincisi isə başından".

Partlayış, güllə və raket səsləri Rəsulun beyninə dolmuşdu. Əlini başına qoyub maşının içində oturdu. Sürücü maşından enib düşməyə əl qumbarası atdı və istehkamın yanında uzandı. Çox çəkmədən səs kəsildi və döyüş bitdi.

"Düşmənin bu əməliyyatı çox çəkmədi. Təxminən bir saatdan sonra biz onları dayandırdıq. Onlardan qənimət də götürdük".

Payız olsa da, hava isti idi. Rəsul gözlərini yanındakı döyüşçünün gənc və tərəvətli üzünə dikmişdi. Əlini üzünə çəkib gözlərini bağladı. Yəqin, o anda, son üç ildə nə qədər belə acı səhnəylə üzləşdiyini fikirləşirmiş. Elə şeylər var ki, min dəfə görsən də, təkrar olmur. Bəlkə elə buna görə Rəsul

döyüşçünün isti gözlərini bağlayanda öz hərərəti yüksəldi, bədəni yanmağa başladı. Alnından tər, baş və sinəsindən qan axırdı. Maşından enib nəfəs aldı.

Qəfil bir hücumla gəlib bir saat üz-üzə döyüşmüşdülər. Sanki birdən-birə payız gəlmiş, bir dəstə adam ağac yarpağı kimi yerə tökülmüşdü. Sonra hər şey sakitləşdi, lakin qəfil payızın hərərəti hamının canında qaldı.

Döyüşçülərin biri Rəsula tərəf qaçdı.

– Yaralanmısan, ağa Rəsul?

Rəsul daşyıcı maşını göstərdi.

– Şəhid oldu.

Döyüşçü ah çəkib Rəsulun qolundan tutdu.

– Burda otur, maşın gətirim. Yaralıları xəstəxanaya aparırıq.

Rəsul gülümsəyib dedi: "Niyə oturum?! Mənə bir şey olmayıb. Özüm gəlirəm".

Uşaqların hamısı yaralıları səhra xəstəxanasına aparmağa kömək edirdilər. Bir qədər sonra maşın Rəsulun yanında dayandı və o da mindi.

"Yanıdakı uşaqlar deyirdilər ki, qəlpələr dəyəndən sonra vəziyyəti çox yaxşı idi. Özü yeriyirdi, ciddi problemi yox idi. Hətta heç kimi kömək etməyə də qoymamışdı, demişdi ki, mənə heç nə olmayıb. Özü maşına minib səhra xəstəxanasına getmişdi".

Rəsul xəstəxanada çarpayıda uzandı. Yanıdakı döyüşçü onun əlindən tutdu.

- Necəsən, hacı? Bir şey istəyirsən?
  - Əvvəldən yaxşıydım. Yox, heç nə.
  - İndi qayıdıram, - döyüşçü dedi və harasa getdi.
- Rəsul cibindən telefonunu çıxarıb baxdı.

***

Bəzən də bir göz qırpınca birdən-birə min il ötür. Əslində, ötmür, elə bilirsən ki, ötür. Sən yalnız başını çevirmisən, yaxud iki-üç metr yol getmisən və ya bir anlığa gözlərini yummusan. İnanma bilmirsən ki, həmin anda hər şey alt-üst ola bilər; necə ki, Rəsul çarpayıda rahat uzanıb gözlərini döyüş yoldaşının gözlərinə dikmişdi, halının yaxşı olduğunu söyləyirdi; necə ki, yolda yoldaşlarıyla danışır, düşmənin hücumunu dəf etdiklərinə görə Allaha şükür edirdi. Amma...

Döyüşçü plastik qabda su ilə Rəsulun yanına qayıtdı. Onunla söhbətindən cəmi bir neçə dəqiqə ötürdü. Birdən yerində quruyub qaldı. Başını üstündəki həkimə və tibb işçilərinə baxa-baxa Rəsula yaxınlaşdı.

– Həkim, indicə mənimlə danışdı. Yaxşı idi.

– Şəhid oldu. Allah rəhmət eləsin! – deyən həkim müayinə qulaqlığını Rəsulun sinəsindən götürüb cibinə qoydu.

"Səhra xəstəxanasından düşərgəyə qədər on beş dəqiqəlik yol vardı. Ağa Rəsulun halı, güman ki, yaxşı olub. Sanki heç bir problemi olmayıb. Lakin başındakı qəlpə həssas nöqtədə olduğuna görə qısa

müddətdən sonra şəhadətinə səbəb olub, xəstəxanaya çatandan bir neçə dəqiqə sonra dünyasını dəyişib; 2017-ci ilin 26 oktyabrında".

Döyüşçü hələ də nə baş verdiyini anlamırdı. İnanı bilmir, Rəsulun bağlı gözlərinə, boz saçına, saqqalına baxırdı. Sanki nə səsi gəlib, nə nəfəs alıb, nə gülümsəyib. Sanki min il idi yuxuya getmişdi.

Döyüşçü udqunub çarpayuya yaxınlaşdı, Rəsulun telefonunu götürdü. O, Aşura ziyarətnaməsinin üçüncü səhifəsindəymiş...

Otuz doqquzuncu fəsil

Bəlkə də dünyanın ən ağır işi bir qıza atasının şəhid olduğunu xəbər verməkdir. Fatimənin həmin gün zəng vurduğu komandir də məhz buna görə cavab vermək istəməmiş, axırda da demişdi ki, şəhid olub-olmadığını araşdıraram. On beş dəqiqədən sonra isə zəng vurub demişdi ki, atanız yaralanıb, xəstəxanadadır. Fatimənin qəlbində ümid işığı yaranan kimi soruşmuşdu: "Doğru deyirsiniz?" Komandir də demişdi: "Bəli. Dayınıza və babanıza da xəbər vermişik". Komandir həmin vaxt bəlkə də ailənin növbəti yalqızlığından qorxmuş və ya şəhadət xəbərini tədricən vermək istəmişdi.

"Dayıma və babama zəng vurduq, dedik ki, sizə zəng vurublar, bizə niyə xəbər verməmisiz? Dedilər ki, bizə heç kim zəng vurmayıb. Sonralar bildik ki,

komandır bizim tək olduğumuzu bildiyinə görə belə deyibmiş; dayımla babamın adını çəkmişdi ki, onlar yanımıza gəlsinlər və biz qara xəbəri alanda tək olmayacağıq. Onlar gəldilər və biz yenə ora-bura zəng vurmağa başladılar. Axırda dedilər ki, atan şəhid olub. Ərbəinə bir neçə gün qalırdı. Dedilər ki, cəsədini Ərbəində gətirəcəyik".

Fatimə, Zeynəb, Əli və evlərinə gəlmiş bütün yaxınları ağlayırdılar; Ruhullahdan başqa. Onyaşlı Ruhullah pərişan halda, heyrət içində qalmışdı, inanmırdı.

"Həmin bir neçə ayda atama tez-tez deyirdik ki, gəl İrana. Deyirdi ki, qoyun filan yer də azad olunsun, filan əməliyyat da bitsin. Çox israr edəndə deyirdi ki, burda vəziyyət belə ola-ola gəlib istirahət edim?! Deyirdi ki, İŞİD məhv olana qədər qalacam. Biz bilirdik ki, əməliyyat zamanı geridə qalmır, özünü döyüş yerinə yetirir. Həmin bir neçə gündə zəng vurmamıya da çox həyəcanlandıq. Bəzən onun şəhid olduğunu düşünürdüm, amma tez özümə hirslənirdim. Onun şəhadət xəbərini alanda çox pis olduq. Bu xəbəri gözləyirdik, amma yenə də inanmırdıq. Çox çətin idi. Mehдинin şəhadətindən sonra bu, həqiqətən də, dözülməz idi. Çox qərribə hal idi. Bilirdik ki, əvvəl-axır bu xəbəri eşidəcəyik. Altı ay idi ordaydı. Hey vaxtını uzatmış, gəlməmişdi; demişdi ki, müharibə gedir, gəlmək olmaz.

Anam bir tərəfdə oturub ağlamağa başladı. Dayım ona təskinlik verirdi. O, əmilərimə və digər qohumlarıma zəng vurdu. Ruhullah bir tərəfdə donub qalmışdı; nə danışırdı, nə də bir iş görürdü".

Rəsulun şəhadət xəbəri gəlmişdi. Hamı bilirdi ki, Mirvarid bu xəbərə dözə bilməz. Halının pisləşəcəyini bildikləri üçün demişdilər ki, Mirvaridə söyləməyin. O yalnız, "Quma gəl" sözlərini eşitmişdi, amma beynində pis fikirlər dolaşırdı.

"Bibim nə baş verdiyini öyrənmək üçün tez-tez zəng vururdu, mənə cavab vermirdim. Kövrək idim, danışa bilmirdim, ancaq ağlayırdım. Çox zəng vurdu. Birdən əlim toxundu və cavab verdim. Dedi ki, niyə cavab vermirsən, nə olub? Soruşdu ki, səsin niyə belə olub? Ona deməyəcəkdik, amma sanki birdən-birə dünyanın bütün qəm-kədəri başıma çökdü. Dedim: "Necə olum, bibi, atam şəhid olub!" Bibim də çox pis oldu. Əmilərim onu evə gətirdilər".

***

O payız və Ərbəin Rəsulun ailəsi üçün başqa cür olmuşdu. Zeynəb, Fatimə və digər uşaqlar camaatın arasıyla müsəllaya getmişdilər. Müsibət üstünə müsibət gəlmişdi. Altı ay sürmüş ayrılıq və həsrətin sonu Ərbəin günündə cansız cəsədin gəlməsi ilə nəticələnmişdi.

"Şəhadət xəbəri veriləndən qohumlar bizim yanımızda qalıb cəsədi gözləyirdilər. Ərbəindən bir gün öncə zəng vurub dedilər ki, cəsədi sabah

müsəllaya gətirəcəyik. Bir neçə gündən sonra Hacı Qasim Süleymani İŞİD-in məhv edildiyini elan etdi. Atam sona qədər qalmışdı; özünün istədiyini kimi. O, düz Ərbəin günündə Quma gəldi. Vəsiyyət etmişdi ki, şəhid olsam, cəsədimi müsəllaya aparın. Biz onda inanmırdıq, ciddiyyə almırdıq.

Müsəllada çox böyük bir mərasim keçirildi. Atam müsəllada dostlarından birini görüb Suriya haqda danışmış, sonra adını yazdırmışdı. O, vəsiyyət etmişdi ki, mənə müsəllaya apararsınız; orada başladığım işi orada da bitirmək istəyirəm.

Biz müsəllaya getdik. Ərbəin ziyarətnaməsi oxundu. Ondən sonra yenə cəsədi morqa apardılar və biz evə qayıtdıq. Axşam evimizdə heyətin məclisi vardı. Ora-bura zəng vurub xahiş etdik ki, atamızın cəsədini gətirsinlər; həm son dəfə evə gəlmiş olsun, həm də heyətdə iştirak etsin. Həmin axşam məclisə çoxlu adam toplaşdı. Ətrafdakı heyətlərin iki-üçü də şəhid cəsədinin gələcəyini eşidib gəlmişdilər".

Rəsulun cəsədi öz böyük evinin həyətindəydi, əzadərler onun ətrafında sinə vururdular. Ərbəin günü idi, İmam Hüseyin (ə) rövzəsi oxunurdu. Mirvarid sinəsinə vurub hönkürtüylə ağlayır, qızı qışqırırdı: "Dayımı istəyirəm! Dayımı istəyirəm!"

"Qardaşımın şəhadəti mənimçün çox ağır oldu. Kiçik qızımın səkkiz yaşı vardı. Onu sakitləşdirə bilmirdik. Qardaşım mənim uşaqlarımı çox sevirdi. Onlar da onu sevirdilər. Qızım çox pis olmuşdu,

hamı deyirdi ki, apar həkimə, sakitləşdirici vursunlar".

Rəsulun qardaşları pərişan gözlərini şəhidin tabutuna dikib sinə vururdular. Zeynəbin qəlbi isə min yerə uçurdu: ilk dəfə heyət qurduqları böyük evə, ilk dəfə Mehдинin mərsiyə səsini eşitməsinə, Rəsulun ilk dəfə səhərədək oyaq qalıb ehsan qazanlarını təkbaşına yumasına... Zeynəb üçün o illərin hamısı bir axşama toplaşmışdı.

"Ertəsi gün atamı və bir neçə şəhidi dəfn etdilər. Dəfndə böyük izdiham var idi. Şəhidlərə həzrət Məsumənin hərəmində cənazə namazı qılıb Behiştə-Məsumə məzarlığına apardılar. Orada şəhid məzarlarının yanında bir hüseyniyyə var. Biz oraya cəsədi görməyə getdik. Bütün qohumlar onu gördülər. Atamın üzünü açdılar. Sağlam idi, yalnız bir neçə yerində yara vardı. Görənlər deyirdilər ki, üzü gülümsəyir, sanki çox rahat yatıb. Atamın rahat olduğuna əminəm. Çünki Mehдинin şəhadətindən sonra dilinin sözü bu idi ki, kaş mən də şəhid olaydım. Görüşdən sonra dəfn mərasimi başlandı. Biz öncədən Fatimiyyəun komandirlərindən birinə zəng vurub demişdik ki, atam Mehдинin yanında dəfn olunmasını vəsiyyəət edib. O da söz vermişdi ki, əlimdən gələni edərəm. Atamın özü də bunu ona vəsiyyəət edibmiş. Mehдинin şəhadətindən ötən iki ildə orada çoxlu şəhid dəfn etmişdilər. Mehдинin qəbrinin yanında bircə qəbir boş qalmışdı. Bir neçə

dəfə orada şəhid dəfn etmək istəmişdilər, amma axırda etməmişdilər. İcazə alındı və atamı orada dəfn etdilər".

"Ağa Rəsul oğlunun şəhadətindən sonra hər dəfə məni görəndə deyirdi ki, şəhid olsam, məni Mehдинin yanında dəfn edərsiniz. Biz Mehdidən Rəsula qədər bəlkə yüz şəhid dəfn etmişdik, amma qismət elə oldu ki, indi ata-oğul yan-yanadırlar. Biz müraciət etdik, Behiştə-Məsumə də razılıq verdi və şəhidin vəsiyyəti həyata keçdi".

***

Quran xətmi, üç və yeddi mərasimləri, Rəsulun uşaqlarının ağlaması, Zeynəbin ah-nalələri bitmişdi. Əlbəttə, ah-nalə bitməmişdi, əslində, səs qalmamışdı. Bütün səsləri ürəklərinə tökmüşdülər. Orada isə tufan idi.

Məhəmmədəminlə Ruhullah bir neçə ay günləri sayıb "ata, ata" demişdilər. Ataları gəlmişdi, amma ürəkləri istəyən şəkildə yox.

Ruhullah oturub divara söykənmişdi.

"Rəsul şəhid olanda Ruhullahın on yaşı vardı. O, Rəsula çox bağlıydı. Əgər gecənin yarısı da gəlsəydi, yatağını toplayıb onun yanında yatırdı. Rəsul şəhid olanda Ruhullah danışmırdı, bir tərəfdə heyrət içində otururdu. Mən onun kədərini artırmamaq üçün yanında narahatlığımı bürüzə vermirdim. Çalışırdım ki, dərdi yüngülləşsin və hər şey adiləşsin. Ona deyirdim ki, atanla Mehdi yaxşı yerə

gediblər. Mənim ağladığımı görəndə Məhəmmədəmin də ağlayırdı".

"Ruhullah uşaq idi, amma bütün sözlərini atama deyirdi. Atam onun hər şeyi idi. Atamın şəhadətindən sonra lal-dinməz otururdu, heç kimlə danışmırdı. Hələ də özünə qapanıb, kimsə ilə danışmır".

Bir neçə gün ötmüş, təskinliklər, təsəllilər bitmişdi. Hamı getmiş, Zeynəb beş yaşlı uşaqla qalmışdı. Başını qoyub zar-zar ağlamaq üçün özünün də ata-ana qucağına ehtiyacı vardı. Lakin belə qucaq yox idi, öz qucağını və titrək əllərini uşaqları arasında bölürdü.

Məhəmmədəmin əyilib ələmi qaldırmaq istəyirdi. Rəsulun əzadarlıq ələmi divarın yanında idi. Zeynəb ona kömək etdi. Məhəmmədəmin ələmi qaldıraraq güldü. Yarım saat onunla başını qarışdırdı. Zeynəb ələmi yenə divarın yanına qoyub Məhəmmədəmini qucağına götürdü və otağa keçdi. Qəhərini udub göz yaşlarını uşaqdan gizlətdi və onu birtəhər yatızdırdı.

Otaqdan çıxıb mətbəxə keçdi. Süfrəni və boşqabları hazırladı, yeməyi qazın üstündən götürüb süfrəyə apardı.

– Şam yeməyi... gəlin...

Fatimə dizlərini qucaqlayıb oturmuş, başını dizlərinə qoymuşdu. Zeynəb onun qolundan tutub qaldırdı, nəsə demək istəyəndə qulağına pıçıldadı: "Sən böyüksən; gəl ki, o birilər də gəlsinlər".

Fatimə süfrə başında oturdu. Sonra Zeynəb Əli ilə Salehəni gətirib oturtdu.

– Ruhullah, sən də gəl.

Deyəsən, anasını eşitmədi. Zeynəb onun qarşısında oturdu, başını tumarladı.

– Gəl, gedək.

Ruhullah gözlərini Zeynəbin üzünə dikmişdi, danışmırdı. Udqunub nəfəsini buraxdı.

– Niyə narahatsan?

Ruhullah birdən ağlamağa başladı. Zeynəb onu qucaqlayıb öpdü.

– Sənə qurban olum! Yadında deyil, atan deyirdi ki, Mehдинin yanına getmək istəyirəm?!

Ruhullah ağlayırdı. Fatimənin də gözlərindən yaş süzüldü. Əli gənclik yaşına yaxınlaşırdı və yəqin ki, kişilər kimi başqalarının yanında özünü saxlamağı öyrənmişdi. Udqunub dolmuş gözlərini sildi. Salehə qışqırdı.

Zeynəb Ruhullahı süfrədə oturtdu, ona çörək kəsdi.

– Mehdi ilə atanın yeri çox yaxşıdır. Xoş onların halına!

Ruhullah burnunu çəkib Əli ilə Fatiməyə baxdı.

Zeynəb yenə, "Xoş onların halına!" – deyib Əli ilə Fatiməyə baxdı. Əli başını yelləyib üzünü Ruhullaha çevirdi. Gözlərinin yaşını silib udqunandan sonra Fatimə də Ruhullaha baxdı.

– Xoş onların halına!

Rəsul və Mehdi Cəfərilər - 1 Aprel 2015

Rəsul Cəfəri suriyalı döyüşçülərin yanında

Rəsul Cəfəri sonbeşiyi Məhəmmədəminlə

Rəsul Cəfəri və Şəhid Əhməd Məkkian

Rəsul və Mehdi Cəfərilər Busra əl-HərİR əməliyyatından öncə
Əmmar batalyonunda

Rəsul Cəfəri Suriyada

Mehdi Cəfəri - Mart 2015

Rəsulla Mehdi Busra əl-Hərir əməliyyatından öncə

Mehdi Cəfəri Suriyanın Yərmuk universitetində

Rəsulla Mehdi Busra əl-Hərir əməliyyatından öncə xınayxdı mərasimində - Aprel 2015

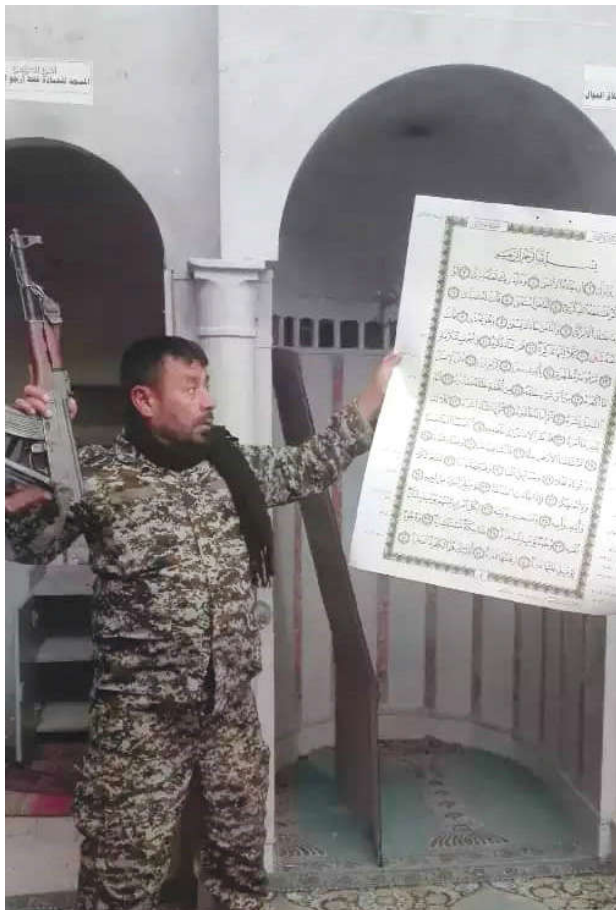
Mehdi Cəfəri Busra əl-Hərir əməliyyatından öncə

Mehdi Cəfəri Busra əl-Hərir əməliyyatından öncə

Şəhid Mehdi Cəfəri ilə vidalaşma – Qum şəhəri, Behiştə-Məsumə məzarlığı, aprel 2016

Rəsul Cəfəri Suriyada məsciddə

Rəsul Cəfəri 2017-ci ilin məhərrəmliyində Suriyada
Rəsul Cəfəri Tasua günü həzrət Zeynəbin hərəmində

Rəsul Cəfərinin cəsədi
Qum şəhəri, Behiştə-Məsumə məzarlığı, payız 2017
Ərbəin günü, Rəsul Cəfərinin dəfni
Qum, payız 2017